

UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

RENATA FARNÁ
V. ročník – prezenční studium

Obor: Pedagogika – sociální práce

**SOCIOMETRIE JAKO METODA K MĚŘENÍ
STMELENÍ KOLEKTIVU**
Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Čihovský

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literatury.

Ve Zlíně dne 12. dubna 2010

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Jaroslavu Čihovskému za odborné vedení, podporu, motivaci a přívětivý přístup při psaní diplomové práce. Poděkování patří také třídnímu učiteli zkoumané třídy, že mi umožnil sběr dat pro tuto práci. Dále děkuji všem, kteří mi s prací pomohli.

Ve Zlíně 12. dubna 2010

Obsah

Obsah	4
Úvod	5
Struktura práce	6
I. Teoretická část	7
1. Sociometrie	8
1.1 Vývoj sociometrie.....	10
1.2 Jacob Levy Moreno (1892-1974).....	11
1.3 Sociometrický test.....	12
2. Základní sociometrické pojmy	13
3. Sociální skupina	16
4. Charakteristika věkové skupiny	18
4.1 Tělesný vzhled v období adolescence.....	18
4.2 Vývoj poznávacích procesů.....	19
4.3 Emoční vývoj.....	19
4.4 Vývoj autoregulačních schopností.....	20
4.5 Socializace.....	20
4.6 Vrstevnická skupina.....	21
4.7 Partnerské vztahy.....	22
4.8 Hodnoty.....	22
4.9 Volný čas.....	22
5. Metodika	24
5.1 Metody.....	24
5.2 Techniky.....	25
6. Cíle práce	26
II. Praktická část	27
7. Charakteristika sociálního prostředí členů skupiny	28
8. Zpracování sociometrického testu	39
8.1 Sociometrická matice.....	40
8.2 Sociogramy.....	40
8.3 Sociometrické indexy.....	41
8.4 První část testu – pozvání na narozeninovou oslavu.....	42
8.5 Druhá část testu – organizace školního výletu.....	49
8.6 Třetí část testu – společně trávené prázdniny.....	56
8.7 Čtvrtá část testu – stýkání se po maturitě.....	65
9. Interpretace výsledků šetření	72
Závěr	74
Seznam použité literatury	76
Seznam tabulek.....	78
Seznam příloh.....	79

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila téma **Sociometrie jako metoda k měření stmelení kolektivu**. Důvodů k tomuto výběru bylo více.

Asi šest let se ve svém volném čase zabývám zážitkovou pedagogikou a jejím využitím pro formování nově vzniklých třídních kolektivů. Prostředkem této metody je několikadenní zážitkový kurz. Občanské sdružení, jehož členkou jsem byla, pořádalo každoročně šesti až osmidenní kurzy na rekreačním středisku vzdáleném civilizaci. Účastníci byli vyvezeni mimo jejich tradiční prostředí a necháni napospas novému kolektivu. Aby takový pobyt měl smysl, je třeba znát jeho dopad, zda se po jeho absolvování něco změní, anebo jsou vztah ve třídě po uplynutí určité doby stejné jako ve třídě kurzem netknuté. Často se ke zjišťování výsledků používá metoda sociometrie. Vzhledem k této mé činnosti je nutností umět pracovat se skupinou, znát možné děje v rámci kolektivu, být si vědoma hrozících konfliktů. Výhodou je také znalost metody sociometrie.

Další motivací k rozšíření mých znalostí je má dosavadní zkušenost z oboru primární prevence na základních a středních školách. Jako lektor tohoto oboru jsem se setkala s mnoha problémy ve třídách, zvláště v oblasti vztahů mezi spolužáky. Coby studentka pedagogické fakulty, ač neučitelského oboru, vnímám jako chybu, že jsou učitelé vzdělávání hlavně v tom, co učit a jak to učit. Samotná práce se skupinou jde do pozadí. Praxe je v rámci studia velmi málo a mnozí učitelé neví, jak zareagovat při odhalení šikany, jak zapojit žáky vyčleňované z kolektivu. Často se vztahy ve třídě jeví navenek jinak, než jak je tomu ve skutečnosti. Pozice v rámci kolektivu a vztahy mezi žáky jsou velmi důležité pro další vývoj dítěte a pro hledání místa ve společnosti. Moje práce může posloužit jako návod pro využití sociometrie v práci pedagoga nebo příbuzném oboru. Myslím, že znát svou třídu a vztahy v ní je základem dobré práce učitele se třídou.

Struktura práce

Práci jsem rozdělila na dvě části. V teoretické části definuji metodu sociometrie a pojmy s ní související. Zaměřila jsem se na historii samotné metody, hlavní nástroj sociometrie, kterým je sociometrický test, a na způsoby znázornění výsledků sociometrického šetření.

V praktické části popisuji situaci v konkrétní třídě střední školy. Důraz kladu na pozici jednotlivých studentů v kolektivu, jak jsou zastoupeny skupinové role. Výsledky jsem zpracovala prostřednictvím několika sociometrických technik, mezi které patří sociometrická matice, různé typy sociogramů a sociometrické indexy.

I. Teoretická část

1. Sociometrie

„Sociometrie – (z lat. socius = druh, řec. metron = míra), v širším smyslu teorie a metody měření soc. resp. interpersonálních vztahů, zejm. vztahů sympatie – antipatie, v soc. skupinách zvl. malých, v metodol. smyslu soubor výzkumných technik, zejm. testů, jimiž se měří tzv. preferenční chování a socioprefereční, tedy sociometrická struktura malých skupin.“¹

„Stručně lze sociometrii vymezit jako jednu z technik sociologického výzkumu, umožňující měření a vyjadřování kvality a kvantity lidských (interpersonálních) vztahů. Za zakladatele je považován psychiatr rumunského původu Jakob Levy Moreno.“²

Sociometrie je metoda, která se zabývá strukturou neformálních vztahů ve skupině. K jejich odhalení se používá několik sociometrických technik. Nejpoužívanější je sociometrický test. Zakladatel sociometrie J. L. Moreno používal také test seznámení, test vzájemných působení, test rolí, sociodrama, psychodrama, test spontánnosti, živé noviny, terapeutický film a studium v přirozené situaci.³

„Sociometrie je označení pro kvantitativní postižení pouze určitých typů mezilidských vztahů, a to těch, které nazýváme preferenčními vztahy, jež se dají popsat pomocí pojmů přitahování, odpuzování a indifference s ohledem na výběrovou situaci.“⁴

¹ Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. s. 1183

² SCHNEIDER, M. Úvod do základů sociologického výzkumu. Olomouc: Rektorát UP v Olomouci, 1973. s. 81

³ ČIHOVSKÝ, J. Sociologický výzkum, studijní text pro posluchače FTK UP. Olomouc, 2006. s. 18

⁴ SCHNEIDER, M. Úvod do základů sociologického výzkumu. Olomouc: Rektorát UP v Olomouci, 1973. s. 83

Sociometrie je teorie a metoda, která má přispívat k poznání a porozumění sociálnímu prostředí na základě získávání, shromažďování, analýzy a interpretace sociometrických dat. Je to prostředek k vytváření sociálních map.

Předmětem sociometrického zkoumání je formální nebo neformální malá sociální skupina. Sociometrie poskytuje informace o smyslu mezilidských vztahů. Měření vedou k poznání struktury a funkce lidské skupiny.⁵

Sociometrické měření zkoumá konkrétní skupinu v typických situacích jejího pracovního života. Odhaluje vnitřní strukturu skupiny, příčiny konfliktů a poskytuje metodické východisko pro zlepšení organizace a fungování skupiny, a také pozice jednotlivých členů.⁶

Znalost skupinových hodnot a norem umožní stanovit tzv. globální strukturu, která udává komplexní obraz sociálních vztahů ve skupině. Ze sociálního hlediska jde o zjištění, která sociální role (a jí odpovídající činnost) má pro skupinu větší význam než ostatní.⁷

⁵ MUSIL, J. V. *Sociometrie v psychologické kognici*. Olomouc: CMTF UP v Olomouci a Psychologická výchovná poradna v Olomouci, 2003. s. 18 -19

⁶ MÁŠA, M. *Sociometrické metody a jejich využití v řízení a organizaci*. České Budějovice: Dům techniky ČSVTS, 1967. s. 8

⁷ NEJEZCHLEB, I. *Sociometrie jako metoda šetření vzájemných postojů žáků ve školní třídě a nástroj pedagogické diagnostik*. Praha: Krajský pedagogický ústav v Praze, 1966. s. 15

1.1 Vývoj sociometrie

Sociometrie se začala formovat v 19. století, v období hledání a formulace způsobu měření sociálních jevů v rámci sociologie. Adolphe Coste, představitel naturalisticky orientované sociologické demografické školy v polovině 19. století, zavedl do sociologie pojem 'sociometrika', kterým byla označována kvantitativní teorie společenského života.

Z Costeova pojmu "sociometrika" vyšel Rudolf Sebald Steinmetz a v roce 1913 potvrdil označení "sociometrie" pro metodu sociografického usilování v sociologii.

Se sociometrií souvisí i zkoumání sociálního začlenění, kterým se zabývali W. S. Monroe a L. Terman.

V historii sociometrie je zmiňován také Hans Lorenz Stoltenberg, který dělí sociální psychologii na sociopsychologii a psychosociologii. Sociopsychologie je podle něj věda zabývající se vztahem skupiny a individua a vlivy, které ze vztahu plynou.

Mnoho dalších sociologů věnovalo pozornost vztahům mezi dětmi a mládeží ve škole i mimo ni, vztahům mezi kamarády, sociálním procesům ve školní třídě. Objevují se pojmy jako *matice*, *matrice*, *sociogram*, které později začlenil J. L. Moreno do své sociometrické teorie.⁸

Vznik sociometrie je úzce spojován se sociologem J. V. Morenem a s jeho příchodem do USA. Jakob Levy Moreno je pokládán za zakladatele této metody. Sociometrie se tedy začala rozvíjet v Americe, později expandovala do jiných zemí.

Základní sociometrické techniky byly vypracovány v letech 1916-1923 a popsány v dílech *Der Königsroman* a *Stegreiftheater*. Byla to skupinová terapie, základní koncepce „hraní rolí“, sociometrický test, psychodrama a sociodrama.

⁸ MUSIL, J. V. *Sociometrie v psychologické kognici*. Olomouc: CMTF UP v Olomouci a Psychologická výchovná poradna v Olomouci, 2003. s. 22-25

V roce 1934 vychází první „klasické dílo“ sociometrie *Who shall survive?*, dva roky nato začíná vycházet *Sociometrická revue*. V pozdějších letech se rozšiřuje okruh zájemců o sociometrii. V roce 1942 byl založen Sociometric Institute v New Yorku, jehož cílem bylo připravovat kvalifikované učitele sociometrie. Po válce expandovala sociometrie do západoevropských zemí, zejména do Francie a Německa.⁹

1.2 Jacob Levy Moreno (1892-1974)

Jacob Levy Moreno byl rumunský psychiatr a sociální psycholog. Je považován za zakladatele metody sociometrie. Narodil se v Bukurešti v roce 1892, studoval ve Vídni, kde získal v roce 1917 doktorát medicíny. V té době experimentoval s dětskými skupinami, tvořil terapeutické skupiny složené z prostitutek. Zformuloval první teze budoucího psychodramatu a skupinové terapie. Za 1. světové války působil jako zdravotnický důstojník v uprchlickém táboře v Mittendorfu, kde poprvé používá sociometrický test. V roce 1923 v *Der Köenigsroman* popsal sociometrický test, psychodrama a sociodrama. V roce 1925 odešel do USA, kde působil jako psychiatr. V letech 1931-1933 prováděl výzkumy ve věznici Sing-Sing. V roce 1934 vydal základní dílo sociometrické literatury *Who Shall Survive?*. Dva roky na to začíná vycházet *Sociometrická revue*, která se časem změnila na časopis *Sociometry*.¹⁰ Morenovy myšlenky ovlivnila řada odlišných až protichůdných myšlenkových škol a myslitelů. Studoval filosofii, psychologii, matematiku, sémantiku, Gestaltteorii. Zabýval se i sociologií.¹¹

⁹ PETRUSEK, M. *Sociometrie* Praha: Svoboda, 1969. s. 22

¹⁰ ČERNOUŠKOVÁ, V. *Sociální psychologie*. Olomouc: Přírodovědecká Fakulta UP, 1987. s. 5

¹¹ PETRUSEK, M. *Sociometrie*. Praha: Svoboda, 1969. s. 21

1.3 Sociometrický test

J. L. Moreno používal několik sociometrických technik. Patří mezi ně test seznámení, test rolí, psychodrama, sociodrama aj. V praxi se nejvíce využívá sociometrický test.

Tento test umožňuje zkoumání interpersonálních vztahů ve skupině založených na sympatiích a antipatiích. Testem lze odhalit neformální strukturu vztahů ve skupině, určit neformální vůdce a jiné znaky pro malé skupiny typické.

Moreno formuloval šest základních pravidel pro konstrukci sociometrického testu:

- 1) Hranice zkoumané skupiny musí být pevně vymezena.
- 2) Počet voleb, pro které se člen skupiny může rozhodnout, nemá být limitován.
- 3) Členové skupiny musí znát přesně daná kritéria pro kladné a záporné volby.
- 4) Výsledky testu mají být použity k rekonstrukci skupiny.
- 5) Kladné a záporné volby jsou pro členy skupiny anonymní.
- 6) Testové otázky musí být jasné a srozumitelné všem členům skupiny.

Z těchto pravidel se v praxi dodržuje hlavně zásada anonymity, srozumitelnosti otázek a specifikovaných kritérií.¹²

¹² ČIHOVSKÝ, J. *Sociologický výzkum, studijní text pro posluchače FTK UP*. Olomouc, 2006. s. 18

2. Základní sociometrické pojmy

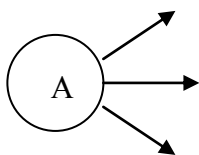
Sociometrický vztah je souhrnem formálních a neformálních interakcí, jednostranných a vzájemných preferencí různého typu mezi dvěma osobami, členy skupiny.

Sociometrická vazba je základní složkou sociometrického vztahu. Tvoří ji každá jednotlivá komunikace či preference (jednoho typu), k níž dochází mezi kterýmikoli dvěma členy skupiny. Vazby jsou zjišťovány prostřednictvím voleb.

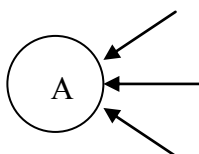
Sociometrická volba je základní složkou metodiky zjišťování struktury neformálních vztahů. Volba směřuje od jedné osoby ke druhé a má aktivní aspekt (osoba, která volí) a aspekt pasivní (osoba, která je volena). Na základě těchto voleb se pomocí sociometrických indexů určuje koheze skupiny, její struktura a další znaky.

Grafické znázornění sociometrické volby:

1) **Aktivní volba** – z hlediska osoby, která volí:

2) **Pasivní volba** – z hlediska osoby, která je volena:¹³

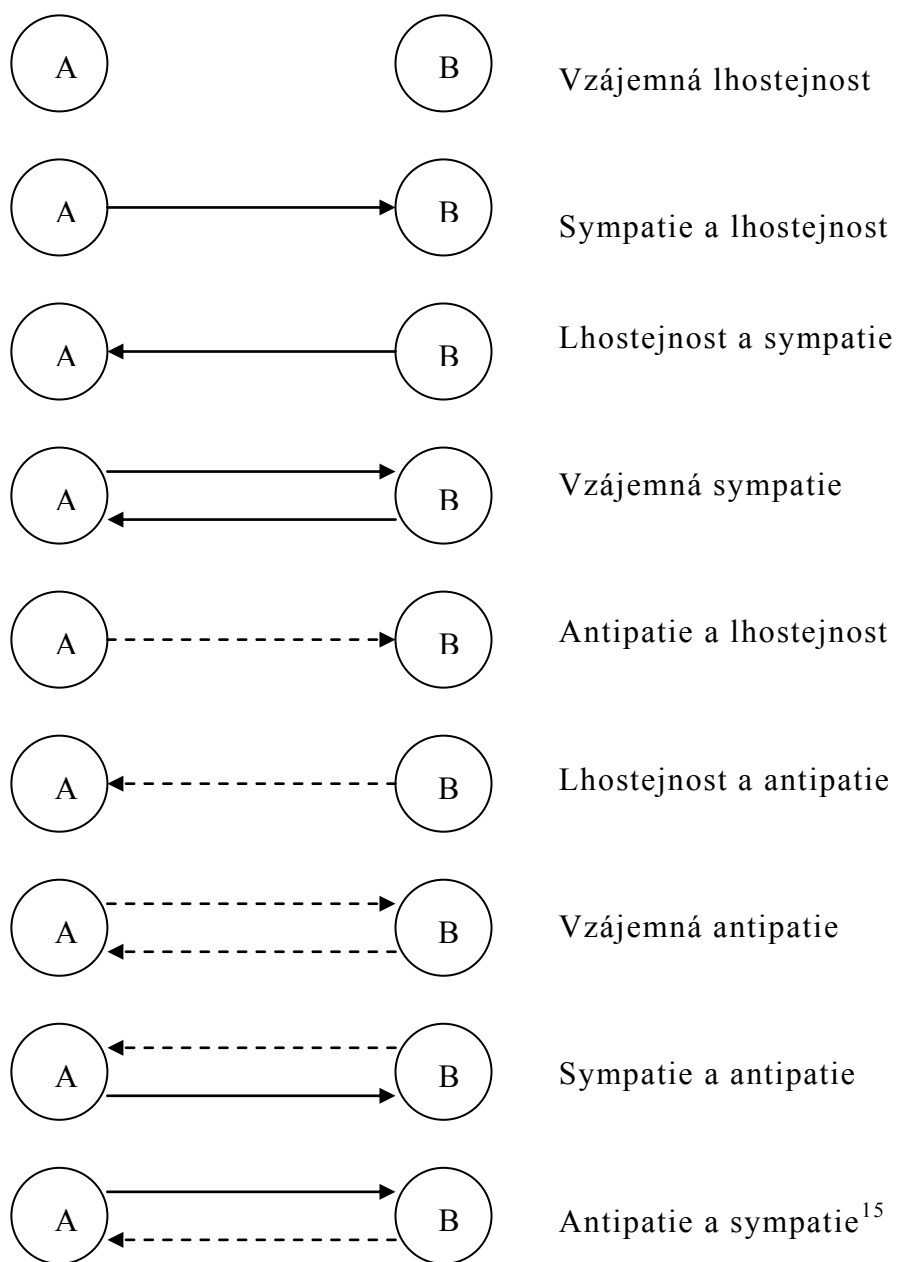

¹³ SCHNEIDER, M. *Úvod do základů sociologického výzkumu*. Olomouc: Rektorát UP v Olomouci, 1973. s. 91-93

Druhy voleb se třídí z hlediska obsahu na volbu pracovní (kdo s kým nejraději spolupracuje), rekreační (kdo s kým nejraději tráví volný čas), komunikační (kdo s kým nejraději komunikuje). Z hlediska zaměření rozlišujeme volbu pozitivní a negativní. Pozitivní volby vyjadřují sympatie k volené osobě, negativní volby naopak antipatie. Existují však i neutrální postoje k členům skupiny, a ty jsou vyjádřeny absencí volby, v případě že není zadán konkrétní počet voleb. Mezi dvěma osobami existuje devět možných vzájemných vztahů. Sociometrické výzkumy se většinou provádějí s limitovaným počtem voleb. Existují čtyři způsoby. Limituje se spodní i horní hranice přípustného počtu voleb, stanoví se maximum nebo minimum voleb, nebo přibližný počet.¹⁴

¹⁴ SCHNEIDER, M. *Úvod do základů sociologického výzkumu*. Olomouc: Rektorát UP v Olomouci, 1973. s. 93-101

Grafické znázornění volby:

¹⁵ SCHNEIDER, M. *Úvod do základů sociologického výzkumu*. Olomouc: Rektorát UP v Olomouci, 1973. s. 96-97

3. Sociální skupina

Společenská skupina je celek dvou nebo více osob, které jsou ve vzájemných formálních nebo neformálních, soudržných a vymezených vztazích a interakcích. Každá skupina má svůj systém hodnot, cílů a norem, regulujících chování jednotlivých členů. Každá skupina má své sociálně psychologické klima či atmosféru.

Skupiny se dělí podle různých kritérií například na členské a nečlenské, formální a neformální. Z hlediska sociometrie je důležité rozdělení podle velikosti na skupiny malé a velké. Předmětem sociometrie jsou formální i neformální vztahy zejména v malých sociálních skupinách. Sociální život lidí probíhá zejména v malých sociálních skupinách, pro které je charakteristický kontakt tváří v tvář. Tyto skupiny jsou poměrně trvalé a vztahy v nich jsou velmi intenzivní. Řadí se sem rodina, školní třída, obyvatelé jednoho domu apod.¹⁶

Interakce uvnitř skupiny vede k určitému strukturování vztahů mezi členy skupiny, což se projevuje v jednání skupiny. Sociometrie poskytuje kategorie sociálních vztahů uvnitř malých skupin, kdy na základě pozitivních a negativních voleb určitého jedince stanoví pozici ve skupině. Volbou je myšleno odmítnutí nebo výběr jedince ostatními členy skupiny. Hledisek pro stanovení pozice ve skupině je několik. Nejvýznamnější z nich jsou sociální přitažlivost a míra osobní moci. Bylo prokázáno, že s určitou pozicí ve skupině souvisí některé osobnostní rysy. Osoby skupinou nejvíce preferované vykazují rys dominance, naopak osoby vyčleňované jsou submisivní. V každé skupině se nejdříve vydělí osoby dominantní, tzv. vůdci, kteří vykazují formálně vysoké postavení, mají vliv na ostatní členy skupiny, mají vysokou sociometrickou volbu. Malá skupina nemusí mít jen jednoho vůdce, ale celou řadu.

¹⁶ KOHOUTEK, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. s. 41-42

Každý z nich se projevuje jiným způsobem. Společné je jim však to, že převyšují ostatní členy skupiny svou inteligencí, vědomostmi, aktivitou, jsou více extrovertní, dominantnější, méně konzervativní apod. Bez vůdců skupina zaniká. Dodávají pohyb skupinové dynamice, organizují život skupiny.¹⁷

¹⁷ ČERNOUŠKOVÁ, V. *Sociální psychologie*. Olomouc: Přírodovědecká Fakulta UP, 1987 s. 14 -19

4. Charakteristika věkové skupiny

Skupina, které byl předložen sociometrický test, spadá do období pozdní adolescence. To trvá přibližně od 15 do 20 let.

Pozdní adolescence je dobou komplexnější psychosociální proměny, kdy se mění jak osobnost dospívajícího, tak jeho společenská pozice. Sociálním mezníkem je ukončení profesní přípravy a nástup do zaměstnání nebo volba dalšího studia, kdy dospívající dosáhne nebo oddálí svou ekonomickou samostatnost. V tomto období získávají dospívající nové role. Dospívání je také spojeno s hledáním a rozvojem nové identity, větší snahou o sebepoznání, které se uskutečňuje v rámci vrstevnické skupiny.¹⁸

4.1 Tělesný vzhled v období adolescence

Adolescent se svým vzhledem hodně zabývá, spokojenost s vlastním tělem narůstá oproti pubescenci. Pokud fyzický vzhled odpovídá ideálu, slouží člověku jako opora sebevědomí, podporuje pocity jistoty. V případě, že zevnějšek neodpovídá normě, pociťuje dospívající zklamání, úzkost, nebo dokonce vztek a zlost v situacích, kde má zevnějšek nějaký význam. Úprava zevnějšku a oblečení se stává prostředkem k vyjádření identity (na příklad příslušnost k určité skupině, odlišení se od dospělých apod.).

¹⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 321-326

4.2 Vývoj poznávacích procesů

V adolescenci dochází ke zdokonalování myšlení prostřednictvím cvičení formálních operací a hromaděním zkušeností. Pro toto období je typická flexibilita a schopnost používat nové způsoby řešení. Úsudek bývá často emocionálně zatížený. Zlepšuje se odhad vlastních schopností a dovedností, s čímž souvisí i stanovování přiměřenějších cílů, kterých lze dosáhnout. Dospívající mají větší kapacitu paměti díky lepším strategiím ukládání informací. Učení a vybavování je systematictější. Dovedou lépe ovládat svou pozornost.

4.3 Emoční vývoj

Emoční prožívání se v tomto období mění v důsledku hormonálních změn. Emoce jsou kolísavé, labilní. Dospívající neznají příčiny změn vlastních pocitů, proto jsou pro ně spíše nepříjemné. Navenek se projevují větší impulzivitou a nedostatkem sebeovládání. Proměnlivost nálad přispívá ke vzniku konfliktů v mezilidských vztazích. Projevuje se introverze a nechuť projevovat svoje city navenek. Dochází k uvědomění rozdílu mezi tím, co lidé prožívají a jak se projevují navenek. S emoční nestabilitou souvisí výkyvy v sebehodnocení. Adolescenti jsou přecitlivělí na projevy a hodnocení jiných lidí. Ke konci tohoto období se emoční prožívání stabilizuje, náladovost a citová labilita nebývá tak markantní. Důvodem je hormonální vyrovnání a adaptace organismu na pohlavní dospělost.¹⁹

¹⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 326-343

4.4 Vývoj autoregulačních schopností

Dochází k rozvoji volních vlastností, dospívající jsou vytrvalejší, zlepšuje se sebekontrola. Narůstá zodpovědnost za vlastní výkon a chování i v emocionálně vyhocených situacích. Schopnost autoregulace se uplatňuje zejména v situaci zátěže. Dospívající k ní může přistupovat jako k výzvě a snažit se ji zvládnout, nebo naopak jako k ohrožení, vyvolávající obranné reakce. Dospívající dovedou lépe vyhodnotit zvládnutelnost problému a podle toho zvolit efektivnější způsob zvládnání zátěže, např. hledání sociální opory nebo spoléhání na sebe. Roste tendence potlačování negativních emocí jako vyhýbavé strategie.

4.5 Socializace

V adolescenci dochází ke změně sociálního postavení. Je to období přechodu do dospělosti. Jedinec je zletilý, způsobilý k právním úkonům a je stále více akceptován jako dospělý a očekává se od něj odpovídající chování. Na počátku období dochází ke změně školy, a tím skupiny spolužáků. Na konci je důležitým mezníkem nástup do zaměstnání do věkově heterogenní skupiny spolupracovníků. Nejdůležitější skupiny a instituce pro období dospívání jsou rodina, škola, pracoviště a vrstevnická skupina. Rodina je významným sociálním zázemím, i když se z těsnějších vazeb jedinec odpoutal. Škola je důležitá z hlediska dalšího sociálního zařazení. Pracoviště má vliv na sociální identitu adolescenta, který je definován jak profesní rolí, tak institucí, kde pracuje. Vrstevnická skupina je nejdůležitějším zdrojem emoční a sociální opory. Je místem vzniku přátelství, prvních partnerských vztahů. V adolescenci se utlumuje význam skupinové identity a důležitější se stává individuální sebevymezení. V tomto období dochází k rozšíření a proměně teritorií. Dospívající často studují v jiném městě, rozrůstá se také pole volnočasových aktivit, množství

oblíbených míst pro setkání s vrstevníky. V tomto věku jsou důležité role jako předprofesní role studenta nebo učně, která směřuje k dosažení určité sociální pozice. Dále role pracujícího, která je předpokladem ekonomické a sociální samostatnosti. A role člena určité skupiny, s níž se jedinec ztotožňuje a získává tak určitou identitu. Role blízkého přítele a partnerská role, která uspokojuje emoční a sexuální potřeby. Dospívající se osamostatňuje od rodiny. Snaží se zdůrazňovat svou samostatnost, vydobýt si nové postavené v rámci rodiny. Z pohledu rodičů je zralý pro více povinností, ale ještě není dost zodpovědný pro více svobody.²⁰

4.6 Vrstevnická skupina

Identifikací s nějakou skupinou získává dospívající jistotu, oporu při formování vlastní identity. Skupina zvyšuje pocit sebevědomí a sebejistoty a snižuje individuální zodpovědnost. Je zdrojem zkušeností a sociálního učení, základem lepšího sebepoznání. Pozice získaná ve vrstevnické skupině je součástí identity. Skupina má své vlastní hodnoty a normy, podle nichž se řídí. Pokud dospívajícího jeho okolí nepřijímá, volí si kamarády mezi sociálně neúspěšnými jedinci. Potřeba být akceptován je v tomto věku velmi silná.

Specifickou vrstevnickou skupinou je školní třída. Je to kolektiv, který si jedinec nevybírá, a pokud klima třídy není dobré, přináší to s sebou mnohé problémy. Kvůli své početnosti se žáci ve třídě rozdělují do podskupin podle zájmů, sympatií, prospěchu apod. V adolescenci stoupá snaha patřit do ceněné skupiny. Po určité době skupina ztrácí svůj vliv, jedinec si vytváří vlastní identitu. Klesá konformita ve skupině, její členové jsou vůči sobě kritičtější. Narůstá význam individuálních vztahů. Vznikají dlouhodobější přátelství, která poskytují jedinci důvěru, pocit blízkosti a sdílení prožitků. Existence

²⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 343-350

blízkého přítele posiluje osobní vyrovnanost, vyšší sebeúctu, spokojenost se sebou samým.²¹

4.7 Partnerské vztahy

Toto období s sebou nese experimentování s partnerskými vztahy, první lásky, první sexuální zkušenosti. Dospívající se učí altruismu, empatii. Vztahy nemají dlouhodobý charakter, protože vyžadují určitou zodpovědnost a sebeomezení ve prospěch druhého.²²

4.8 Hodnoty

Na prvním místě je hodnota zdraví, které je předpokladem k jiným aktivitám a pocitu spokojenosti. Mnoho mladých lidí jedná ale v rozporu s tímto přesvědčením, což je patrné z rozšířeného nikotinu a alkoholismu. Na druhém místě je mír, který je důležitý pro život a rozvoj lidstva. Třetí v pořadí je láska, a to k partnerovi, rodičům nebo lidstvu obecně. Čtvrtou nejdůležitější hodnotou je životní partner, který se nachází na vyšší příčce hodnotového žebříčku než rodina a děti. Mladí lidé preferují soužití s partnerem bez uzavření sňatku a s menším počtem dětí. Dále následují hodnoty jako životní prostředí, přátelství, rodina a děti, svoboda, plat, vzdělání a další.²³

4.9 Volný čas

Volnočasové aktivity se s věkem mění. V této věkové kategorii je na prvním místě sledování televize, dále poslech hudby, povídání s přáteli, poslech rozhlasu, práce s PC, četba novin a časopisů,

²¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 349-380

²² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 381-383

²³ SAK, P. a SAKOVÁ K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 10-14

odpočinek, četba knih, schůzka s partnerem, studium a příprava do školy a další. Méně se mládež věnuje sportu, což je způsobeno finanční náročností sportu, větším zájmem o pasivní sport (sledování zápasů), preferováním jiného trávení volného času (konzumace drog). Narůstá čas strávený u počítače, hledání sociálních kontaktů prostřednictvím internetu.²⁴

²⁴ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. s. 131-145

5. Metodika

V první části diplomové práce jsem zvolila metodu sběru primárních informací. Pro samotný výzkum jsem použila sociometrickou metodu a terénní šetření. Z technik jsem uplatnila sociometrický test, který je hlavním nástrojem sociometrické metody, dále pozorování třídy, která je předmětem výzkumu, a rozhovor s třídním učitelem.

5.1 Metody

5.1.1 Metoda sběru primárních informací

Při psaní své práce jsem čerpala informace z dostupných materiálů, které se týkají problematiky sociometrie a vztahů ve školních třídách. Odborné literatury vztahující se k problematice sociometrie není mnoho a není příliš aktuální. Analyzovala a porovnávala jsem zdroje, ve kterých byly stejné nebo obdobné údaje, a shrnula jsem je do konečné podoby.

5.1.2 Terénní šetření

Provádí se dotazníkovou formou, rozhovorem, anketou, testy apod. Pro metodu terénního šetření jsem zvolila sociometrický test, kterým se zjišťují formální i neformální vztahy ve skupině. Výzkumným vzorkem je jeden třetí ročník střední školy. Studenti vyplnili test dvakrát v odstupu tří měsíců, abych zjistila, zda se vztahy ve třídě za tu dobu nějak pozměnily, nebo jsou stabilní.

5.1.3 Sociometrická metoda

V praktické části jsem použila metodu sociometrie, která je více popsána v teoretické části. Tou jsem získala údaje o vztazích ve zkoumané třídě. Tyto informace získané sociometrickým testem jsem zpracovala pomocí sociometrických indexů, matice a sociogram, které znázorňují pozitivní i negativní vztahy mezi spolužáky.

5.2 Techniky

5.2.1 Sociometrický test

Je hlavním nástrojem sociometrické metody. Respondenti mají zvolit spolužáky, kteří jsou jim sympatičtí, nebo naopak. Na základě jejich odpovědí lze pomocí sociometrických indexů zjistit status každého studenta ve zkoumané třídě, čímž získáme informace, kdo má ve třídě vůdčí postavení a kdo je naopak vyčleňován. Indexy vypovídají o vzájemných vztazích ve třídě, o skupinové kohezi, o izolovaných osobách a jiných důležitých jevech ve skupině. Podle výsledků testu jsem sestrojila také sociogram a sociometrickou matici.

5.2.2 Rozhovor

Patří mezi metody dotazování. Existuje několik typů rozhovorů. Standardizovaný rozhovor má jasně strukturované a formulované otázky a jejich pořadí. Výhodou je možnost srovnání získaných dat u více respondentů. Je tu omezená možnost ptát se na jiné otázky. U nestandardizovaného rozhovoru jsou pořadí i formulace otázek volné. Umožňuje více se přizpůsobit respondentovi. Vlastnosti těchto dvou typů spojuje polostandardizovaný rozhovor, jehož některé části jsou pevně dané, a jiné naopak nechávají možnost přizpůsobení se situaci.²⁵

Rozhovor s třídním učitelem je popsán v příloze č. 33.

²⁵ Pergler, P., Disman, M. a kol. *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. Praha: Svoboda, 1969.

6. Cíle práce

6.1 Naučit se pracovat s metodou sociometrie pro profesní přípravu

Několik let se věnuji práci se skupinou na adaptačních pobytech, jejichž cílem je stmelit nový kolektiv a nastartovat skupinovou dynamiku. Momentálně rovněž získávám praxi v oboru preventivní prevence na základních a středních školách. Největšími úskalími jsou špatné vztahy ve třídě, šikana, nedůvěra apod. Sociometrie je v obou oborech velmi často využívaná metoda, která odhaluje vztahy ve skupině, osoby na okraji kolektivu a naopak její vůdce.

Cílem této práce je osvojit si metodu sociometrie. Umět zkonstruovat sociometrický test. Naučit se různé způsoby zpracování a interpretace výsledků. Rozšířit své profesní kompetence.

6.2 Zjistit strukturu vztahů ve zkoumané třídě

Druhým cílem je zjistit strukturu vztahů ve zkoumané třídě.

Na základě sociometrického testu odhalit:

- existenci podskupin v kolektivu
- přítomnost „outsiderů“
- kdo je neformální autoritou třídy
- zda jsou vztahy ve skupině stabilní nebo se mění
- jak se vztahy ve třídě jeví navenek třídnímu učiteli a jaká je skutečná struktura třídy

II. Praktická část

7. Charakteristika sociálního prostředí členů skupiny

7.1 Škola

Zkoumaná třída studuje na střední průmyslové škole, která byla založena v roce 1933, a která sídlí v krajském městě. Škola má optimální kapacitu 40 tříd denního studia a s 1200 studenty je jednou z největších středních průmyslových škol u nás. Nabízí pět technicky zaměřených oborů. Jejím cílem je vychovávat budoucí absolventy k cílevědomosti, samostatnosti, podnikavosti, zdravému sebevědomí a odborné zdatnosti včetně aktivní znalosti cizích jazyků a počítačové gramotnosti. Škola disponuje značným technickým vybavením, jako jsou počítačové učebny, jazykové učebny, moderní laboratoře, obráběcí stroje, školní hřiště s běžeckou dráhou, sportovní hala. Dojíždějící studenti mohou využít Domov mládeže, který poskytuje ubytování, stravování, volnočasové využití prostřednictvím posilovny, sportovního vybavení, knihovny, počítačové učebny, výtvarného klubu apod.

„Hlavními prioritami vzdělávací koncepce školy je připravit absolventy po odborné stránce pro výkon povolání ve zvoleném oboru tak, aby vynikali kreativitou a schopností aplikovat odborné teoretické vědomosti i praktické dovednosti v praxi. Dosáhnout přirozené rovnováhy mezi všeobecně vzdělávací a odbornou složkou přípravy budoucích absolventů s ohledem na připravované změny v ukončování studia. Vybavit absolventy školy pokročilou úrovní jazykových znalostí a komunikativních dovedností. Vybavit absolventy školy schopností běžně využívat prostředků informačních a komunikačních technologií a efektivně pracovat s informacemi. Vybavit absolventy kompetencemi k matematickým aplikacím, a tím podpořit dobrou přípravu pro terciální vzdělávání. Připravit absolventa školy pro jeho další život osobní, občanský i profesní.“²⁶

Na škole jsou pořádány třídní adaptační pobyty pro první ročníky s cílem seznámit studenty před začátkem vyučování, navázat první kontakt

²⁶ LEDNICKÝ, Jaroslav. Střední průmyslová škola Zlín – SPŠ Zlín o nás. [online] [cit. 2010-01-10]. Dostupné na <<http://www.spszl.cz/modules/wfchannel2/>>

s třídním učitelem a nastartovat skupinovou dynamiku v nové třídě. Dále jsou pořádány lyžařské kurzy, sportovní kurzy, poznávací zájezdy do Prahy, matematické olympiády a jiné soutěže. Škola spolupracuje se zahraničními školami, což umožňuje účast na výměnných pobytech v zahraničí s ubytováním v rodinách.

Ve volném čase mohou studenti navštěvovat zájmové sportovní kurzy, odborné a jazykové kurzy.

7.2 Rodina

Student A

Má bratra ve věku 18 let. Matka vystudovala střední školu, otec odborné učiliště s maturitou.

Student B

Má staršího bratra ve věku 21 let. Matka má středoškolské vzdělání, otec absolvoval odborné učiliště.

Student C

Je jedináček. Matka absolvovala odborné učiliště s maturitou, otec střední školu.

Student D

Má staršího sourozence ve věku 26 let. Matka vystudovala střední školu, otec odborné učiliště s maturitou.

Student E

Má dvě starší sestry ve věku 21 a 23 let. Oba rodiče absolvovali odborné učiliště s maturitou.

Student F

Má tři sourozence ve věku 2, 15 a 25 let. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání.

Student G

Má mladšího sourozence ve věku 13 let. Matka absolvovala odborné učiliště, otec odborné učiliště s maturitou.

Student H

Má dvě sestry, první je 14 let a druhé 21 let. Matka ukončila vzdělání střední školou, otec má vysokoškolské vzdělání.

Student I

Má dva sourozence ve věku 9 a 16 let. Oba rodiče absolvovali odborné učiliště.

Student J

Má staršího bratra ve věku 22 let. Oba rodiče absolvovali odborné učiliště.

Student K

Má dva mladší sourozence ve věku 9 a 16 let. Oba rodiče absolvovali odborné učiliště.

Student L

Má staršího sourozence ve věku 20 let. Oba rodiče vystudovali střední školu.

Student M

Má staršího bratra ve věku 22 let. Matka absolvovala odborné učiliště s maturitou, otec má vysokoškolské vzdělání.

Student N

Má dva sourozence ve věku 10 a 12 let. Oba rodiče absolvovali odborné učiliště.

Student O

Má dva sourozence ve věku 11 a 20 let. Matka vystudovala střední školu, otec odborné učiliště.

Student P

Má tři sourozence ve věku 30, 28 a 16 let. Matka absolvovala odborné učiliště s maturitou, otec vyšší odbornou školu.

Student Q

Má starší sestru ve věku 20 let. Oba rodiče mají středoškolské vzdělání.

Student R

Má mladšího sourozence ve věku 17 let. Matka má středoškolské vzdělání, otec vystudoval vysokou školu.

Student S

Má mladšího sourozence ve věku 14 let. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání.

Student T

Je jedináček. Matka má střední školu, otec odborné učiliště s maturitou.

Student U

Má dva sourozence ve věku 30 a 27 let. Oba rodiče vystudovali střední školu.

7.3 Charakteristika třídy podle třídního učitele

Informace o třídě jsem získala pomocí polostrukturovaného rozhovoru s třídním učitelem. Rozhovor jsem přepsala z poznámek do konečné podoby. V některých případech třídního učitele cituji pro lepší vystihnutí. Cílem bylo zjistit, jestli je rozdíl mezi tím, jak se třída jeví navenek pro člověka, který je s ní v kontaktu každý den, a tím, jaké vztahy se projeví na základě sociometrické metody. Otázky se týkaly vývoje třídy z hlediska nových studentů, prospěchu, struktury a atmosféry třídy. Jestli jsou vytvořeny skupiny vzájemně sympatizujících studentů, zda je ve třídě někdo izolovaný. Dále jsem se ptala na role jednotlivých studentů ve třídě, na jejich schopnosti, prospěch, vlastnosti.

Třídní učitel má třídu teprve prvním rokem, proto je charakteristika ochuzena o zkušenosti z neformálního prostředí, jako je třeba školní výlet. Studenti jsou nyní ve třetím ročníku. Do této doby byla třída vnímána jako problémová, prospěchově slabá. Původní třídní učitelka s ní měla potíže. Třída byla velmi početná, mnoho chlapců ve výuce rušilo a neudrželo pozornost, a tím nabourávali koncentrovanost celé třídy. Učitelé jednotlivých předmětů se během prvních dvou let hodně střídali, proto nikdo prospěch studentů neřešil, což vedlo k propadnutí jedenácti z původních třiceti. Další dva přišli z vyššího ročníku. Podle třídního tato radikální proměna kolektivu vedla k jeho ozdravení. Třída v nové podobě je vyrovnaná, spolehlivá, nastavená pravidla dobře fungují. Studenti jsou kamarádští. Není tu nikdo, kdo by byl vyčleňovaný. Kolektiv je poměrně stmelový, studenti

se díky různým vlastnostem doplňují a navzájem si pomáhají. Jsou sice vytvořené skupinky, ale dokážou se semknout, když jim o něco jde. Ostatní učitelé již vnímají třídu pozitivně. „Kluci jsou slušní, vůči učitelům mají přirozenou pokoru. Sedli si s nimi. Nejsou drzí.“ Ve třídě je několik snaživých chlapců, kteří vynikají svými komplexními znalostmi. Ostatní spolužáci k nim chodí pro radu ohledně učiva.

7.4 Charakteristika jednotlivých studentů podle třídního

Student A

„Je to takový rypálek. Často má vtipné poznámky a připomínky.“

Ve skupině nijak nevybočuje. Nejvíce se baví se studenty K a D. Bydlí spolu ve stejné vesnici.

Podle dotazníku: Bydlí ve vesnici. Mezi jeho záliby patří sport, cyklistika, televize a facebook. Ve třídě spokojený není, protože je to špatný kolektiv. Více se stýká s kamarády mimo školu.

Student B

V loňském roce dělal reparát. Nechal se strhnout spolužáky, kterým hrozilo propadnutí. Po úspěšném složení reparátu projevuje ve škole snahu. Vůči učiteli má kladný vztah.

Podle dotazníku: Bydlí ve vesnici. Jeho koníčky jsou rybaření, technika, počítač, cyklistika, auto, motorka, televize. Ve třídě je spokojený. Stýká se se spolužáky i kamarády mimo školu.

Student C

Patří k nejsilnějším osobnostem ve třídě. Co se týká jednání a vystupování je vyspělý. Má kapelu, ve které hraje na kytaru. Když měl koncert ve škole, nikdo ze třídy nepřišel. Patří k silným osobnostem třídy.

Podle dotazníku: Bydlí v krajském městě, kde studuje. Jeho koníčky jsou hudba, kytara, sport, počítač. Ve třídě je spokojený v rámci možností. Kolektiv by mohl být lepší. Stýká se s několika spolužáky, více vyhledává kamarády mimo školu.

Student D

Je nejvyšší ze třídy. Neprojevuje se ani pozitivně ani negativně. Patří ke středu třídy. Nejbliže má ke studentům K a A.

Podle dotazníku: Bydlí ve vesnici. Jeho zájmy jsou sport a auto. Ve třídě je celkem spokojený, ale kolektiv by mohl být lepší. Vídá se více s kamarády mimo školu.

Student E

Je hokejista – brankář. Ostatními spolužáky je uznávaný, imponuje jim. Ve třídě si rozumí se studentem T, se kterým sedí v lavici. Kvůli sportu má hodně absencí. Špatně plní své školní povinnosti, není příliš spolehlivý. O pololetí měl dvě pětky. Pro rodiče jsou prioritou sportovní výsledky, na ty studijní nekladou žádné nároky. Patří k výrazným osobnostem třídy.

Podle dotazníku: Bydlí v krajském městě, kde studuje. Jeho koníčky jsou hokej, sport, počítač, hazard, auto. Vídá se více s kamarády mimo školu. Ve třídě je spokojený.

Student F

Je bádavý, přemýšlivý, nepřírozeně slušný. Ostatní za ním chodí pro radu. Zúčastnil se vědecké soutěže na ČVUT. Má tendenci vše nejdříve kriticky zhodnotit a přijít na příčiny sám, bez návodu učitele. Jeho povaha vychází hodně z rodiny. Rodiče jsou postarší. Třídou je vnímán dobře.

Podle dotazníku: Bydlí ve městě. Jeho zájmy jsou klavír, divadlo, počítač, části historie. Ve třídě je celkem spokojený. Se spolužáky se moc nestýká.

Student G

Tichý, nenápadný, veselý, prospěchově patří k lepšímu průměru. „*Je to hodně slušný kluk, člověk o něm ani neví.*“ V lavici sedí se studentem N.

Podle dotazníku: Bydlí v krajském městě, kde studuje. Po odchodu několika spolužáků je ve třídě spokojenější, ale mohlo by to být lepší. Se spolužáky se vídá i ve volném čase.

Student H

„*Je to takový šášula, je ještě dítě.*“ Je upřímný, jeho přímost je odzbrojující. Možná je to vychytralost. Je nespolehlivý, stále chodí pozdě, je samý průšvih.

Podle dotazníku: Mezi jeho koníčky patří sport, počítač, trávení času s přáteli. Ve třídě před odchodem propadajících spokojený nebyl, po jejich odchodu mu chybí kamarádi. Se spolužáky se stýká málokdy.

Student I

„*Je to dobrý stavební kámen pro dobrou třídu.*“ Není příliš výrazný, dlouho váhá, nemá žádné studijní problémy. Je to kamarádký, upřímný kluk. Rozumí si se studenty K, A, D.

Podle dotazníku: Bydlí ve vesnici. Jeho koníčky jsou fotbal, posilovna, počítač. Ve třídě je spokojený. Vnímá povyšování se spolužáků z města nad ty z vesnice. Vidá se více s kamarády mimo školu.

Student J

Flegmatik, střední, spíše horší výkon v učení. Není to výrazná osobnost, není úplně zapojený do kolektivu. V lavici sedí se studentem O.

Podle dotazníku: Bydlí v krajském městě, kde studuje. Jeho záliby jsou sport a počítač. Ve třídě je spokojený. Stýká se více s kamarády mimo školu.

Student K

Bydlí ve stejné vesnici jako studenti A a D. Patří ke středu třídy, není nijak výrazný.

Podle dotazníku: Bydlí ve vesnici. Jeho koníčky jsou fotbal a počítač. Ve třídě je spokojený. Více se stýká s kamarády mimo školu.

Student L

Není úplně zapojený do třídního kolektivu, asi nemá potřebu se více bavit se spolužáky. Sedává sám v zadní lavici, občas se studentem

Q. *„Pokud by bylo podezření na negativní vztahy nebo šikanu, byl by potenciální obětí.“* Je smutný, zadumaný, melancholický, uzavřený.

Podle dotazníku: Jeho koníčkem jsou prý „pařby“. S kolektivem je celkem spokojený. Stýká se rovnoměrně s kamarády i spolužáky.

Student M

Je to jeden z nově příchozích studentů. Ve třetím ročníku propadl a teď ho opakuje. Je komunikativní. Hraje závodně hokej, ale nedává to na odiv, jako student E. Jeho rodiče jsou přes týden pracovně v jiném městě, stará se o sebe sám. Není tak vyspělý, aby tuto zodpovědnost a svobodu zvládl. Potřebuje pevnější hranice.

Podle dotazníku: Bydlí v krajském městě, kde studuje. Jeho zájmy jsou sport a volný čas. S kolektivem je spokojený. Ve volném čase preferuje kamarády mimo školu.

Student N

Je veselý, ale tichý. Patří prospěchově k horšímu průměru. Jeho otec je manažer, velmi komunikativní. On sám je spíše nevýrazný. V lavici sedí se studentem G.

Podle dotazníku: Bydlí ve vesnici. Jeho zájmy jsou počítač, hudba, pes. Ve třídě je spokojený, se spolužáky se nevidá.

Student O

Za poslední rok se změnil. V prospěchu se zlepšil, má komplexnější přehled. Nepatří k nejnadanějším, ale snaží se a učivo zvládá. Působí skromně a nenápadně. Rozumí si se studentem J.

Podle dotazníku: Bydlí ve vesnici. Jeho zájmy jsou sport a počítač. Ve třídě je spokojený. Se spolužáky se ve volném čase nevidá.

Student P

Sympatický kluk, který si svědomitě plní své povinnosti. *„Působí free dojemem, jako nějaký snowboardák, kalič, ale patří k lepšímu průměru ve třídě.“* Umí správně využít své schopnosti. Je energický, ale má své emoce pod kontrolou. Sedí v první lavici se studentem R.

Podle dotazníku: Bydlí ve městě. Jeho záliby jsou sport, šachy, turistika. Ve třídě je spokojený. Více se stýká s kamarády mimo školu.

Student Q

Potřebuje nad sebou pevnou ruku, aby něco dělal. Nezabírá na něj pozitivní motivace. „*Je to flegmatik, ke škole je lhostejný.*“ Sedí v lavici se studentem L.

Podle dotazníku: Jeho zájmy jsou počítač a setkávání se s přáteli. Ve třídě je spokojený. Vidá se se spolužáky, ale více s kamarády mimo školu.

Student R

Je bádavý, přemýšlivý typ. Zúčastnil se vědecké soutěže ČVUT. Ostatní za ním chodí pro pomoc s učením. Vzorný, slušný, spolehlivý kluk.

Podle dotazníku: Mezi jeho koníčky patří počítač, programování. Ve třídě je spokojený. Stýká se jen se spolužáky.

Student S

Je inteligentní, vospělý, přirozená autorita. Jedna z nejsilnějších osobností ve třídě. Občas bojuje s nedospělou hrdostí a rozčiluje se kvůli maličkostem. Rozumí si se studentem C.

Podle dotazníku: Bydlí v krajském městě, kde studuje. Jeho zájmy jsou tenis, in-line bruslení, setkávání se s přáteli. Ve třídě je celkem spokojený, mohlo by to být lepší. Vidá se pouze s jedním spolužákem, jinak preferuje kamarády mimo školu.

Student T

Patří k silnějším osobnostem třídy. Věnuje se závodně cyklocrossu. K podávání výkonu ve škole potřebuje pozitivní motivaci a pochvalu.

Podle dotazníku: Bydlí v krajském městě, kde studuje. Jeho zájmy jsou sport, cyklistika. Ve třídě je spokojený, se spolužáky se stýká i ve volném čase.

Student U

Druhý z nově příchozích studentů kvůli neúspěšnému reparátu. Patří k prospěchově slabším studentům. Je to hodný kluk, nemá potíže s chováním. Ke škole je lhostejný, pokud není donucen situací. Je komunikativní a za uplynulý rok se do kolektivu zapojil. V lavici sedí se studentem M.

Podle dotazníku: Bydlí v menším městě. Jeho koníčkem je airsoft. Ve třídě je spokojený. Více se stýká s kamarády mimo školu.

8. Zpracování sociometrického testu

Sociometrický test byl proveden dvakrát s tříměsíčním odstupem, abych zjistila na základě odlišných výsledků, zda jsou vztahy ve zkoumané skupině stabilní. Test se skládal z osmi otázek, které zjišťovaly preference ve čtyřech oblastech. Vyhodnocení každé z nich je zpracováno v samostatné podkapitole. Výsledky testu jsou znázorněny pomocí sociometrické matice, sociometrických indexů a sociogramů. Počet voleb v testu byl omezen na čtyři kladné volby a dvě záporné pro jednodušší a přehlednější zpracování výsledků.

U matic a kruhových sociogramů platí vysvětlivky:

Šedá pole se znaménkem plus znázorňují vzájemné pozitivní volby, které jsou v tabulce zapsány symetricky k hlavní diagonále.

Červená pole se znaménkem mínus znázorňují vzájemné negativní volby, které jsou v tabulce zapsány symetricky k hlavní diagonále.

Zelená pole se znaménkem plus nebo mínus znázorňují ambivalentní volby, které jsou v tabulce zapsány symetricky k hlavní diagonále.

8.1 Sociometrická matice

Zaznamenávají se do ní všechny pozitivní (+) a negativní (-) volby, které provedli členové skupiny. V řádku jsou zapsány volby odevzdané, jejichž počet je stanoven zadáním testu. Každý ze studentů volil čtyři pozitivní a dvě negativní volby. Ve sloupcích jsou volby obdržené, a ty jsou sečteny ve spodních řádcích tabulky. Pro znázornění výsledků jsem použila neuspořádanou matici, ve které jsou členové skupiny uvedeni v libovolném pořadí. Hlavní diagonála je proškrtnutá, protože jsem předpokládala, že nikdo nebude volit sám sebe.

„Ze sociometrických matic lze vyčíst všechny potřebné údaje o provedených volbách ve skupině. Informace, které sociometrické matice přinášejí, však nebývají příliš přehledné.“²⁷

8.2 Sociogramy

Nejčastějším způsobem prezentace sociometrických dat je grafické znázornění pomocí sociogramů. V praxi se nejvíce užívá kruhového a terčového sociogramu.²⁸ Já jsem ve své práci využila tyto dva typy a také strukturální sociogram. Kruhový sociogram znázorňuje mapu vztahů ve skupině. Lze z něj vyčíst preference jednotlivých členů skupiny. Terčový sociogram zobrazuje sociální status členů v rámci skupiny. Přehledně znázorňuje pozici každého člena. Zda patří k jádru skupiny, nebo je spíše na jejím okraji. Strukturální sociogram umožňuje přehledně zobrazit strukturu skupiny, její podskupiny a vztahy mezi nimi. Podle různého zadání v testové otázce se podskupiny ve stejných skupinách mění.

²⁷ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 212

²⁸ PETRUSEK, M. *Sociometrie*. Praha: Svoboda, 1969. s. 171-177.

8.3 Sociometrické indexy

„Sociometrické indexy představují kvantitativní vyjádření výsledků sociometrického šetření.

Dělí se na:

- **individuální indexy**, které charakterizují neformální postavení jedince ve skupině
- **skupinové indexy**, které vypovídají o skupině jako celku
- **indexy charakterizující strukturu podskupin**²⁹

Já jsem ke zpracování výsledků šetření vypočítala nejpoužívanější indexy, a to jsou index koherence, koheze, integrace a skupinové sociopreferenční izolace.

Koherence – souvislost, spjitost. Sociol.: skupinová soudržnost v malé skupině; testovaná a zjišťovaná sociometrickými technikami.

Koheze – sociol.: charakteristika sociálních pout a vazeb členů společenské skupiny nebo organizace.³⁰

²⁹ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 217-218

³⁰ Kolektiv autorů a konzultantů. *Ilustrovaná encyklopedie*. Praha: Encyklopedický dům, s.r.o., 1995.

8.4 První část testu – pozvání na narozeninovou oslavu

První dvě otázky sociometrického testu zjišťují preference členů skupiny v oblasti volného času. Každý ze třídy si má zvolit čtyři spolužáky, které by pozval na narozeninovou oslavu a dva, které by určitě nepozval.

8.4.1 Sociometrická matice 1 a 2

Tabulka 1. - Sociometrická matice 1

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
A	X	+					-			+			+	-		+					
B	+	X		-	+	+								-							+
C			X						-			+	+				+	-	+		
D		-		X		+		+	+					+							-
E			+	-	X			+		-	+										+
F						X	+		+	+				-	-			+			
G			-			-	X				+			+	+			+			
H			-					X		+	+			+	+			+	-		
I				+	-	+			X		+				+						-
J				-	-	+		+	+	X					+						
K				+		-			+		X	+			+						-
L			+	-			+	+	-			X	+								
M						-			+			+	X					-		+	+
N		-				-	+		+					X		+		+			
O		-		+					+	+	+				X					-	
P	+		-				+					-				X		+	+		
Q			+	-			-					+	+				X		+		
R					-	+	+								+	+		X		-	
S			+	-									+	-			+		X	+	
T		+		-	+				-				+		+						X
U					+	-			+				+					-		+	X
+	2	2	4	3	3	5	5	3	8	4	4	6	7	1	8	2	3	5	3	5	1
-	0	3	3	7	3	5	2	0	3	1	0	1	0	3	2	0	0	3	2	4	0
Σ	2	5	7	10	6	10	7	3	11	5	4	7	7	4	10	2	3	8	5	9	1

Na oslavu si lidé zvou osoby, které jsou jim sympatické, se kterými se dobře znají a se kterými sdílejí podobné hodnoty a názory. Tyto vztahy bývají většinou oboustranné. Z matice lze vyčíst, že bylo provedeno 24 oboustranných pozitivních voleb, což je o něco více než polovina z maximálního možného počtu oboustranných pozitivních voleb. Studenti na oslavu zvali spolužáky, se kterými mají nejbližší vztah, a pak ty ostatní. Dále bylo provedeno 6 oboustranných negativních voleb, které pravděpodobně znázorňují trvalé nesympatie. A pouze jedna ambivalentní volba, kdy student F by studenta G na oslavu pozval a on jeho ne.

Nejvíce pozitivních voleb – 8 získal student I a student O, které lze tedy označit za neformální autority třídy. Nejvíce negativních voleb - 7 obdržel student D, který pravděpodobně nemá příliš vysoký status ve třídě. Organizaci výletu by mu svěřili pouze dva studenti a stýkat po maturitě se s ním chtějí pouze tři studenti. Student U získal pouze jednu volbu, a to pozitivní. Student N také pouze jednu pozitivní. Podle matice se jeví jako osoba izolovaná, která do třídního kolektivu příliš nezapadá.

Tabulka 2. - Sociometrická matice 2

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
A	X	+			-					+	+	-					+				
B	+	X		-							+			-	+						+
C			X	-				+				+					+	-	+		
D	+	-		X					+	+					+						-
E			+		X	-						+	-						+	+	
F					-	X	+		+									+	+	-	
G			-				X							+		+		+	-		+
H		+	-		+	+		X										+	-		
I	+	-		+					X		+				+						-
J	+				-			+		X					+		+				-
K				+				+			X	+		-	+						-
L			+	-				-				X	+				+		+		
M					+	-			+				X					-		+	+
N		-				+		+						X		+		+		-	
O						-		+	+	+	-	+			X						
P	+						+		+			-				X		+			-
Q	+		+				-	-			+						X		+		
R					-	+	+								+	+		X			-
S			+	-								+		-		+	+		X		
T			+		+	-							+	-					+	X	
U					+	-			+				+					-		+	X
+	6	2	5	2	4	2	4	3	7	3	4	4	5	1	6	4	5	5	6	4	2
-	0	3	2	4	4	5	1	0	2	0	0	3	0	5	0	0	0	3	2	6	2
Σ	6	5	7	6	8	7	5	3	9	3	4	7	5	6	6	4	5	8	8	10	4

S odstupem tří měsíců se matice poměrně liší. Počet oboustranných negativních voleb je stejný - 6, ale pouze dvě z nich jsou totožné. Oboustranných pozitivních voleb je o dvě méně a 16 z nich je stejných u obou tabulek. Ambivalentní je opět jedna.

Nejvíce pozitivních voleb obdržel opět student I, nejméně jich získal opět student N. Nejvíce negativních voleb dostal student T. Situace je tedy téměř stejná i s tříměsíčním odstupem.

8.4.2 Terčový sociogram 1 a 2

Terčový sociogram 1 znázorňuje, že neformálními autoritami jsou student I a student O, kteří získali největší počet pozitivních voleb. Na kružnicích hned za nimi jsou další studenti patřící do jádra skupiny. Snadno lze vyčíst, že na samém okraji třídy se pohybuje student U a student N.

V terčovém sociogramu 2 se v samém středu opět nachází student I. Student O tentokrát získal o jednu volbu méně. Viditelný je posun studenta A, který se po prvním testu pohyboval na předposlední krajní kružnici, ale po druhém testování je téměř ve středu. Stejnou roli v rámci skupiny mají student N a student U, kteří jsou v obou grafech zakresleni na okraji třídy.

(viz příloha č.1 a č.2)

8.4.3 Strukturální sociogram 1 a 2

Strukturální sociogram 1 odhaluje, že je třída rozdělena do tří podskupin, několika dvojic a pár jednotlivců, kteří preferují jedince z podskupin, ale sami do ní nepatří.

První podskupinu tvoří student Q, student S, student C, student L a student M. Student L zároveň tvoří dvojici se studentem H. Další oboustranná pozitivní volba je mezi studentem M a studentem U a mezi studentem M a studentem T.

Druhou podskupinu tvoří student I, student O, student D, student K. Student O tvoří dvojici se studentem J, který k podskupině nepatří. Třetí podskupina se skládá ze studenta T, studenta E a studenta B.

Ve skupině se nachází ještě tři dvojice, a těmi jsou student N se studentem G, student F se studentem J a student A a B.

S tříměsíčním odstupem se ve strukturálním sociogramu 4 projeví změny. Podskupiny jsou čtyři. První z nich je téměř stejná, ale už v ní není student M. Student Q tvoří se studentem A dvojici.

Druhá podskupina je stejná. Student O tvoří stále dvojici se studentem J mimo podskupinu.

V třetí podskupině nahradil studenta B student M. Dvojice studenta U a studenta M se objevila i při druhém testování. Dyáda studentů A a B je také stálá.

(viz příloha č.3 a č.4)

8.4.4 Kruhový sociogram

Z prvního kruhového sociogramu můžeme vyčíst, že jedna samostatná podskupina je tvořena studenty D, I, J, K, O, mezi nimiž jsou oboustranné pozitivní volby. Druhá podskupina sestává ze studentů Q, S, C, L, M. Třetí podskupinou jsou studenti E, B, T. Mezi oblíbené členy skupiny patří studenti I a O. Odmítanými jsou student D a N, kteří obdrželi spíše negativní volby. Opomíjený je student U, který získal jedinou volbu, a to kladnou.

Po třech měsících se podskupiny mírně liší. Podskupina D, I, J, K, O zůstává stejná, pouze mezi některými jejími členy a studentem J už není oboustranná vazba. Podskupina E, B, T se změnila na M, T, E. Podskupina Q, S, C, L, M se zmenšila o studenta M. Vznikla nová podskupina G, N, P, R. Pozitivních voleb má nejvíce opět student I, hned za ním student O, A a S. Opomíjený a zároveň více odmítaný je student N, který získal pouze jednu pozitivní volbu a více negativních. Dále jsou odmítaní i student T a student F.

(viz přílohy č.5, č.6, č.7, č.8)

8.4.5 Sociometrické indexy

V této podkapitole stejně jako v předchozích srovnávám výsledky prvního a druhého testování. Pro přehlednost jsou indexy vztahující se k prvnímu testování označeny číslicí 1 a indexy druhého testování mají číslicí 2. Všechny uvedené vzorce jsou upraveny pro situaci omezeného počtu výběrů.

8.4.5.1 Skupinové indexy:

Index koheze K

Vyjadřuje soudržnost skupiny. Je dán poměrem provedených vzájemných výběrů ve skupině d k maximálnímu možnému počtu výběrů $a \cdot N$, kdy a je limit voleb a N počet členů skupiny.

$$K = \frac{d}{\frac{aN}{2}}$$

$$1. K = \frac{25}{\frac{4 \cdot 21}{2}} = 0,595$$

$$2. K = \frac{22}{\frac{4 \cdot 21}{2}} = 0,524$$

Po prvním šetření se skupina jevila o něco více soudržná než po třech měsících. V obou případech má index hodnotu větší než jedna polovina. Skupina je tedy spíše soudržná.

Index koherence K_0

Vyjadřuje velikost vzájemné vázanosti členů skupiny. Je dán poměrem počtu vzájemných výběrů d k počtu provedených kladných voleb p .

$$K_0 = \frac{d}{p}$$

$$1. K_0 = \frac{25}{84} = 0,298$$

$$2. K_0 = \frac{22}{84} = 0,262$$

Výsledná hodnota indexu je poměrně nízká, z čehož vyplývá, že spolužáci na sebe vázaní moc nejsou. Volby byly různé, těch oboustranných bylo méně.

8.5 Druhá část testu – organizace školního výletu

Třetí a čtvrtá otázka sociometrického testu zjišťuje preference členů skupiny v oblasti organizačních schopností jednotlivých studentů. Každý ze třídy má zvolit čtyři spolužáky, které by si vybral na pomoc při organizování školního výletu, a dva, které by určitě na pomoc nechtěl. Chtěla jsem zjistit, jestli studenti volí podle sympatií i v případě, kdy mají posuzovat schopnosti spolužáků, nebo jestli tyto dvě oblasti rozlišují.

8.5.1 Sociometrická matice 3 a 4

Tabulka 3. - Sociometrická matice 3

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
A	X	-				+	+		+								-	+			
B	+	X				+	+						-						+		-
C			X			+	-					+		-			+		+		
D		-		X					+	+	+				+						-
E		+		-	X	+		+	-												+
F			+		-	X											+	+	+	+	-
G						+	X							+		+	-	-	+		
H				+	-	+		X			+							+			-
I	+	-			-	+			X					+				+			
J	+			-						X		+			+				-	+	
K	-	-		+		+	+				X									+	
L			+	-			+	+	-			X	+								
M	+					-						+	X				+	-			+
N		-				+	+							X		+		-	+		
O		-			-	+	+		+						X			+			
P		-				+	+									X		+	+		-
Q			+			+	-				-	+					X		+		
R						-	+		-	+				+				X			
S			+	-	-	+		+									+		X		
T				-	+	+			-				+							+	X
U	+								+					-				-	+	+	X
+	5	1	4	2	1	14	8	3	4	2	2	4	2	3	2	3	4	6	11	2	1
-	1	7	0	5	5	2	2	0	4	0	1	0	1	2	0	0	2	5	0	2	3
Σ	6	8	4	7	6	16	10	3	8	2	3	4	3	5	2	3	6	11	11	4	4

U toho kritéria nejsou volby tak jednoznačné jako v předchozím případě. V matici je znázorněno celkem 10 ambivalentních voleb. To znamená, že členové skupiny jsou poměrně rozumově vyspělí a vidí rozdíl mezi sympatiemi k někomu a jeho organizačními schopnostmi. Proti předchozí matici, kde bylo více vzájemných pozitivních voleb, protože na oslavu si zvou kamarády, je tady téměř srovnatelný počet ambivalentních voleb, protože jejich kamarádi ještě nemusí mít nutně schopnost zorganizovat školní výlet. Proto se tu často objevuje situace, kdy člen skupiny zvolil za schopného někoho, kdo jeho samotného za organizačně schopného nepovažuje.

Dále je v matici 14 oboustranných pozitivních voleb a pouze 3 oboustranné negativní.

Za organizačně nejschopnějšího je považován student F se 14 pozitivními volbami. V předchozí matici získal stejný počet pozitivních i záporných voleb. Co se týká oblíbenosti, je tento student pravděpodobně průměrný. V otázce společného trávení prázdnin získal pouze dvě pozitivní volby a čtyři negativní. Dalším „organizátorem“ skupiny je student S s 11 volbami.

Naopak nejvíce negativních voleb - 7 obdržel student B, který obdržel poměrně málo pozitivních voleb ve všech částech testu.

Tabulka 4. - Sociometrická matice 4

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
A	X	+				+			+						-		+	-			
B	+	X		-							+				-	+					+
C			X	-	+	+							+					-	+		
D		-		X	-	+	+				+				+						
E					X	-		+					+	-					+	+	
F	-					X	+	+		+		-							+		
G						+	X	+							+			-	-	+	
H					-	+	+	X											+	+	-
I	+				-	+		+	X										+		-
J			+			+				X	-		+						-	+	
K	+	-			-	+	+				X									+	
L			+	-					-			X	+				+		+		
M	+	+				-							X						-	+	+
N		-				+				+				X		+		-	+		
O		-				+	+		+						X		-	+			
P							+					-		+		X		+	+		-
Q	-		+			+			-			+					X		+		
R				+	-	+	+									+		X			-
S			+	-				+					+				+	-	X		
T			+	-	+								+	-					+	X	
U	+	+							+				+						-	-	X
+	5	3	5	1	2	12	7	5	3	2	2	1	7	2	2	2	3	4	12	3	1
-	2	4	0	5	5	2	0	0	2	0	1	2	0	3	1	0	2	7	2	2	2
Σ	7	7	5	6	7	14	7	5	5	2	3	3	7	5	3	2	5	11	14	5	3

V této části testu přibyla jedna oboustranná pozitivní volba, negativní jsou opět 3 a ambivalentních je o tři méně.

Stejně jako v předchozí sociometrické matici 3 obdržel nejvíce pozitivních voleb student F a spolu s ním student S. Nejméně je v této oblasti důvěřováno studentu R, který i v předchozí matici obdržel více negativních voleb.

8.5.2 Terčový sociogram 3 a 4

Ve středu terčového sociogramu 3 se nachází student F, který získal pozitivní volby od více než poloviny spolužáků. O jednu volbu méně má student S. Nejméně důvěry v organizační schopnosti mají student U, student B a student E. Studenti, kteří v první části testu získali nejvíce pozitivních voleb, se nyní pohybují spíše na okraji grafu.

V terčovém sociogramu 4 je situace velmi podobná. Ve středu grafu je opět student F a student S. Na kraji se nachází opět student U a spolu s ním tentokrát i student D a student L. Student B a student E se posunuli směrem do středu, ale stále jsou spíše na vnější části grafu. (viz příloha č.9 a č.10)

8.5.3 Strukturální sociogram 3 a 4

Druhá část testu se zaměřuje na organizační schopnosti studentů, jak je vnímají spolužáci. Z grafu lze vyčíst, koho vnímá třída jako nejschopnějšího v dané oblasti. Je to student F, jenž obdržel 14 pasivních voleb. Hned po něm student S a dále student G. Členové skupiny měli volit ty spolužáky, které by si vybrali na pomoc s organizací výletu. Vytvořené podskupiny můžeme tedy vnímat jako seskupení osob, které jsou schopny v této sestavě fungovat a plnit úkoly. Jsou to pracovní skupiny.

Ve strukturálním sociogramu 3 vznikla jedna větší podskupina a čtyři dvojice. Do podskupiny patří studenti F, Q, S, C, L, M. Dvojice tvoří student N se studentem G, student E se studentem T, studenti R a P, student D se studentem K.

Po druhém testu se situace změnila. Podskupiny vznikly dvě a dvojic je pět. První podskupina je podobná jako po prvním testu, není v ní už student M, který nyní tvoří dvojici se studentem T, a student F, který patří do jiné podskupiny a ještě tvoří dvojici se studentem J. Druhá podskupina je tvořena studenty F, H, G. Objevily se dvě stejné dvojice studenta P se studentem R a studenta T se studentem E. Nově

vzniklé dyády tvoří student A se studentem B a student I se studentem A.

(viz příloha č.11 a č.12)

8.5.4 Kruhový sociogram 3 a 4

Z grafu vyčteme, že ve skupině existuje jedna větší podskupina tvořená studenty Q, S, C, L, M, F. Dále se členové seskupili v několik dvojic. Nejvíce pozitivních voleb získal student F a hned za ním je student S. Nejvíce negativních voleb obdržel student B. Oproti jiným částem testu tady vzniklo velké množství ambivalentních vazeb.

Po třech měsících se utvořily podskupiny dvě. Původní jedna podskupina se zmenšila o studenta F a M. Druhá podskupina sestává ze studentů G, H, F. Dále ve skupině existuje několik dvojic.

Pozitivních voleb získali nejvíce studenti F a S. Nejvíce odmítaný je student R.

(viz přílohy č.13, č.14, č.15, č.16)

8.5.5 Sociometrické indexy

8.5.5.1 Skupinové indexy:

Index koheze K

Vyjadřuje soudržnost skupiny. Je dán poměrem provedených vzájemných výběrů ve skupině d k maximálnímu možnému počtu výběrů $a \cdot N$, kdy a je limit voleb a N počet členů skupiny.

$$K = \frac{d}{\frac{aN}{2}}$$

$$1. K = \frac{14}{\frac{4 \cdot 21}{2}} = 0,333$$

$$2. K = \frac{15}{\frac{4 \cdot 21}{2}} = 0,357$$

V této části šetření je hodnota indexu nižší než jedna polovina. Skupina je málo soudržná, což je pravděpodobně dáno zaměřením otázky. Členové tady vytvářeli skupiny pro spolupráci nikoliv na základě přátelství a sympatií.

Index koherence K_0

Vyjadřuje velikost vzájemné vázanosti členů skupiny. Je dán poměrem počtu vzájemných výběrů d k počtu provedených kladných voleb p .

$$K_0 = \frac{d}{p}$$

$$1. K_0 = \frac{14}{84} = 0,167$$

$$2. K_0 = \frac{15}{84} = 0,179$$

Studenti v oblasti spolupráce nevytvořili mnoho vzájemných výběrů, proto je index koherence velmi nízký. Členové skupiny netvoří příliš stabilní pracovní skupiny.

8.6 Třetí část testu – společně trávené prázdniny

Pátá a šestá otázka sociometrického testu se zaměřuje na oblast trávení dlouhodobého volného času. Každý člen skupiny má zvolit čtyři spolužáky, se kterými by chtěl trávit prázdniny, a dva, se kterými by prázdniny rozhodně netrávil.

8.6.1 Sociometrická matice 5 a 6

Tabulka 5. - Sociometrická matice 5

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
A	X	+				-			+	+							+	-			
B	+	X		-	+									-	+						+
C			X		+	-									+	+	-	+			
D		-		X				+	+	+					+						-
E					X	-		+			+					+		-		+	
F				+	-	X					+	-					+				+
G			-				X		+						+	+		+	-		
H		+	-			+		X		+		+						-			
I	+			+	-				X		+				+			-			
J	+			-						X		+			+				-	+	
K				+	-				+		X	+				+					-
L			+	-			+	+	-			X	+								
M						-						+	X				+	-		+	+
N		-				-	+		+					X		+		+			
O		-		+					+	+	+	-			X						
P	+		-				+						+			X			+		-
Q			+	-			-					+	+				X		+		
R					-	+	+			+						+		X			-
S			+	-					-			+				+	+			X	
T		+	+	-	+				-			+									X
U	+	+			+	-						+	-								X
+	5	4	4	4	4	2	4	2	6	5	4	6	6	0	5	6	6	2	4	3	2
-	0	3	3	6	4	6	1	0	3	0	0	2	0	2	0	0	2	5	1	3	1
Σ	5	7	7	10	8	8	5	2	9	5	4	8	6	2	5	6	8	7	5	6	3

Bylo vytvořeno celkem 22 oboustranných pozitivních voleb, což je méně než v oblasti narozeninové oslavy. Zatímco na oslavu si člověk pozve přátele i známé, v případě prázdnin vybírá spíše přátele. Dále je v matici 5 oboustranných negativních voleb, které pravděpodobně značí trvalejší nesympatie, jelikož 3 z nich se nacházejí i v matici narozeninové oslavy. A nakonec vzniklo 5 ambivalentních voleb.

Nejvíce obdržených pozitivních voleb získalo pět členů skupiny: Student I, který získal i nejvíce pozvání na narozeniny. Dále student L, student M, student P a student Q. Student N nezískal žádnou pozitivní volbu, ale obdržel dvě negativní. Student D, stejně jako ve všech čtyřech částech testu, obdržel nejvíce negativních voleb. Stejný počet má společně s ním student F, který spolužáky není příliš oblíbený, ale více než polovina z nich ho považuje za organizačně schopného.

Tabulka 6. - Sociometrická matice 6

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	
A	X	+				-		+		+							+	-				
B	+	X		-	+										-	+					+	
C		+	X				-					+					+	-	+			
D		-		X				+	+	+					+						-	
E					X	-						+		-			+		+	+		
F					-	X	+		+	+						+					-	
G			-				X		+					+		+		+	-			
H		+	-					X				+		-		+		+				
I	+				-				X		+				+						-	+
J	+				-			+	+	X					+			-				
K						-			+	+	X	+		-								+
L			+	-					-			X	+				+		+			
M		+				-						+	X					-		+	+	
N		-				-	+		+	+				X		+						
O	+	-	-							+	+		+		X							
P	+						+					-		+		X		+				-
Q	+		+				-		-			+					X		+			
R						+	+							+		+		X			-	-
S			+	-										-		+	+			X	+	
T			+	-	+				-				+				+				X	
U						-			+			+	+						-		+	X
+	6	4	4	0	2	1	4	3	7	6	2	6	5	3	4	6	6	3	4	5	3	
-	0	3	3	4	3	6	2	0	3	0	0	1	0	5	0	0	0	5	1	4	2	
Σ	6	7	7	4	5	7	6	3	10	6	2	7	5	8	4	6	6	8	5	9	5	

Oproti sociometrické matici 5 je v této matici o dvě oboustranné pozitivní volby méně, naopak dvě oboustranné negativní přibyly a čtyři ambivalentní ubyly. V pozitivním hodnocení vyniká opět student I. I student F byl vyhodnocen stejně jako v předchozí tabulce, obdržel nejvíce negativních voleb. S nulovým počtem pozitivních voleb tentokrát skončil student D. Extrémní hodnoty se i po třech měsících opakují.

8.6.2 Terčový sociogram 5 a 6

Střed terčového sociogramu 5 tvoří pětice studentů I, O, P, L, M. Stejně jako u předchozích grafů jsou skupinou nejméně vyhledávaní student N, kterého nevolil nikdo, a student U se dvěma volbami. Stejný počet voleb získal student H a student R.

Student F, kterému by více než polovina skupiny svěřila organizace výletu, je tentokrát na okraji. Z výsledků testu vyplývá, že je velmi schopný, ale neoblíbený.

Po třech měsících se situace liší. Student U a student N už nejsou na okraji, získali čtyři volby. Na stejné pozici s nimi je i student R a student H. Naopak student D neobdržel žádnou pozitivní volbu. Stejnou pozici získal student F, opět je ze skupiny vyčleňován. Student I se nachází stále v centru grafu. Studenti L, M, P jsou kolem centra. Student O se posunul směrem od středu, získal čtyři volby. (viz příloha č.17 a č.18)

8.6.3 Strukturální sociogram 5 a 6

V této oblasti se spolužáci seskupili do tří podskupin a sedmi dvojic. První podskupina je poměrně stálá i v ostatních oblastech, je tvořena studenty Q, S, C. Student Q tvoří dále dvojici se studentem M a student C se studentem L. Druhá podskupina sestává ze studentů D, I, J, K, O. Ve třetí podskupině jsou studenti G, N, P, R. Další dvojice tvoří student A se studentem M, student U a M, student T a E, student L a H.

Po druhém testování vznikly čtyři podskupiny a čtyři dvojice. První podskupina sestávající ze studentů Q, S, C narostla o studenta L. Student Q tvoří dvojici se studentem A, který do této podskupiny nepatří. Druhá podskupina tvořená studenty I, J, K, O se zmenšila o studenta D, kterého nikdo z jejích členů tentokrát nevolil. Student I se studentem U vytvořil další dvojici. Třetí podskupina skýtá studenta M, E a T. Zbývajících dvěma dvojicemi jsou student M, U a studenti A, B. (viz příloha č.19 a č.20)

8.6.4 Kruhový sociogram 5 a 6

V tomto grafu jsou viditelné tři podskupiny. Jednou z nich je trojice studentů C, Q, S. Druhou podskupinu tvoří studenti D, I, J, K, O. A do třetí se seskupili studenti G, N, P, R. Ostatní studenti tvoří dvojice nebo samostatné jednotky. Jednoznačná neformální autorita tentokrát není, ale velký počet pozitivních voleb získali studenti I, L, M, P, Q. Naopak nejméně odmítáni jsou studenti D a F. Student N je opomíjen, nezískal žádnou pozitivní volbu.

Po druhém testování vzniklo o jednu podskupinu víc. K trojici C, Q, S se připojil student L. Druhá podskupina se zmenšila o studenta D, který se členy podskupiny sice sympatizuje, jejich volby však nezískal. Třetí podskupina zůstala ve stejné podobě, tedy studenti G, N, P, R. Čtvrtá podskupina je tvořena studenty E, M, T. Nejoblíbenějším studentem je I. Student D tentokrát nezískal žádnou pozitivní volbu. Nejméně negativních ohlasů obdržel opět student F.
(viz přílohy č.21, č.22, č.23 a č.24)

8.6.5 Sociometrické indexy

8.6.5.1 Skupinové indexy:

Index koheze K

Vyjadřuje soudržnost skupiny. Je dán poměrem provedených vzájemných výběrů ve skupině d k maximálnímu možnému počtu výběrů $a \cdot N$, kdy a je limit voleb a N počet členů skupiny.

$$K = \frac{d}{\frac{aN}{2}}$$

$$1. K = \frac{22}{\frac{4 \cdot 21}{2}} = 0,524$$

$$2. K = \frac{20}{\frac{4 \cdot 21}{2}} = 0,476$$

Koheze skupiny byla vyšší po prvním testování. V obou případech se hodnota indexu pohybuje kolem poloviny, což je na tak velký kolektiv dobrý stav.

Index koherence K_0

Vyjadřuje velikost vzájemné vázanosti členů skupiny. Je dán poměrem počtu vzájemných výběrů d k počtu provedených kladných voleb p .

$$K_0 = \frac{d}{p}$$

$$1. K_0 = \frac{22}{84} = 0,262$$

$$2. K_0 = \frac{20}{84} = 0,238$$

Koherence je poměrně nízká. Volby studentů jsou rozprostřené ve skupině. Oboustranných vazeb je méně.

Index integrace I_g

Vyjadřuje stupeň zapojení členů do sociální skupiny. Je dán poměrem 1 k součtu osob izolovaných I (ty, které neobdržely žádnou ani neprovedly žádnou kladnou volbu) a osob opomenutých O (ty, které kladnou volbu provedly, ale samy žádnou neobdržely). Lze jej počítat pouze v případě existence osob izolovaných nebo opomenutých.

$$I_g = \frac{1}{I + O}$$

$$1. I_g = \frac{1}{0 + 1} = 1$$

$$2. I_g = \frac{1}{0 + 1} = 1$$

Hodnota indexu vyšla 1, což vypovídá o velké integraci členů do skupiny. Pouze jeden je v tomto případě opomíjený. V každém testu je tím opomíjeným jiný člověk.

Index izolace I_z

Charakterizuje počet osob izolovaných a opomenutých. Je dán poměrem součtu osob izolovaných I a opomenutých O k celkovému počtu členů skupiny N . Lze jej počítat pouze v případě existence osob izolovaných nebo opomenutých.

$$I_z = \frac{I + O}{N}$$

$$1. I_z = \frac{0 + 1}{21} = 0,048$$

$$2. I_z = \frac{0 + 1}{21} = 0,048$$

Hodnota tohoto indexu vyšla velmi nízká, což svědčí o zapojení členů skupiny do dění uvnitř. Pouze jedna osoba, a to pokaždé jiná, je opomíjená.

8.7 Čtvrtá část testu – stýkání se po maturitě

Poslední dvě otázky sociometrického testu zjišťují zájem jednotlivých členů skupiny o dlouhodobější kontakt se spolužáky i po ukončení střední školy. Každý ze třídy si má zvolit čtyři spolužáky, se kterými by se chtěl vidat i po maturitě, a dva, se kterými by se už vidat nechtěl.

8.7.1 Sociometrická matice 7 a 8

Tabulka 7. - Sociometrická matice 7

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
A	X	+				-				+			+				+	-			
B	+	X		-	+									-	+						+
C			X				-					+				+	+	-	+		
D		-		X		+		+		+					+						-
E			+	-	X			+		-							+				+
F	+	+			-	X					-	+				+					
G						-	X							+	+	+		+	-		
H		+	-		+			X		+	+							-			
I				+		+			X		+	-			+		-				
J	+				-	+			+	X					+						-
K				+				+	+	+	X			-							-
L			+	-			+	+	-			X	+								
M	+												X	-			+		-	+	+
N		-				-	+		+					X		+		+			
O		-		+					+	+	+	-			X						
P	+		-				+									X		+	+		-
Q			+	-			-					+	+				X		+		
R					-	+	+							+		+		X			-
S			+	-		+								-			+		X	+	
T			+	-	+				-			+	+							X	
U					+	-			+				+							+	X
+	5	3	5	3	4	5	4	3	6	4	3	4	6	2	5	5	5	3	3	5	1
-	0	3	2	6	3	4	2	0	2	1	0	3	0	4	0	0	2	3	3	3	1
Σ	5	6	7	9	7	9	6	3	8	5	3	7	6	6	5	5	7	6	6	8	2

V matici se objevilo poměrně hodně oboustranných pozitivních voleb, což nasvědčuje tomu, že vztahy ve skupině jsou dobré. Její členové chtějí udržovat kontakt i po ukončení studia. Celkem bylo provedeno 24 oboustranných pozitivních voleb, 5 oboustranných negativních a 3 ambivalentní. Nejvíce kladných vyjádření získal jako v předchozích případech student I a spolu s ním student M. Čtyři stejné oboustranné negativní volby se objevili i v sociometrické matici 1.

Nejčastěji je odmítán student D. pouze jednu pozitivní volbu obdržel student U.

Tabulka 8. - Sociometrická matice 8

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	
A	X	+							+		+	-					+					-
B	+	X		-				+					+	-							+	
C			X	-				+				+					+	-	+			
D	+	-		X			+	+		+												-
E					X	-		+					+	-						+	+	
F		+	+		-	X					+		+	-								
G						-	X	+						+		+		+	-			
H			-		+	+		X							+			+	-			
I		-		+					X	+	+				+						-	
J	+	-				+	+			X					+						-	
K							+	+		+	X	+		-							-	
L			+	-					-			X	+				+		+			
M	+	+				-						+	X						-		+	
N		-				-	+		+	+				X	+							
O	+	-					+			+		-	+		X							
P	+						+					-	+			X		+				-
Q	+		+				-		-			+					X		+			
R						+	+					-			+	+		X				-
S			+	-		+								-			+		X	+		
T				-	+								+	-			+		+	X		
U	+					-			+				+					-		+	X	
+	8	3	4	1	2	4	6	7	3	5	3	4	8	1	4	3	5	3	5	4	1	
-	0	5	1	5	1	5	1	0	2	0	0	4	0	6	0	0	0	2	3	4	3	
Σ	8	8	5	6	3	9	7	7	5	5	3	8	8	7	4	3	5	5	8	8	4	

Na rozdíl od sociometrické matice 7 bylo provedeno o osm oboustranných pozitivních voleb méně, naopak přibyla jedna negativní, ambivalentních je stejný počet.

Student M získal stejně jako v předešlé matici nejvíce pozitivních voleb a spolu s ním student A. Student I získal tentokrát o tři volby méně než před třemi měsíci. Nejvíce odmítnutí obdržel student N. Student D a student U získali pouze po jedné pozitivní volbě.

8.7.2 Terčový sociogram 7 a 8

V terčovém sociogramu 7 mají pozici s nejvyšším statusem student I a student M. Na rozdíl od grafu trávení prázdnin získal student F pět voleb a umístil se u centra grafu. Na vnějším okraji se nachází student U a student N.

Po třech měsících se některé role značně mění. Student I se posunul více na okraj. V centru zůstává student M a s ním student A. Krajní pozice stále zaujímají student U a student N a s nimi student D a student E.

(viz příloha č.25 a č.26)

8.7.3 Strukturální sociogram 7 a 8

Z poslední části testu vzešly tři podskupiny a šest dvojic. První podskupina je tvořena studenty Q, S, C, L, M. Student M zároveň tvoří dvojici se studentem U, student Q se studentem A a student L se studentem H. Druhá podskupina sestává ze studentů A, D, I, J, K, O. V třetí podskupině jsou studenti E, B, T. Dalšími dvojicemi jsou student T se studentem M, student R a P, student P a G.

S tříměsíčním odstupem vznikly pouze dvě podskupiny a sedm dvojic. První podskupina je téměř stejná, ubyl student M, který tvoří dvojici se studentem U a druhou se studentem T. Druhá podskupina prakticky zanikla, zůstala z ní pouze dvojice studentů J a O. Ze třetí podskupiny zůstala dvojice studentů E a T. Vznikla další podskupina, kterou tvoří studenti G, N, P, R. Dále vznikly dvojice studentů E a H, studentů A a B, studentů Q a A.

(viz příloha č.27 a č.28)

8.7.4 Kruhový sociogram 7 a 8

V poslední části testu vznikly tři podskupiny. První z nich je tvořena studenty C, L, M, S, Q. Druhou podskupinou jsou studenti A, D, I, J, K, O. Poslední sestává ze studentů B, E, T. Nejvíce vyhledávaní jsou studenti I a M. Negativně vnímaným je student D. Student U získal pouze jednu pozitivní a jednu negativní volbu, je opomíjen.

Po třech měsících se vytvořily pouze dvě podskupiny. V první jsou studenti C, L, Q, S. Druhá vznikla vazbami studentů G, N, P, R. Původní třetí podskupina se rozpadla na dvojice. V počtu pozitivních voleb vedou studenti A a I. Student N obdržel nejvíce negativních. Pouze jednu pozitivní volbu získali studenti U, D a N.
(viz přílohy č.29, č.30, č.31 a č.32)

8.7.5 Sociometrické indexy

8.7.5.1 Skupinové indexy:

Index koheze K

Vyjadřuje soudržnost skupiny. Je dán poměrem provedených vzájemných výběrů ve skupině d k maximálnímu možnému počtu výběrů $a \cdot N$, kdy a je limit voleb a N počet členů skupiny.

$$K = \frac{d}{\frac{aN}{2}}$$

$$1. K = \frac{24}{\frac{4 \cdot 21}{2}} = 0,572$$

$$2. K = \frac{18}{\frac{4 \cdot 21}{2}} = 0,429$$

I tentokrát je první index vyšší, než je tomu v druhém šetření. Obě hodnoty se pohybují kolem jedné poloviny, což je ve velkých skupinách dobrý výsledek.

Index koherence K_0

Vyjadřuje velikost vzájemné vázanosti členů skupiny. Je dán poměrem počtu vzájemných výběrů d k počtu provedených kladných voleb p .

$$K_0 = \frac{d}{p}$$

$$1. K_0 = \frac{24}{84} = 0,286$$

$$2. K_0 = \frac{18}{84} = 0,214$$

V této skupině je obecně stupeň koherence nižší. Jinak tomu není ani v této části šetření. V prvním testování je hodnota indexu mírně vyšší. Po třech měsících už tolik vzájemných výběrů neproběhlo.

9. Interpretace výsledků šetření

Struktura zkoumané skupiny se liší podle cílů zadání. V první, třetí a čtvrté části testu jsem pokládala otázky týkající se vztahů založených na sympatiích a nesympatiích. Z výsledků šetření vyplývá, že se ve třídě nachází tři až čtyři podskupiny, které jsou vzájemně provázané a částečně se prolínají. Ostatní studenti fungují ve dvojicích, případně jako samostatné jednotky, které sympatizují s jednotlivými podskupinami.

Vztahy mezi některými členy jsou stabilní a projevíly se ve všech částech testu i po třech měsících. Ve skupině jsou osoby velmi oblíbené, jako jsou studenti I, O, M, A. Student M je nově příchozí, a i přesto je jedním z vůdčích osob ve třídě. Třídní o studentu I prohlásil, že je dobrým stavebním kamenem třídy. Ale za jádro třídy označil studenty, kteří v šetření působí nenápadněji a jsou preferováni jen částí třídy.

Také jsou tu osoby skupinou spíše odmítané. K těm patří studenti D, N, F, B. Třídní ví o vztahu třídy ke studentu F, ostatní jsou podle něj nevýrazní a za krátkou dobu svého třídnictví je ještě nestihl poznat blíže.

V kolektivu jsou i členové, kteří jsou skupinou opomíjeni a jen málo voleb směřovalo k nim. Jsou to studenti U a K. Student U je druhý z nově příchozích studentů. Možná si ještě nestihl najít své místo v kolektivu. Možná do něj nezapadá. Bylo by dobré pokusit se vtáhnout studenta U více do kolektivu. Aby se předešlo možným konfliktům, jako je izolace, šikana apod.

Třídní učitel vnímá vazby mezi jednotlivými studenty. Ví, kdo ke komu tíhne. Jádro třídy vidí trochu jinde, než jak se jeví z výsledků šetření.

Druhá část testu byla zaměřena na spolupráci členů skupiny. Od ostatních částí se výsledky liší. Studenti jsou schopni rozlišit sympatie a organizační schopnosti svých spolužáků. V této části je jednoznačně uznávaný student F, který v kolektivu ale nepatří mezi

oblíbené. Hned po něm skupina volila studenta S, který patří k průměru třídy.

Situace ve třídě je poměrně dobrá. Každý student, včetně těch odmítaných a opomíjených, má ve skupině alespoň jednoho kamaráda, který ho také volil. Nikdo není zcela odmítán a izolován.

Třídní by měl preventivně věnovat větší pozornost studentům na okraji skupiny, aby předešel možnému vyčleňování z kolektivu. Je důležité podporovat pozitivní klima třídy.

Závěr

V mé práci jsem popsala metodu sociometrie a její využití ke zjištění stmelení skupiny. V tomto případě bylo šetření provedeno ve třídě střední školy.

Jedním z cílů bylo popsat danou třídu a její strukturu, najít osoby, které jsou z kolektivu vyčleňovány, tzv. outsidersy. Dále jsem se snažila odhalit členy skupiny, kteří jsou neformální autoritou a kolektiv táhnou. Zabývala jsem se také tím, zda je rozdíl mezi obrazem třídy, jak ji vidí třídní učitel, jak vnímá jednotlivé studenty a jejich pozici ve skupině, a obrazem, který vykreslí výsledky sociometrie. Z dosavadní práce se třídními kolektivy vím, že třída může navenek působit sebraně, vztahy mezi spolužáky se mohou zdát ideální, a přitom se za zády pedagogů děje šikana.

Myslím, že se mi podařilo popsat strukturu skupiny a odhalit status studentů v rámci kolektivu. Poukázala jsem na ty, kterým je potřeba věnovat více pozornosti a pokusit se je začlenit do skupiny. V poslední kapitole jsem popsala, kde se náhled třídního učitele na pozice studentů liší od výsledků šetření. Některé skupinové vztahy jsou stabilní a byly stejné ve všech částech šetření. Jiní studenti nemají jistou pozici a jejich status velmi kolísá, což se projevilo změnou statusu ve výsledcích šetření provedeného po třech měsících od toho prvního. Situace v sociálních skupinách se často mění, zejména u tak mladých lidí.

Druhým cílem této práce bylo rozšířit své profesní kompetence a naučit se pracovat s metodou sociometrie, umět zkonstruovat sociometrický test a zpracovat výsledky několika způsoby. Díky této práci jsem pronikla hlouběji do problematiky sociálních skupin. Získala jsem přehled o různých způsobech znázornění sociometrických dat. Získala jsem povědomí o přednostech a nevýhodách této metody. Nabyté znalosti a zkušenosti využiji ve své profesi i na dalších adaptačních pobytech.

Má práce může sloužit při profesní přípravě sociálních pracovníků, které tuto metodu budou ve své praxi určitě často používat. Inspiraci tady mohou najít i třídní učitelé a pedagogové obecně, aby získali přehled o své třídě a její struktuře. Využití jistě najde u pracovníků prevence na školách, kteří často musí nejdříve odhalit, co je pod povrchem skupiny, a pak mohou řešit problémy kolektivu. Informace z této práce se mohou hodit i speciálním pedagogům v boji proti šikaně, jelikož sociometrie je častou diagnostickou metodou v těchto případech.

Sociometrie je velmi zajímavá metoda, která stále nachází své uplatnění v sociálních oborech. Mně tato práce dala mnoho nových zkušeností stran jejího využití.

Seznam použité literatury:

ČERNOUŠKOVÁ, V. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Olomouc: Přírodovědecká Fakulta UP, 1987. 69 s.

ČIHOVSKÝ, J. *Sociologický výzkum, studijní text pro posluchače FTK UP*. Olomouc, 2006. 42 s.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 91 s. ISBN 978-80-247-1369-4

KOHOUTEK, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. 181 s. ISBN 80-7204-064-2

Kolektiv autorů a konzultantů. *Ilustrovaná encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, s.r.o., 1995. 1537 s. ISBN 80-901647-3-0

MÁŠA, M. *Sociometrické metody a jejich využití v řízení a organizaci*. 1. vyd. České Budějovice: Dům techniky ČSVTS, 1967. 50 s.

MUSIL, J.V. *Sociometrie v psychologické kognici*. 1. vyd. Olomouc: CMTF UP v Olomouci a Psychologická výchovná poradna v Olomouci, 2003. 363 s. ISBN 80-218-8935-4

NEJEZCHLEB, I. *Sociometrie jako metoda šetření vzájemných postojů žáků ve školní třídě a nástroj pedagogické diagnostiky*. 1. vyd. Praha: Krajský pedagogický ústav v Praze, 1966. 93 s.

PERGLER, P., DISMAN, M. a kol. *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1969. 768 s.

PETRUSEK, M. *Sociometrie: teorie, metoda, techniky*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1969. 262 s.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8

SAK, P. a SAKOVÁ K. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2

SCHNEIDER, M. *Úvod do základů sociologického výzkumu*. 1. vyd., Olomouc: Rektorát UP v Olomouci, 1973. 158 s.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8

Velký sociologický slovník. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-718-4311-3

Citace z internetu:

LEDNICKÝ, Jaroslav. Střední průmyslová škola Zlín – SPŠ Zlín o nás. [online] [cit. 2010-01-10]. Dostupné na <<http://www.spszl.cz/modules/wfchannel2/>>

Seznam tabulek

Tabulka 1. – Sociometrická matice 1

Tabulka 2. – Sociometrická matice 2

Tabulka 3. – Sociometrická matice 3

Tabulka 4. – Sociometrická matice 4

Tabulka 5. – Sociometrická matice 5

Tabulka 6. – Sociometrická matice 6

Tabulka 7. – Sociometrická matice 7

Tabulka 8. – Sociometrická matice 8

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Terčový sociogram 1 (narozeninová oslava)
- Příloha č. 2: Terčový sociogram 2 (narozeninová oslava)
- Příloha č. 3: Strukturální sociogram 1 (narozeninová oslava)
- Příloha č. 4: Strukturální sociogram 2 (narozeninová oslava)
- Příloha č. 5: Kruhový sociogram pozitivních voleb 1 (narozeninová oslava)
- Příloha č. 6: Kruhový sociogram negativních voleb 1 (narozeninová oslava)
- Příloha č. 7: Kruhový sociogram pozitivních voleb 2 (narozeninová oslava)
- Příloha č. 8: Kruhový sociogram negativních voleb 2 (narozeninová oslava)
- Příloha č. 9: Terčový sociogram 3 (organizace výletu)
- Příloha č. 10: Terčový sociogram 4 (organizace výletu)
- Příloha č. 11: Strukturální sociogram 3 (organizace výletu)
- Příloha č. 12: Strukturální sociogram 4 (organizace výletu)
- Příloha č. 13: Kruhový sociogram pozitivních voleb 3 (organizace výletu)
- Příloha č. 14: Kruhový sociogram negativních voleb 3 (organizace výletu)
- Příloha č. 15: Kruhový sociogram pozitivních voleb 4 (organizace výletu)
- Příloha č. 16: Kruhový sociogram negativních voleb 4 (organizace výletu)
- Příloha č. 17: Terčový sociogram 5 (společné prázdniny)
- Příloha č. 18: Terčový sociogram 6 (společné prázdniny)
- Příloha č. 19: Strukturální sociogram 5 (společné prázdniny)
- Příloha č. 20: Strukturální sociogram 6 (společné prázdniny)
- Příloha č. 21: Kruhový sociogram pozitivních voleb 5 (společné prázdniny)
- Příloha č. 22: Kruhový sociogram negativních voleb 5 (společné prázdniny)
- Příloha č. 23: Kruhový sociogram pozitivních voleb 6 (společné prázdniny)
- Příloha č. 24: Kruhový sociogram negativních voleb 6 (společné prázdniny)
- Příloha č. 25: Terčový sociogram 7 (stýkání se po maturitě)
- Příloha č. 26: Terčový sociogram 8 (stýkání se po maturitě)
- Příloha č. 27: Strukturální sociogram 7 (stýkání se po maturitě)
- Příloha č. 28: Strukturální sociogram 8 (stýkání se po maturitě)
- Příloha č. 29: Kruhový sociogram pozitivních voleb 7 (stýkání se po maturitě)
- Příloha č. 30: Kruhový sociogram negativních voleb 7 (stýkání se po maturitě)
- Příloha č. 31: Kruhový sociogram pozitivních voleb 8 (stýkání se po maturitě)

Příloha č. 32: Kruhový sociogram negativních voleb 8 (stýkání se po maturitě)

Příloha č. 33: Rozhovor s třídním učitelem

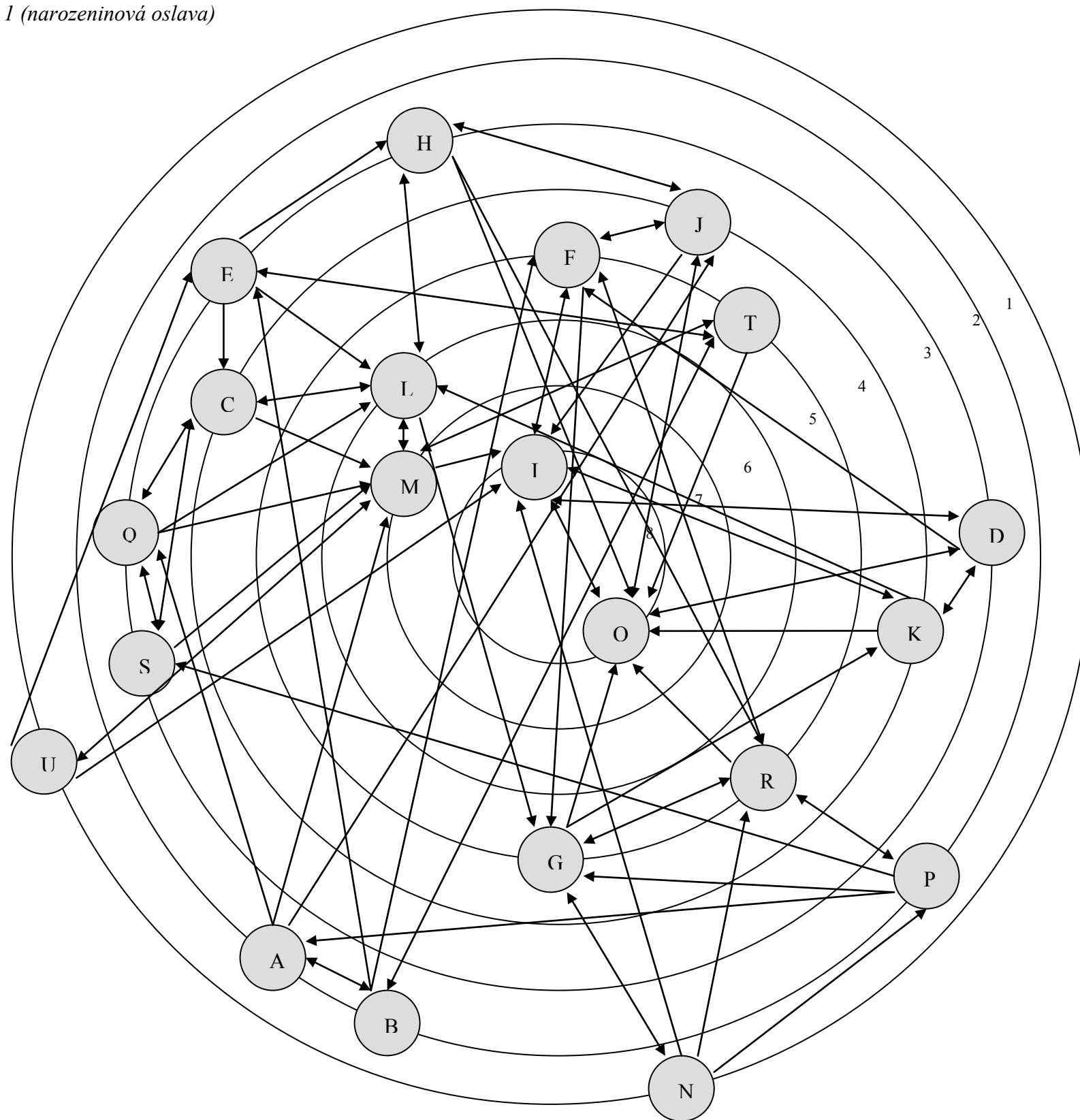
Příloha č. 33: Rozhovor s třídním učitelem

Rozhovor s třídním učitelem proběhl začátkem ledna 2010. Byl to polostandardizovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Nechala jsem diskusi spíše volný průběh. Cílem bylo získat informace o každém členu skupiny. Jak se učiteli jeví, jaké má podle něj místo ve skupině, jaké má vlastnosti. Zajímala mě také charakteristika třídy jako celku.

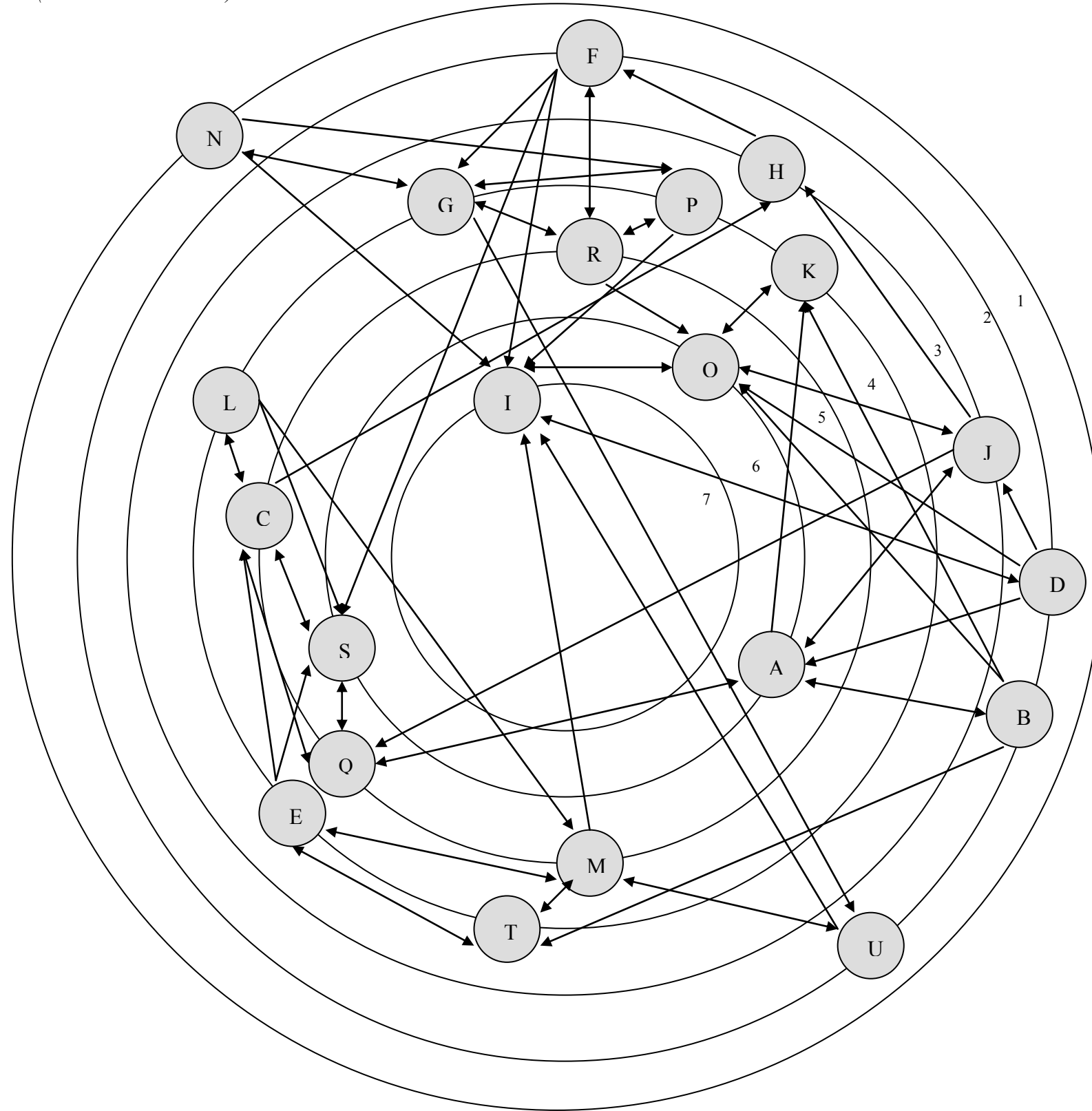
Připravené otázky:

1. Jak byste popsal Vaši třídu?
2. Je kolektiv rozdělen do skupin? Pokud ano, kdo ty skupiny tvoří.
3. Jak třídu vnímají Vaši kolegové?
4. Funguje třída jako celek, nebo spolu skupinky nevychází?
5. Kteří studenti jsou podle Vás jádrem třídy?
6. Je ve třídě někdo, koho spolužáci nepřijali mezi sebe?
7. Jak byste popsal jednotlivé studenty? Jaké mají vlastnosti a jakou mají pozici v rámci skupiny?

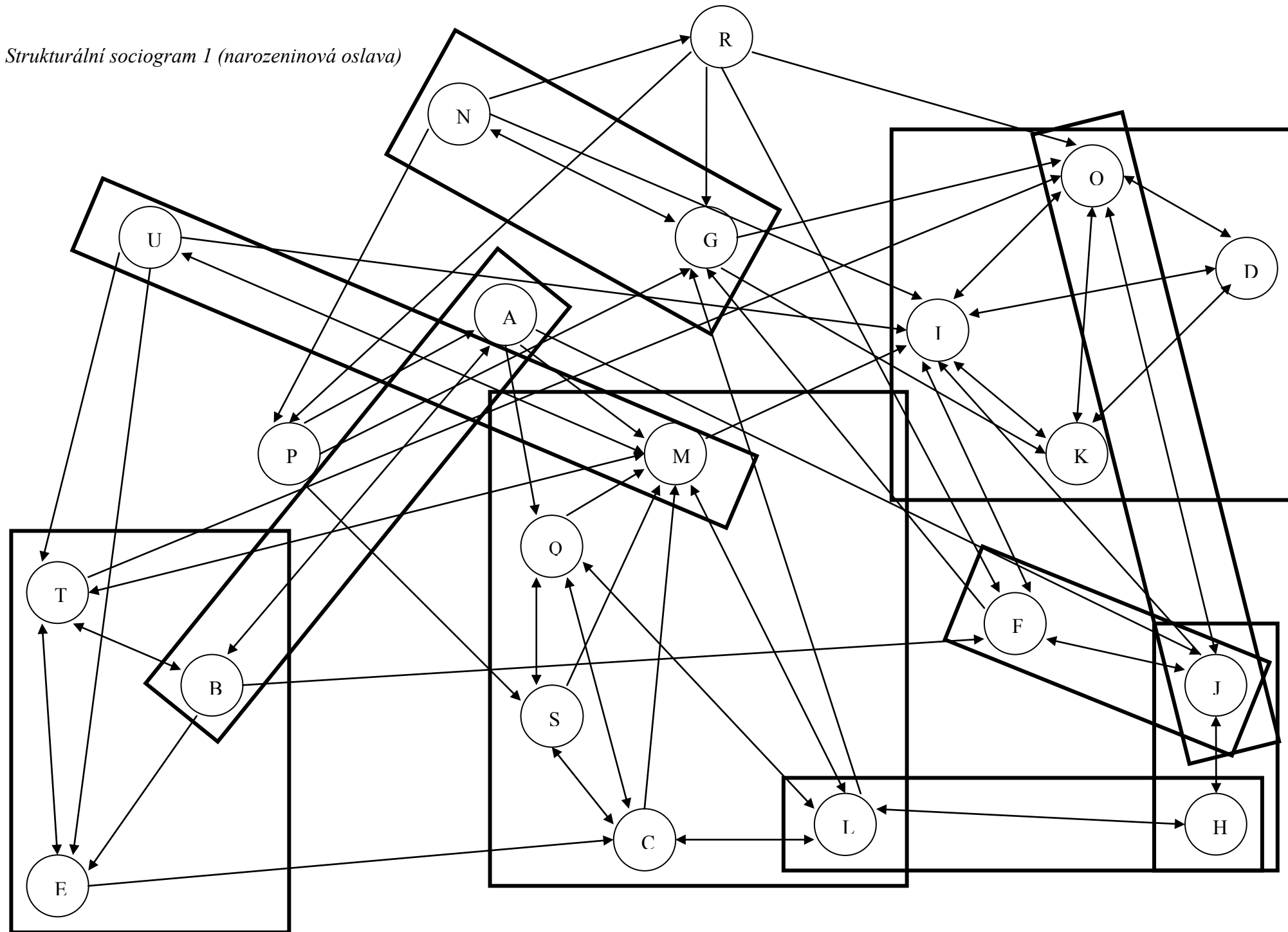
Příloha č. 1 Terčový sociogram I (narozeninová oslava)

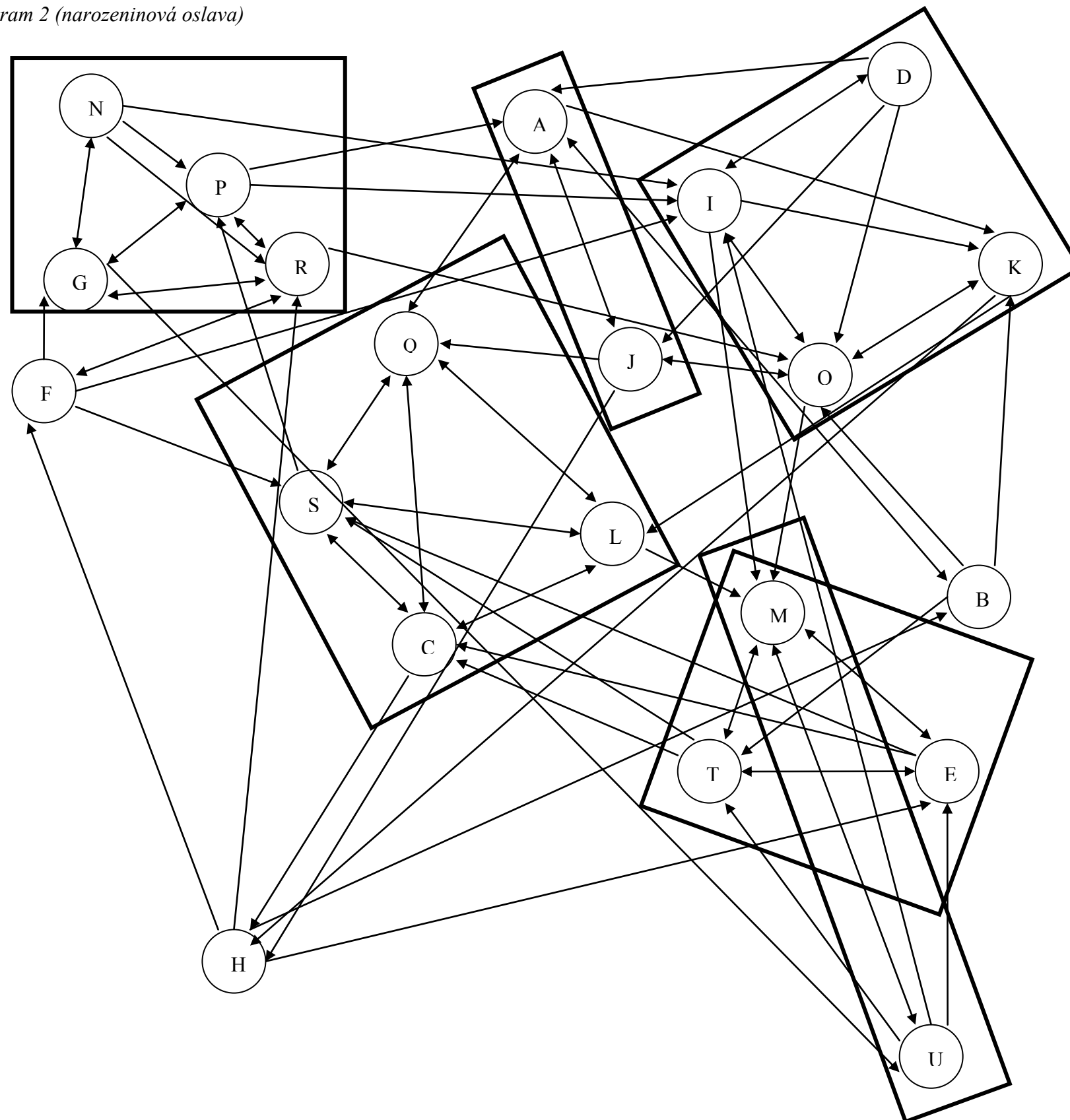
Příloha č. 2 Terčový sociogram 2 (narozeninová oslava)

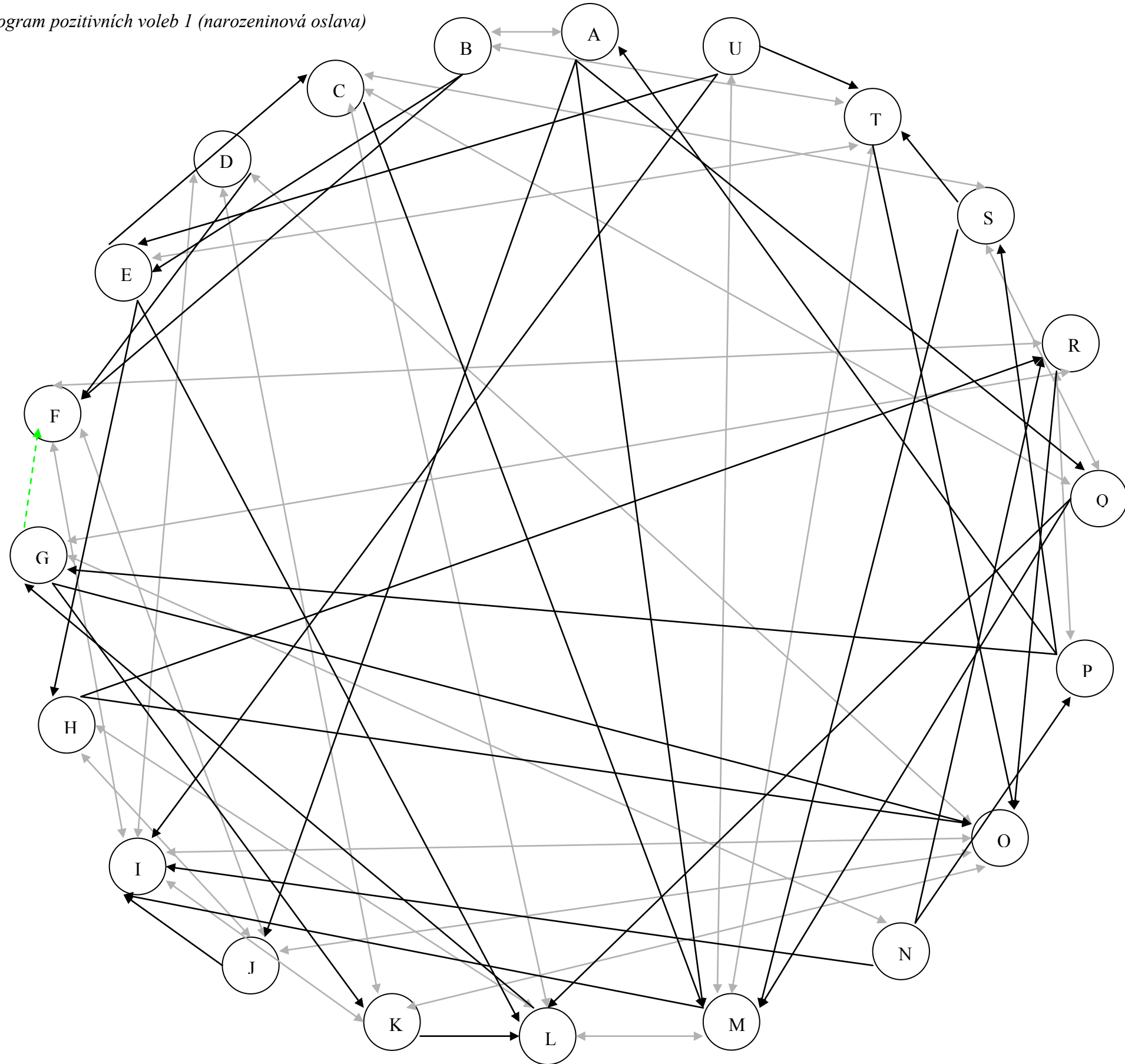
Příloha č.3 Strukturální sociogram 1 (narozeninová oslava)

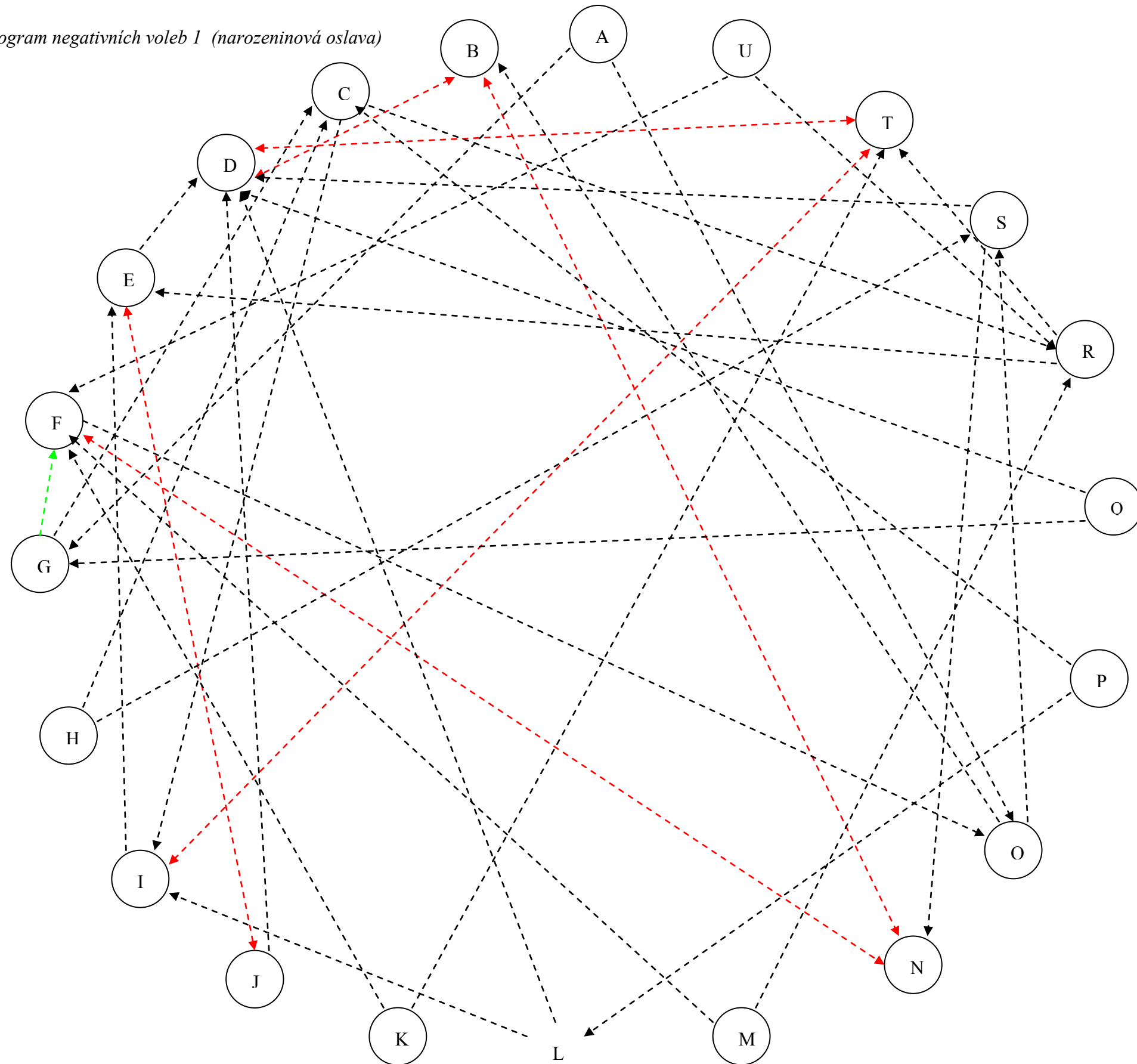
Příloha č. 4 Strukturální sociogram 2 (narozeninová oslava)

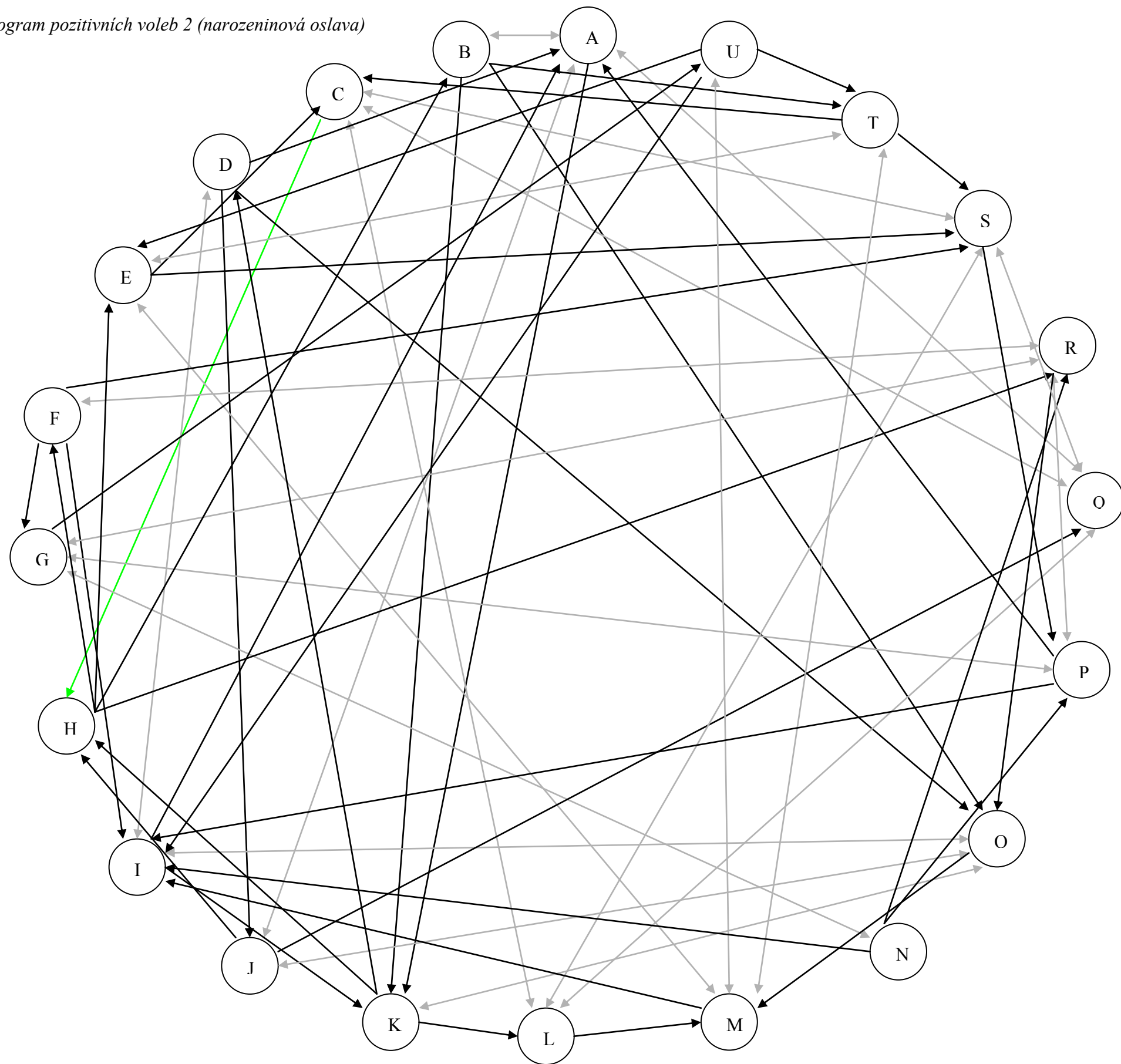
Příloha č. 5 Kruhový sociogram pozitivních voleb 1 (narozeninová oslava)

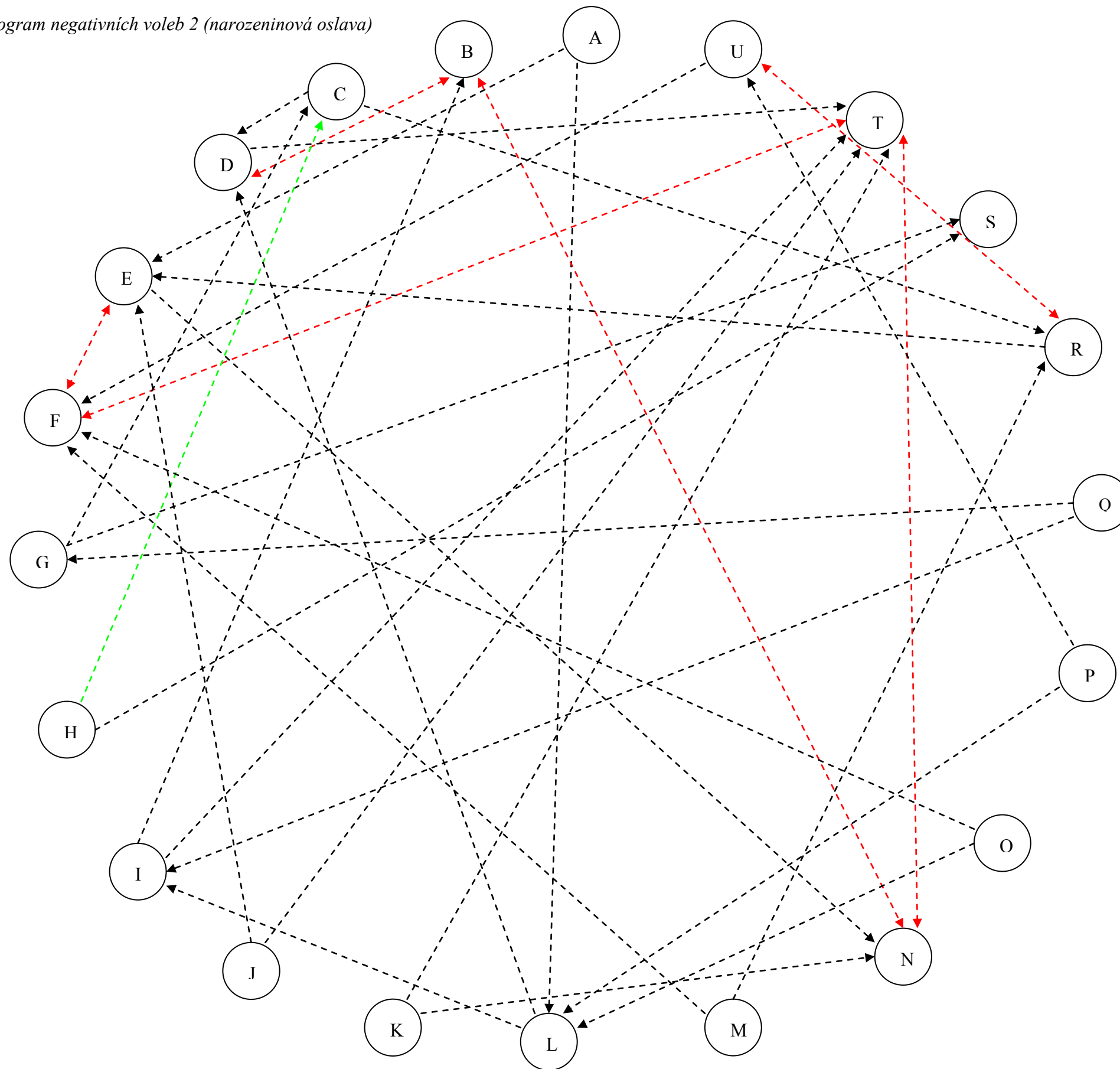
Příloha č. 6 Kruhový sociogram negativních voleb 1 (narozeninová oslava)

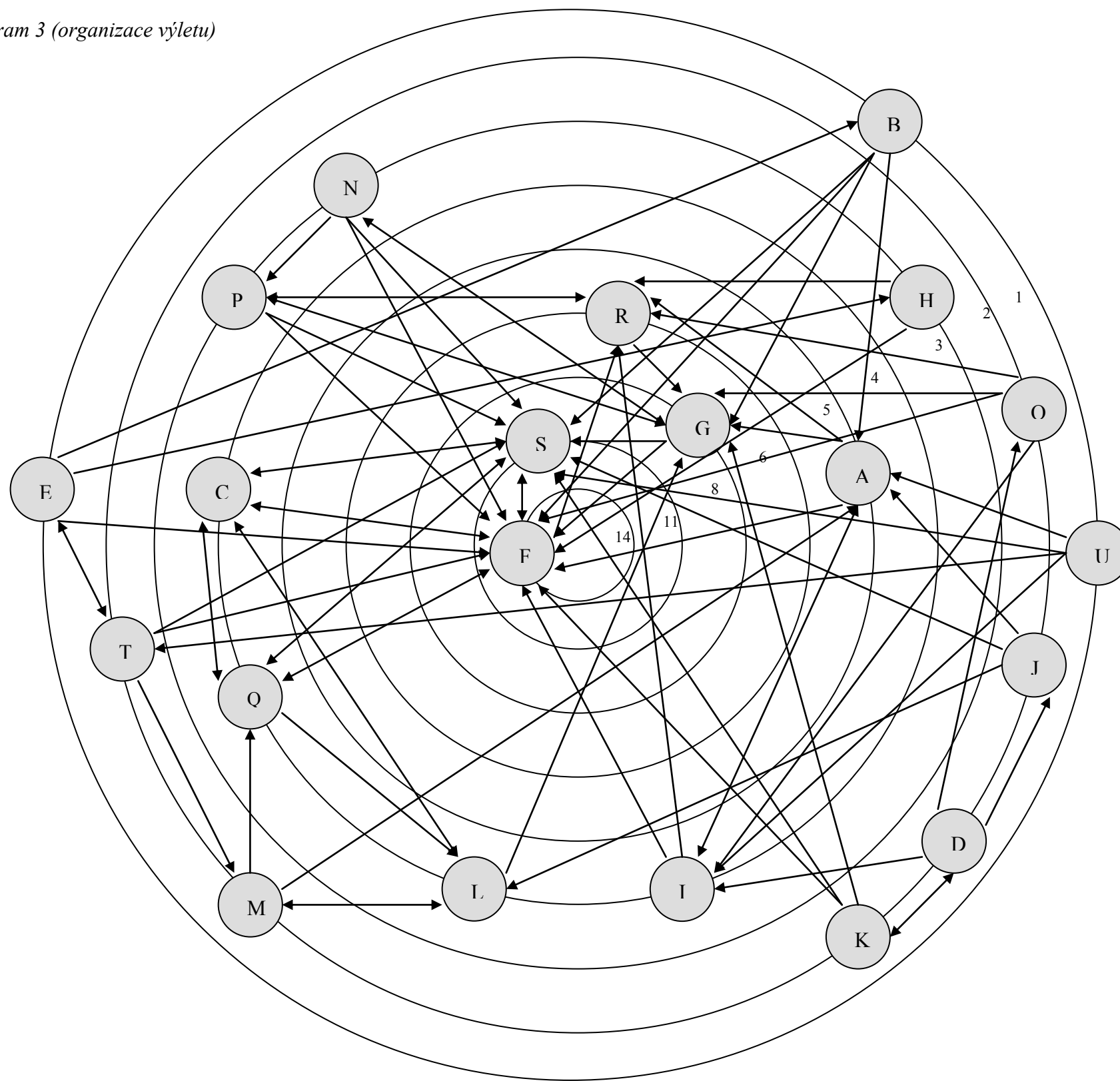
Příloha č. 7 Kruhový sociogram pozitivních voleb 2 (narozeninová oslava)

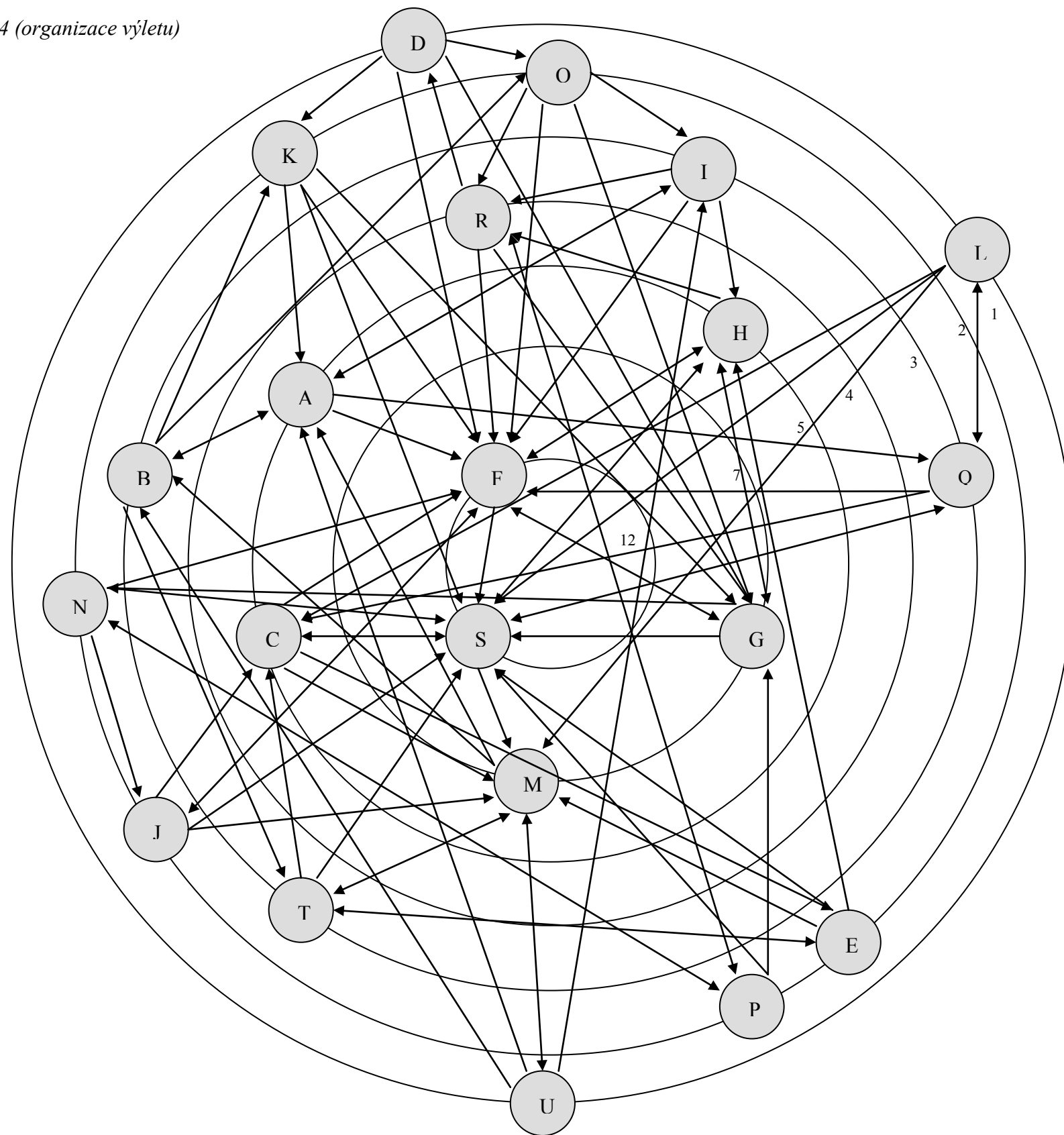
Příloha č. 8 Kruhový sociogram negativních voleb 2 (narozeninová oslava)

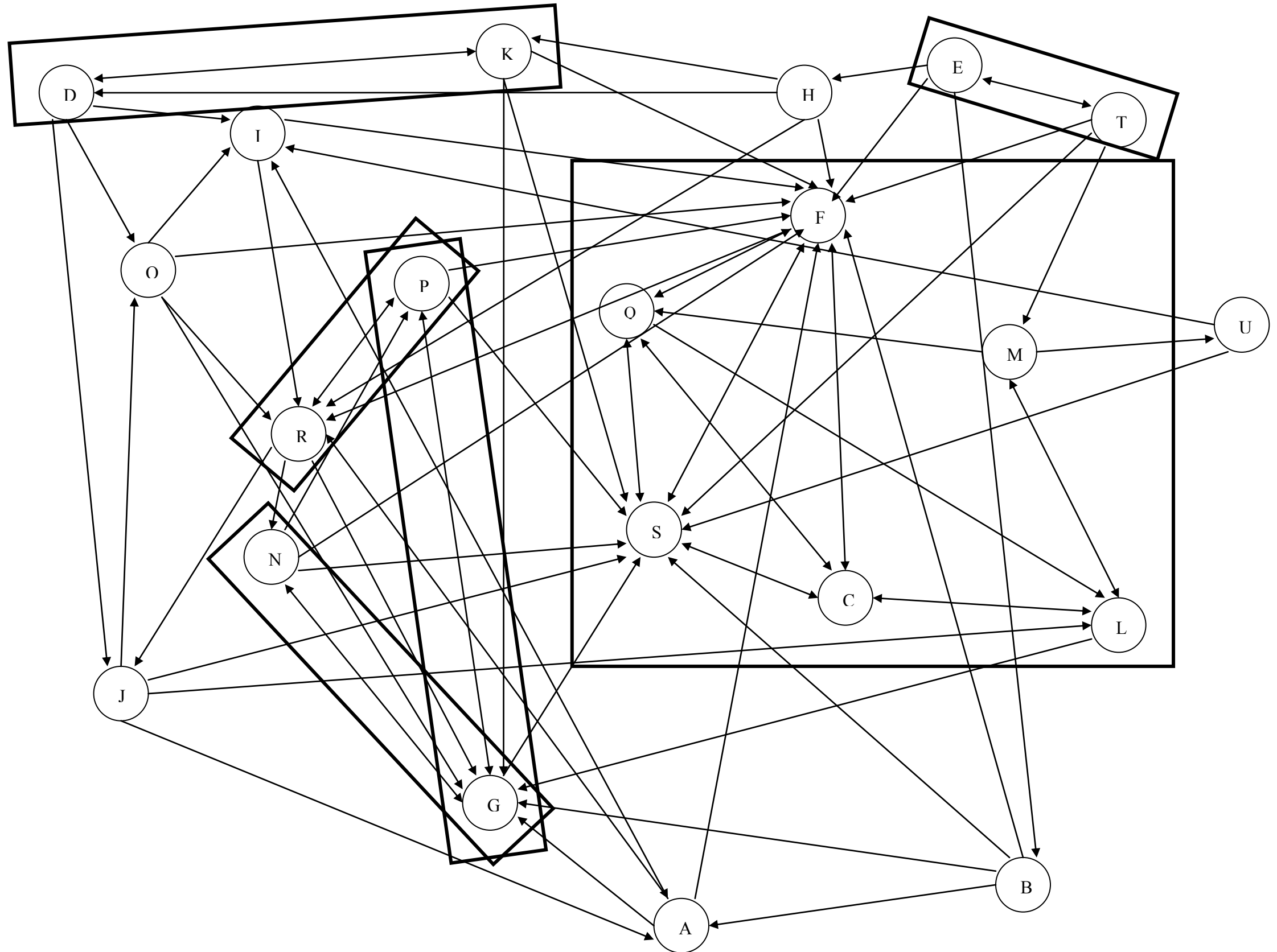
Příloha č. 9 Terčový sociogram 3 (organizace výletu)

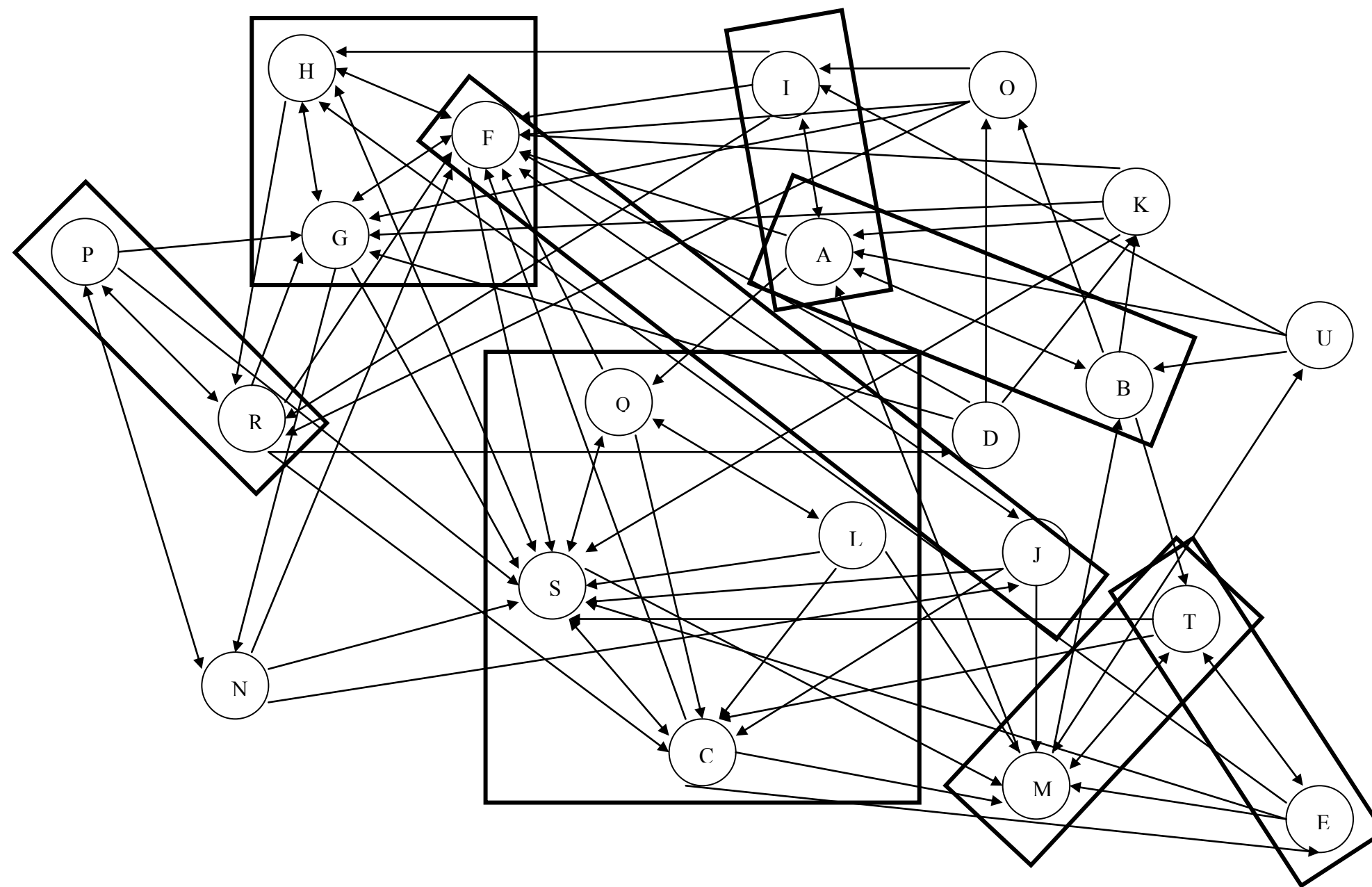
Příloha č. 10 Terčový sociogram 4 (organizace výletu)

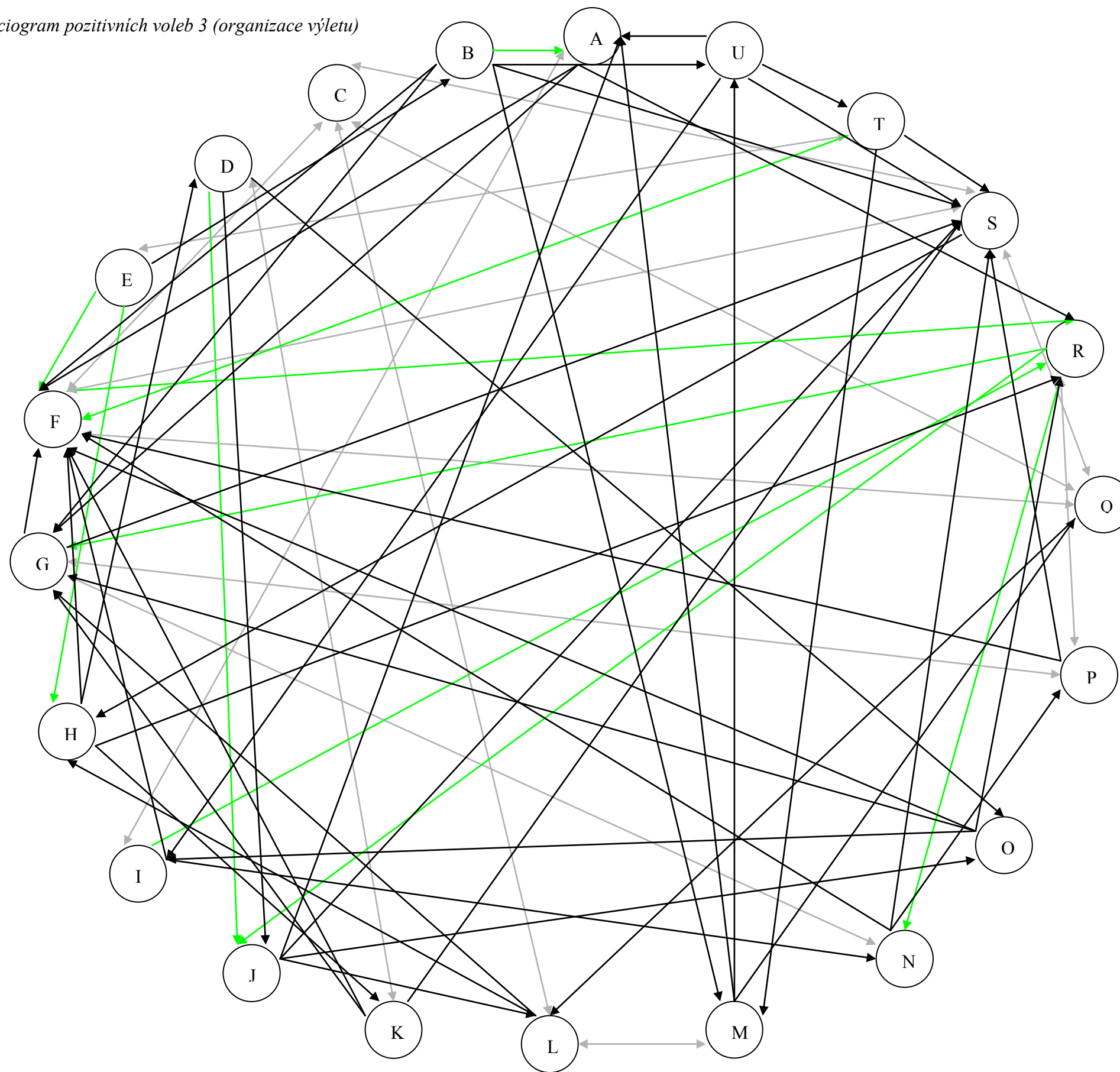
Příloha č. 11 Strukturální sociogram 3 (organizace výletu)

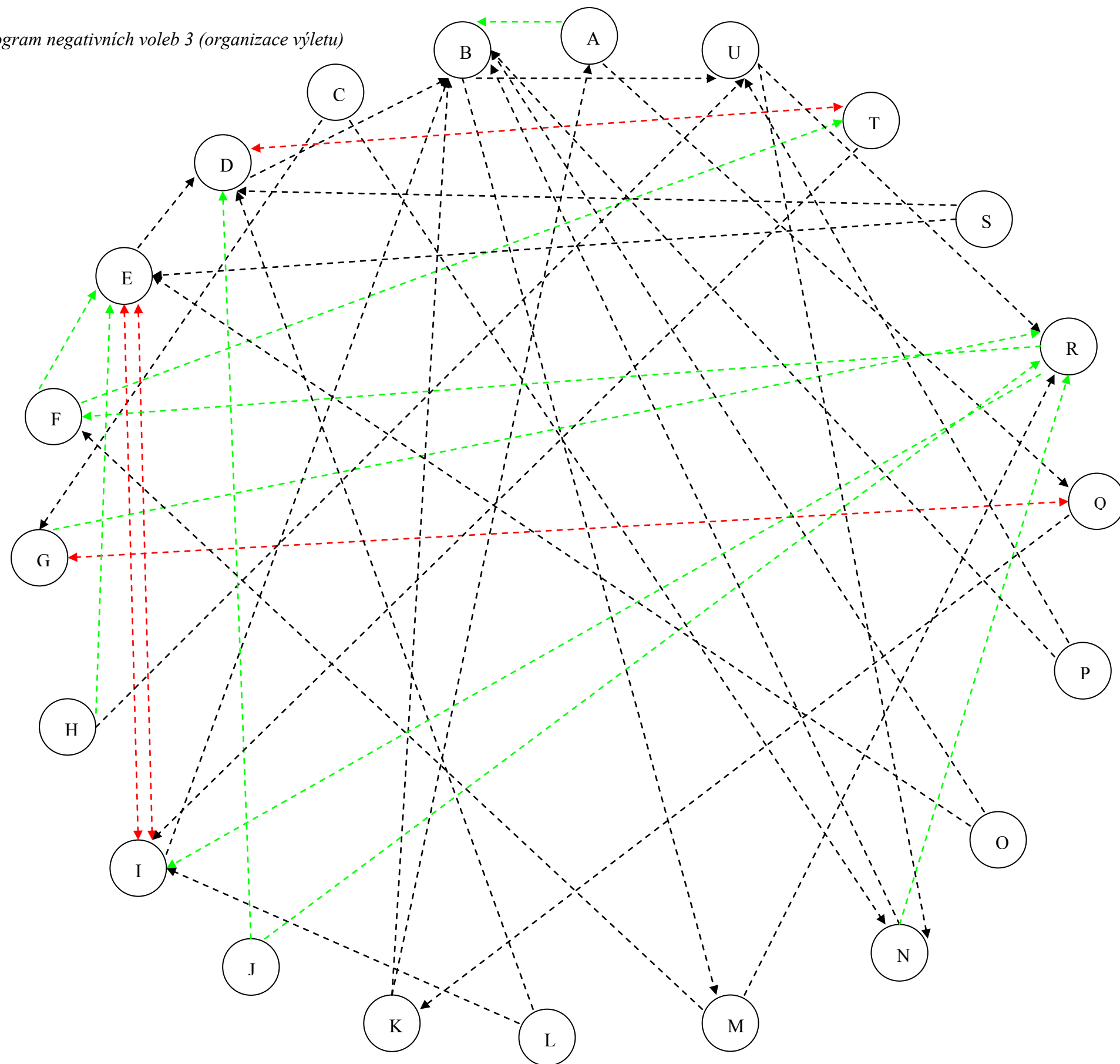
Příloha č. 12 Strukturální sociogram 4 (organizace výletu)

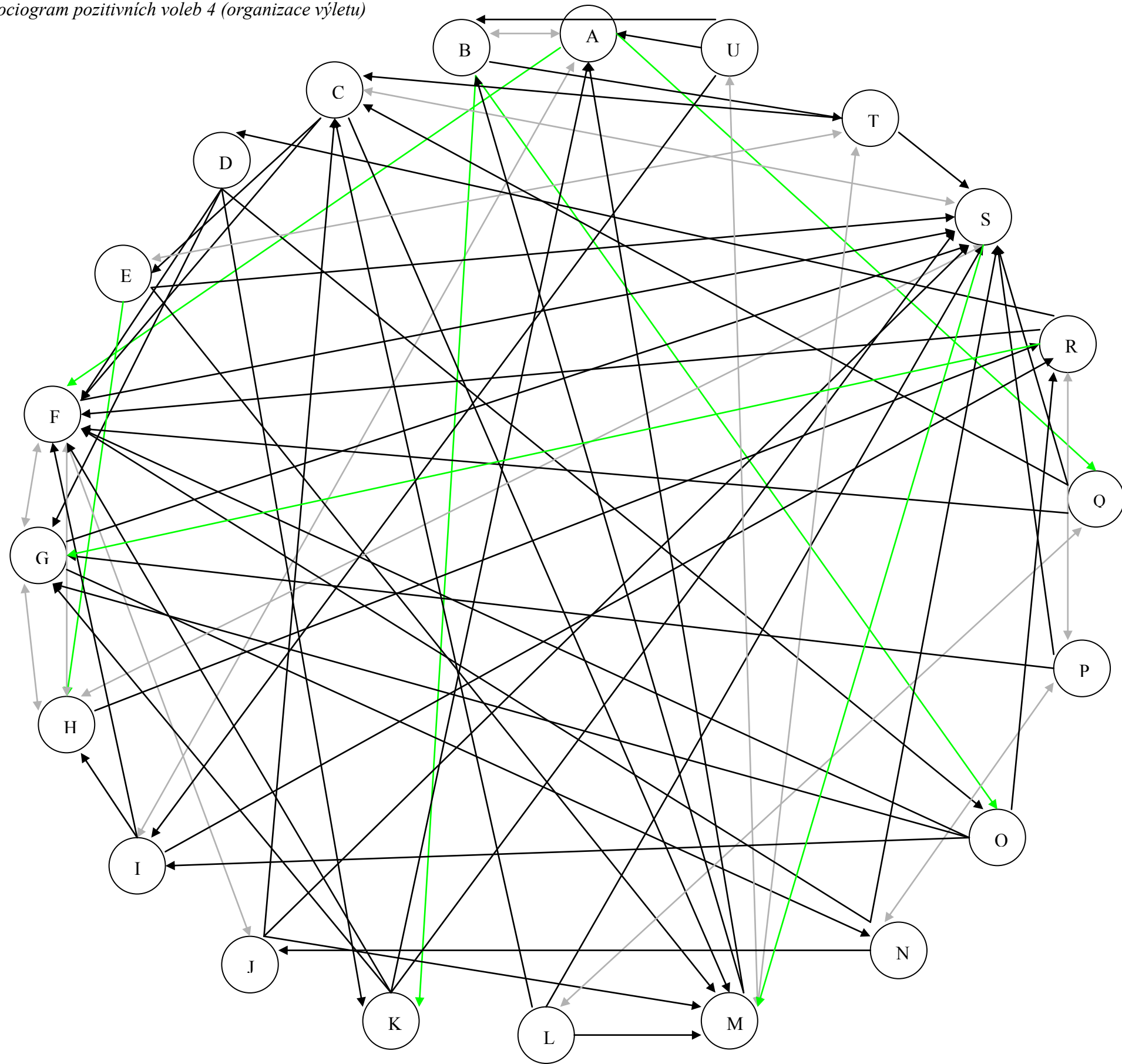
Příloha č. 13 Kruhový sociogram pozitivních voleb 3 (organizace výletu)

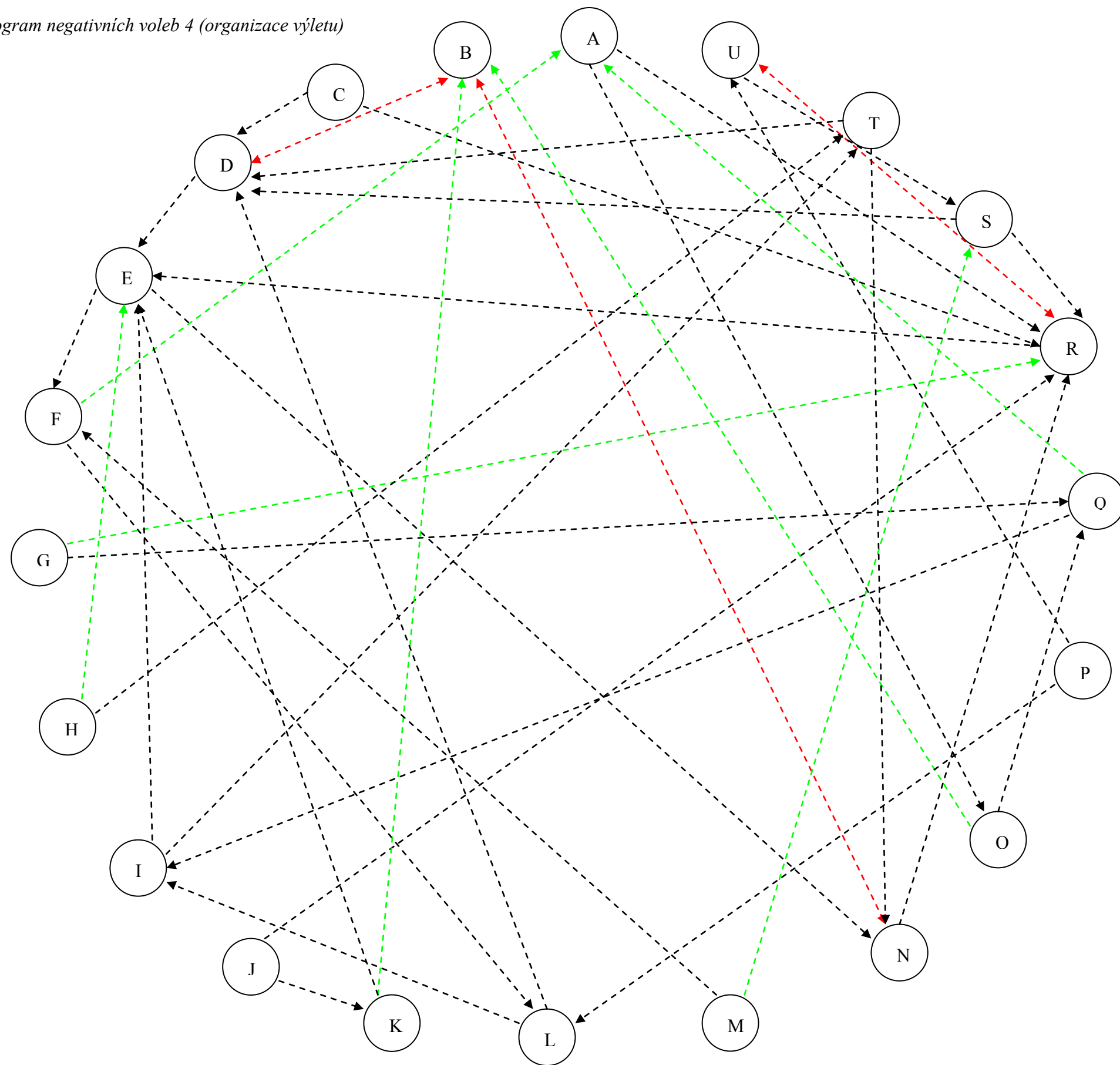
Příloha č. 14 Kruhový sociogram negativních voleb 3 (organizace výletu)

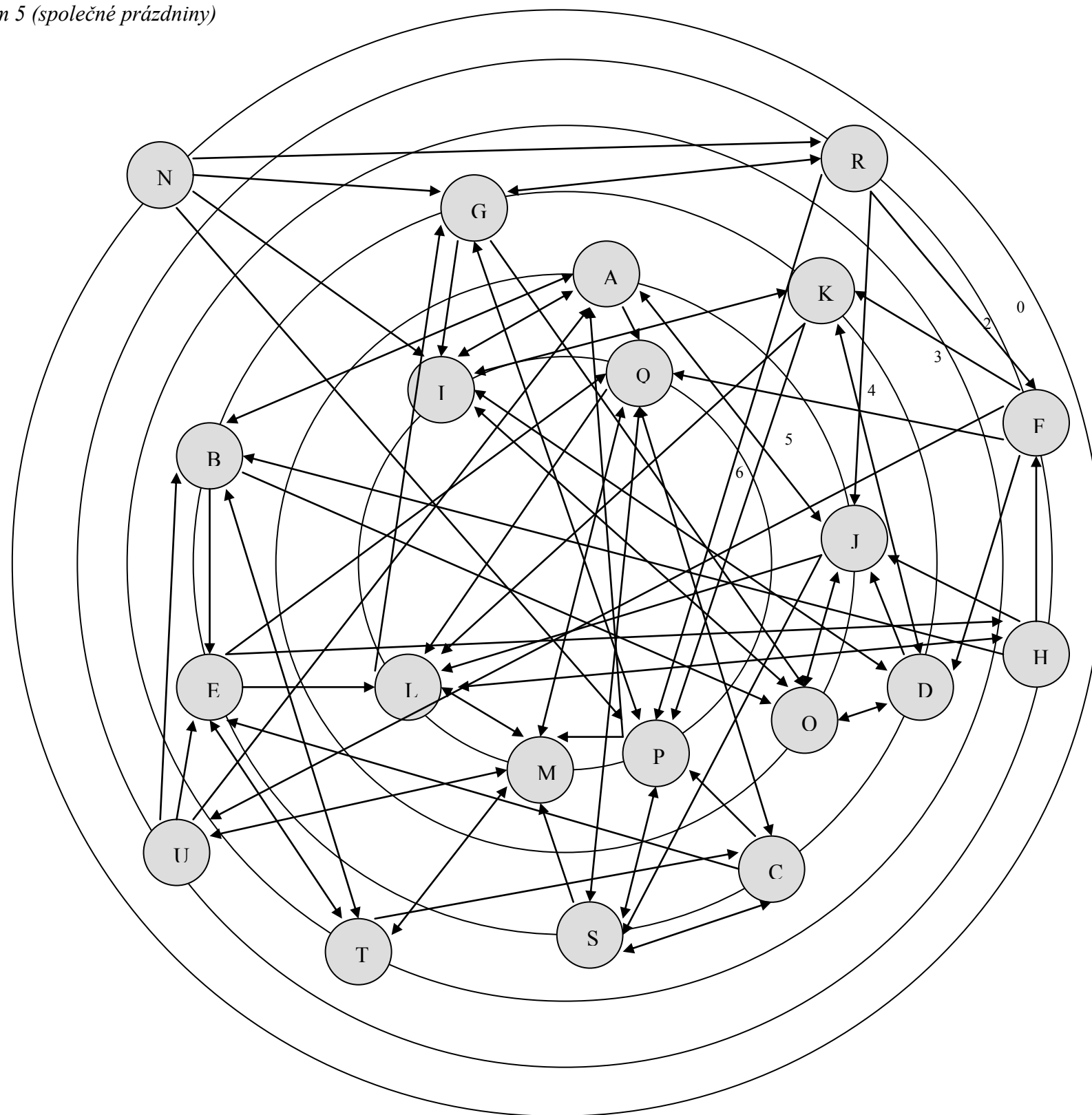
Příloha č. 15 Kruhový sociogram pozitivních voleb 4 (organizace výletu)

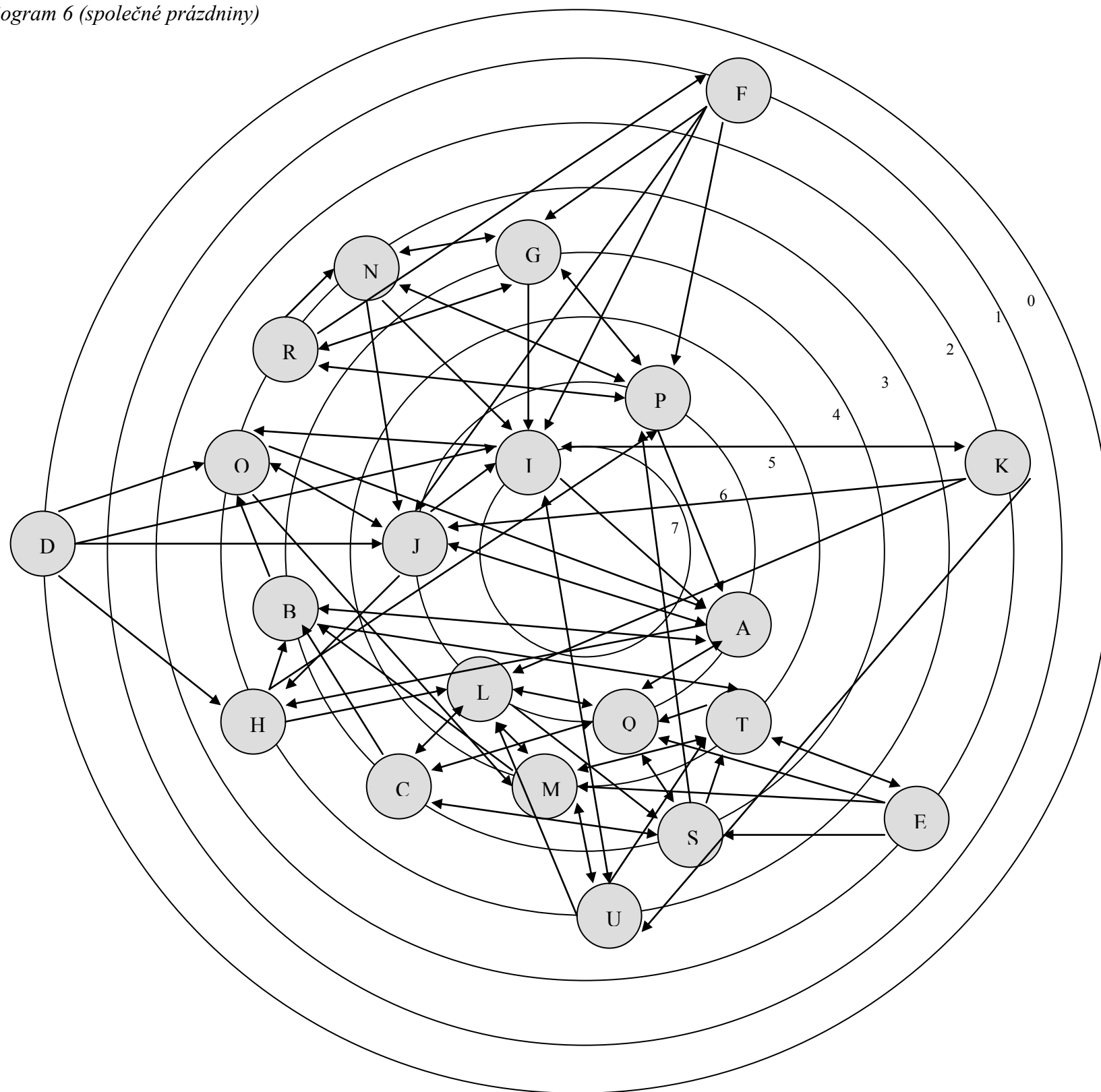
Příloha č. 16 Kruhový sociogram negativních voleb 4 (organizace výletu)

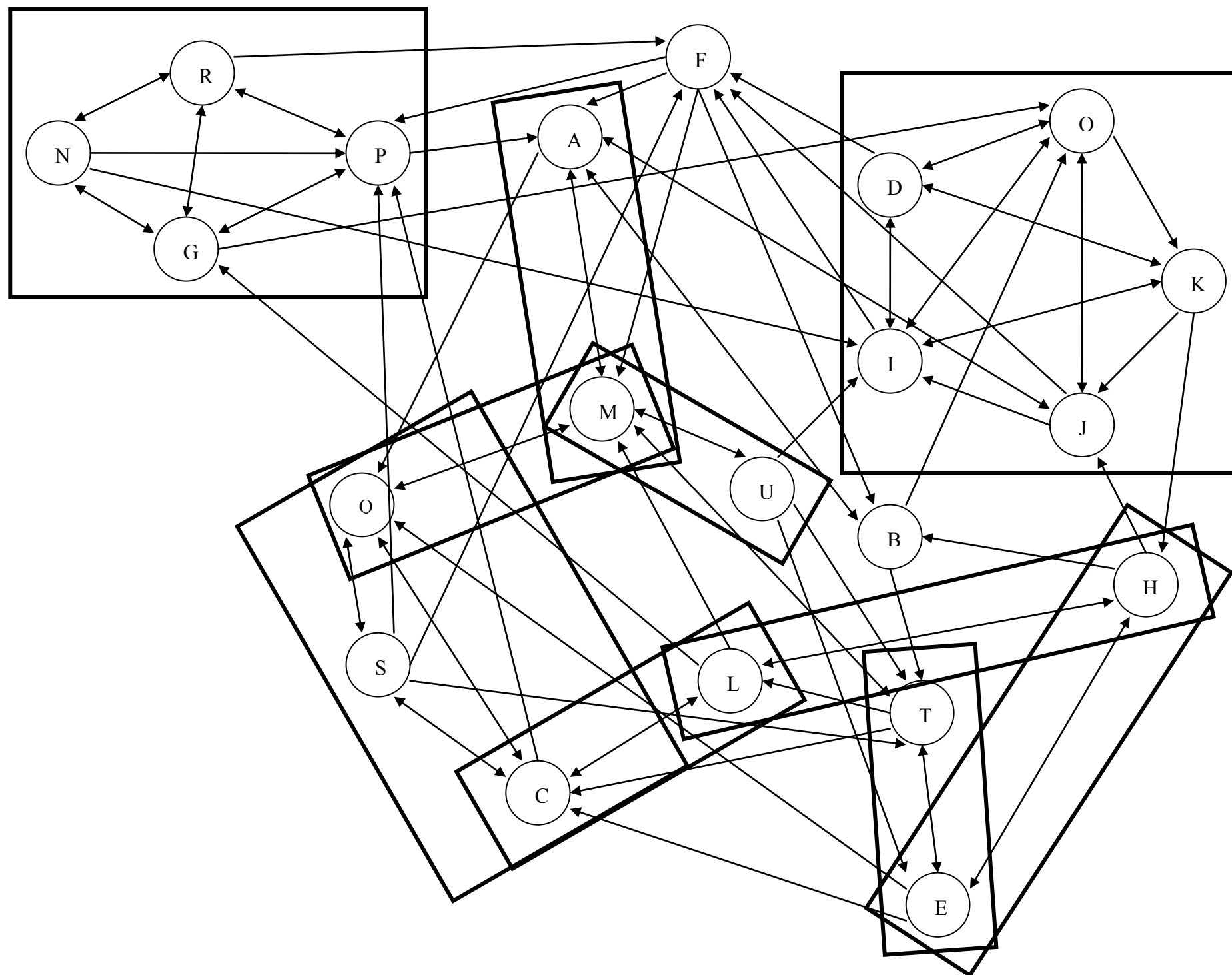
Příloha č. 17 Terčový sociogram 5 (společné prázdniny)

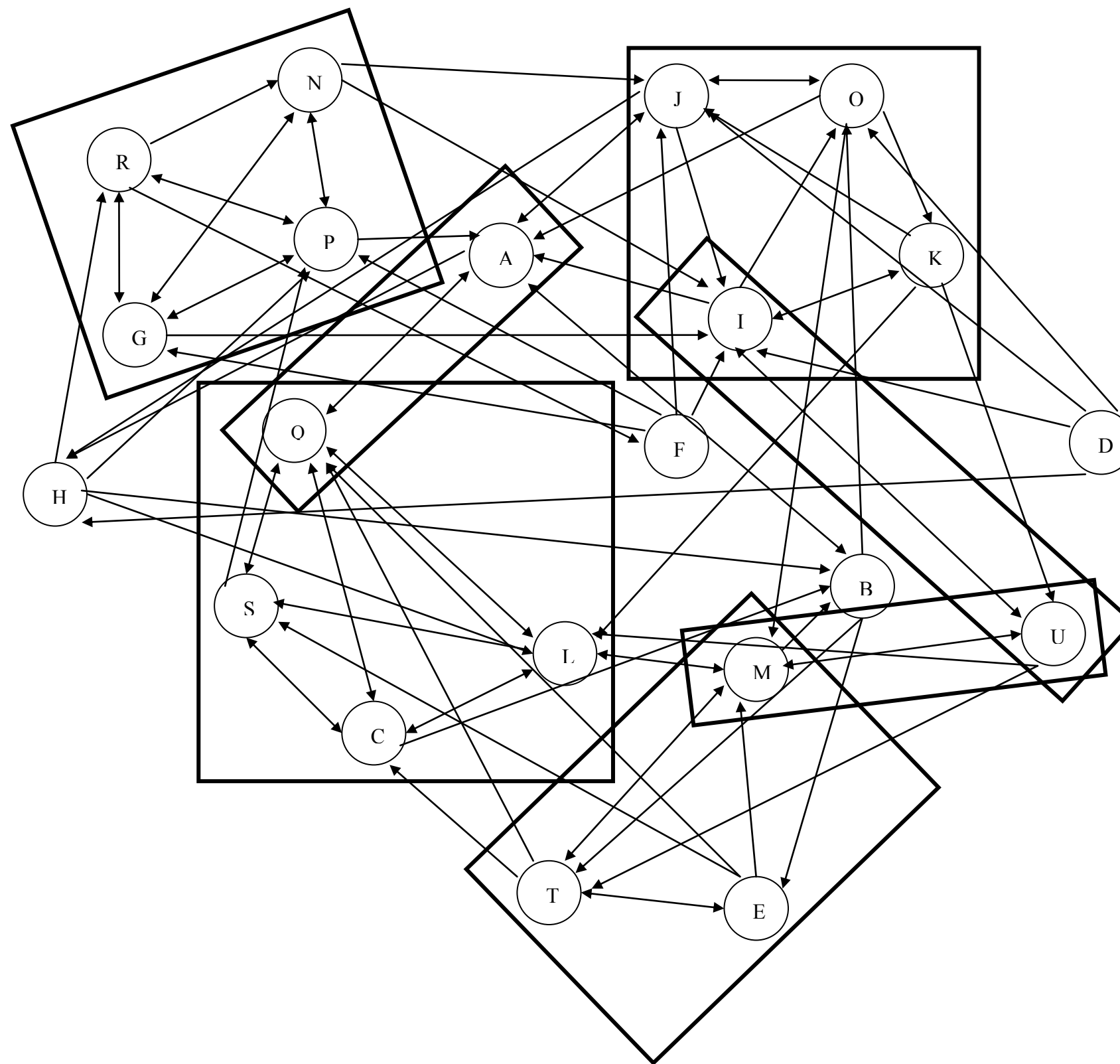
Příloha č. 18 Terčový sociogram 6 (společné prázdniny)

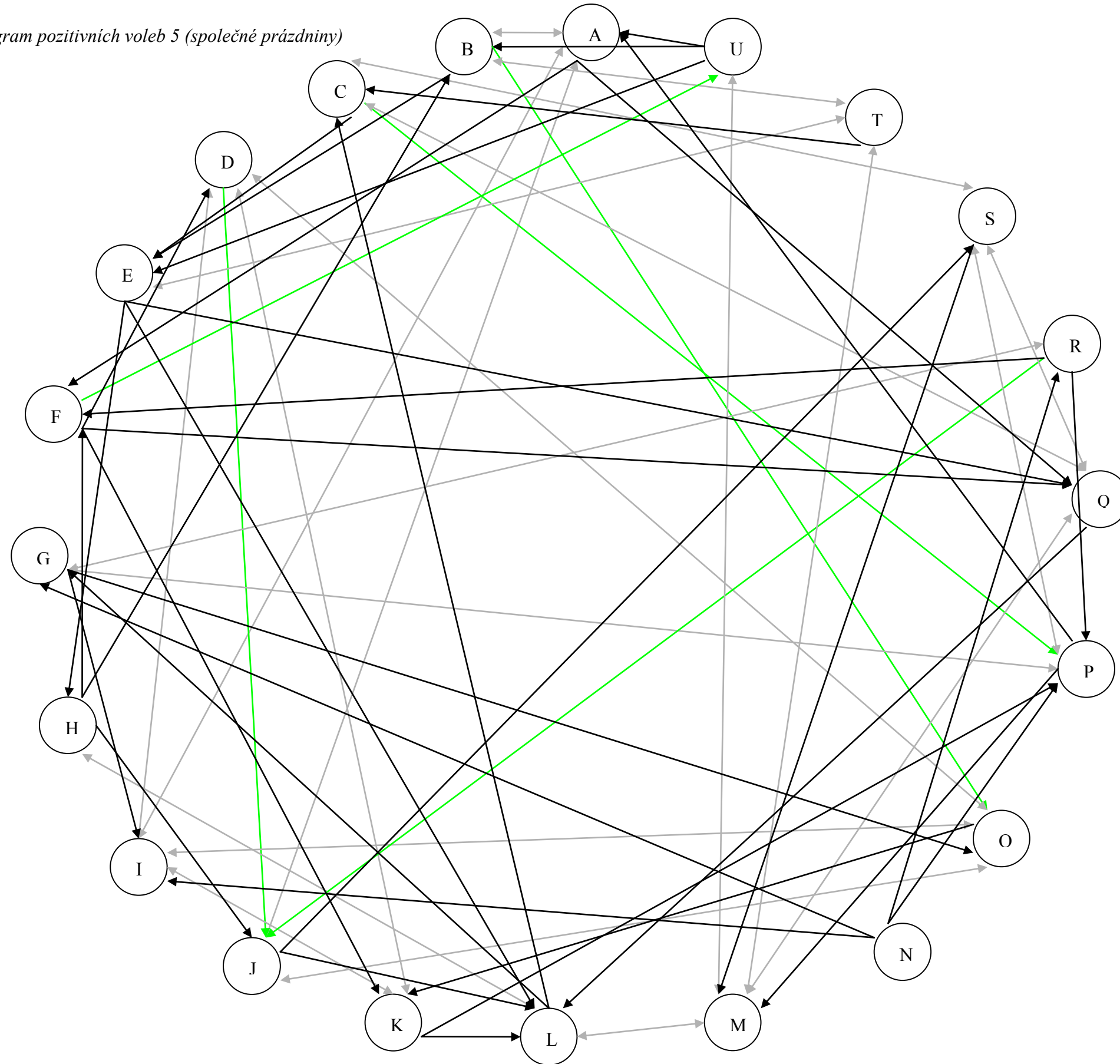
Příloha č. 19 Strukturální sociogram 5 (společné prázdniny)

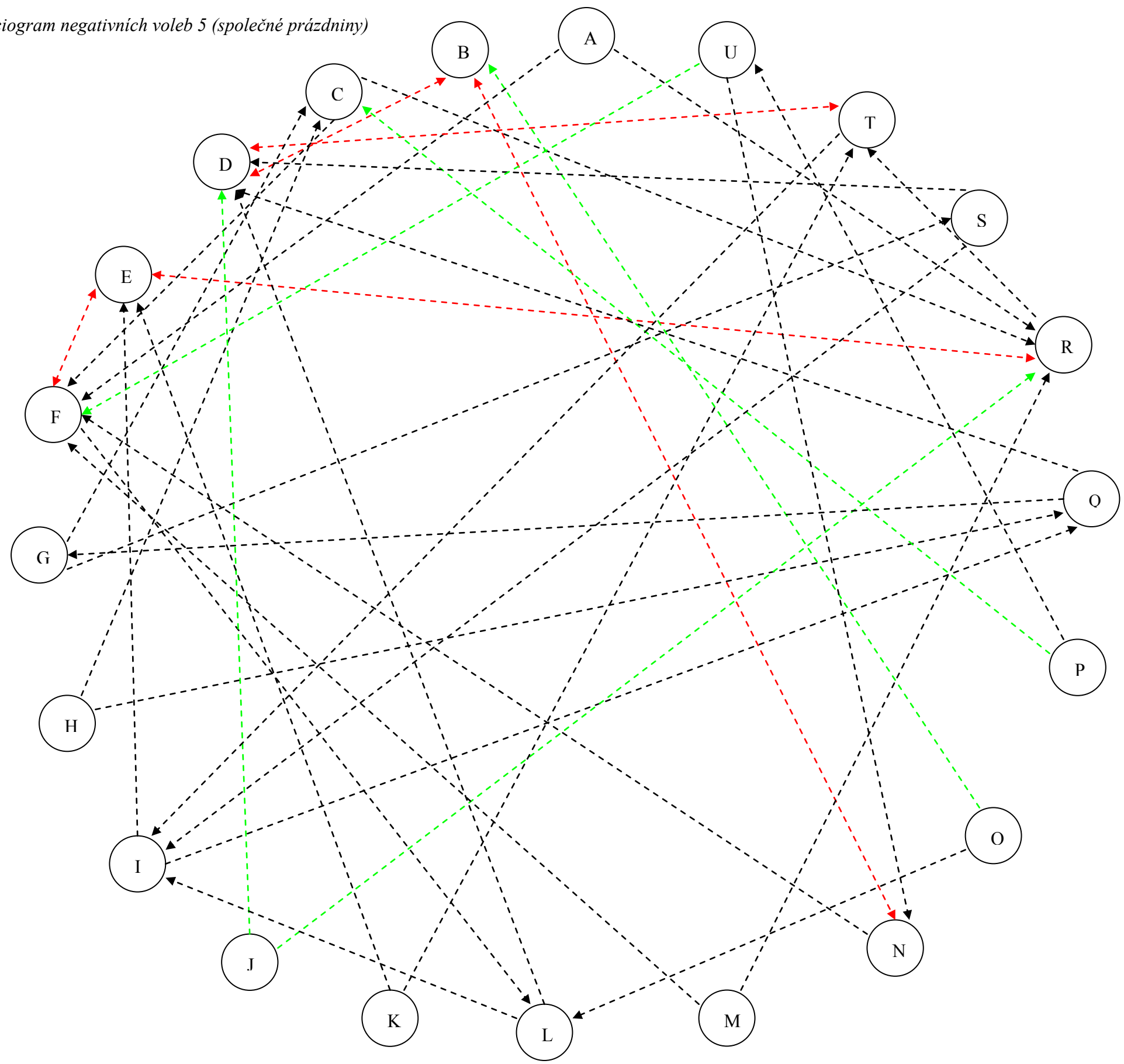
Příloha č. 20 Strukturální sociogram 6 (společné prázdniny)

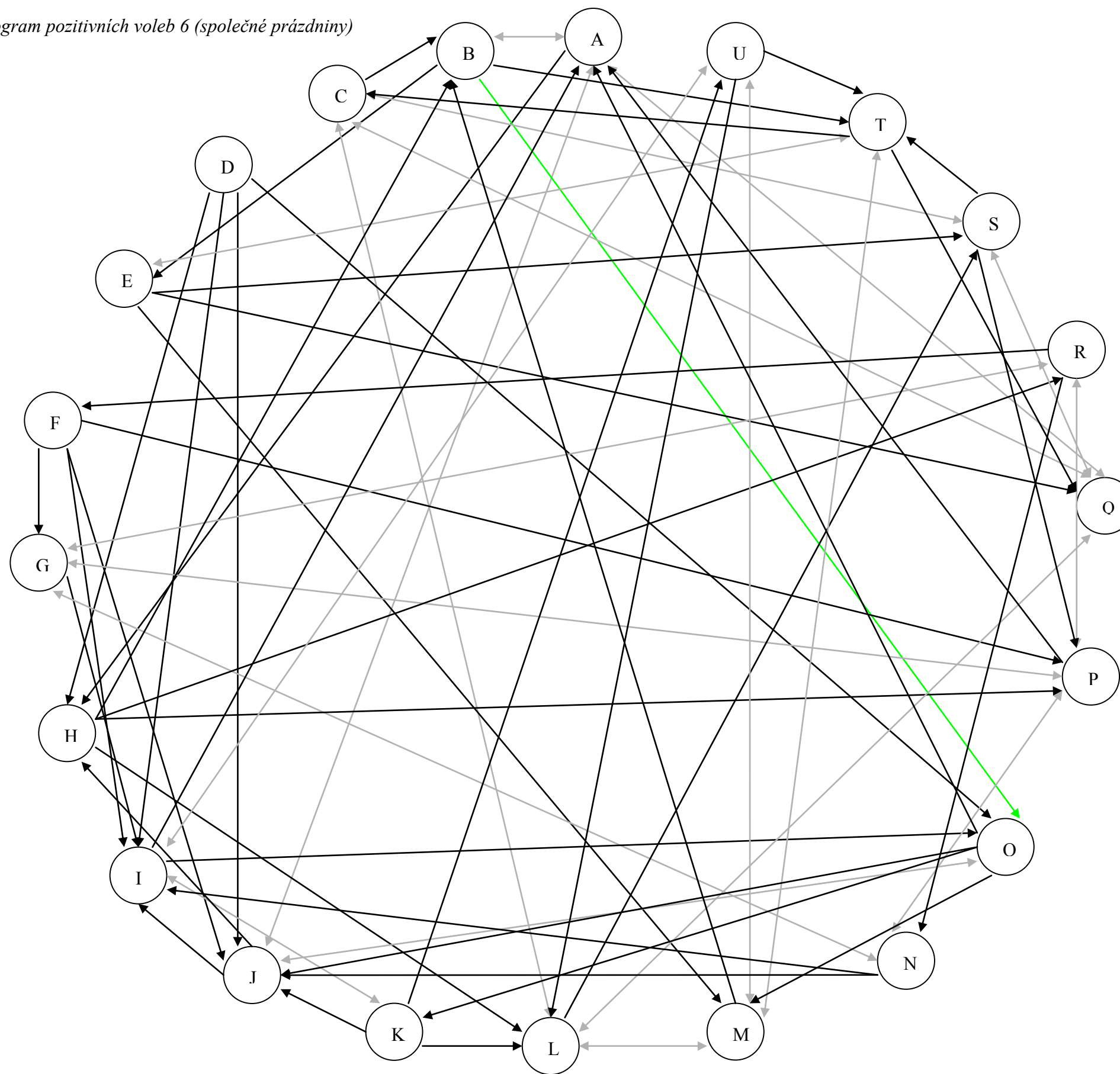
Příloha č. 21 Kruhový sociogram pozitivních voleb 5 (společné prázdniny)

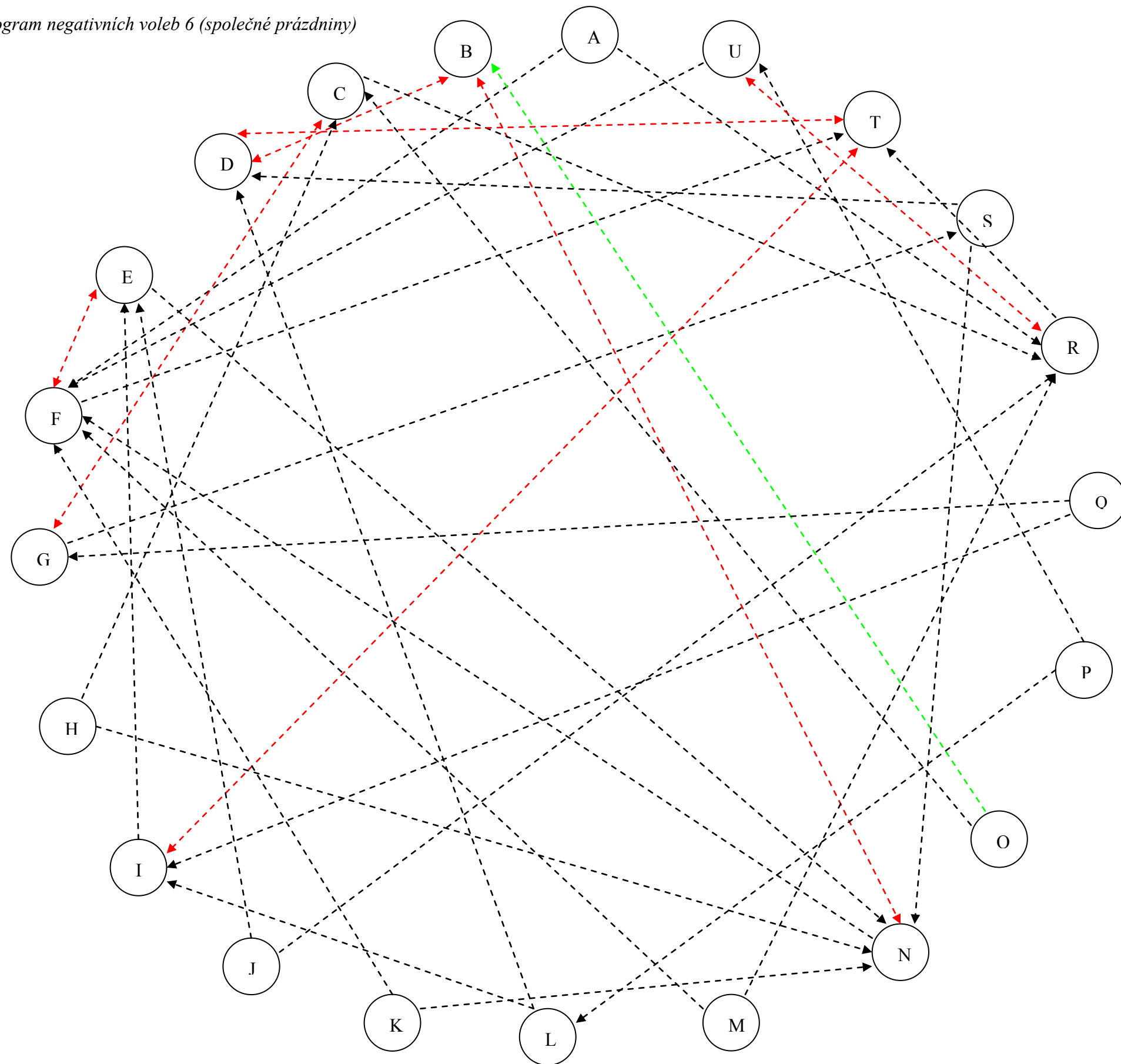
Příloha č. 22 Kruhový sociogram negativních voleb 5 (společné prázdniny)

Příloha č. 23 Kruhový sociogram pozitivních voleb 6 (společné prázdniny)

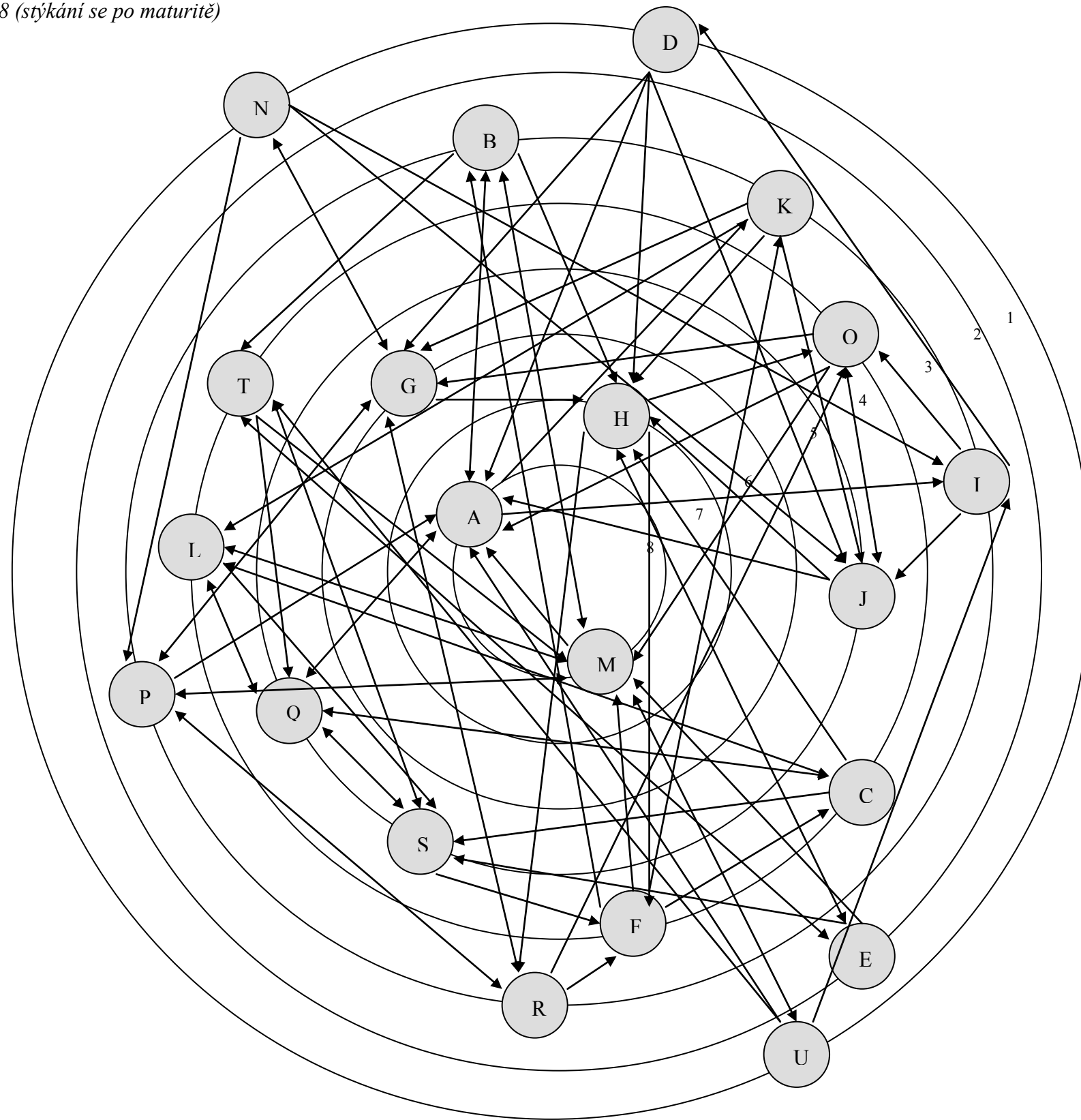
Příloha č. 24 Kruhový sociogram negativních voleb 6 (společné prázdniny)

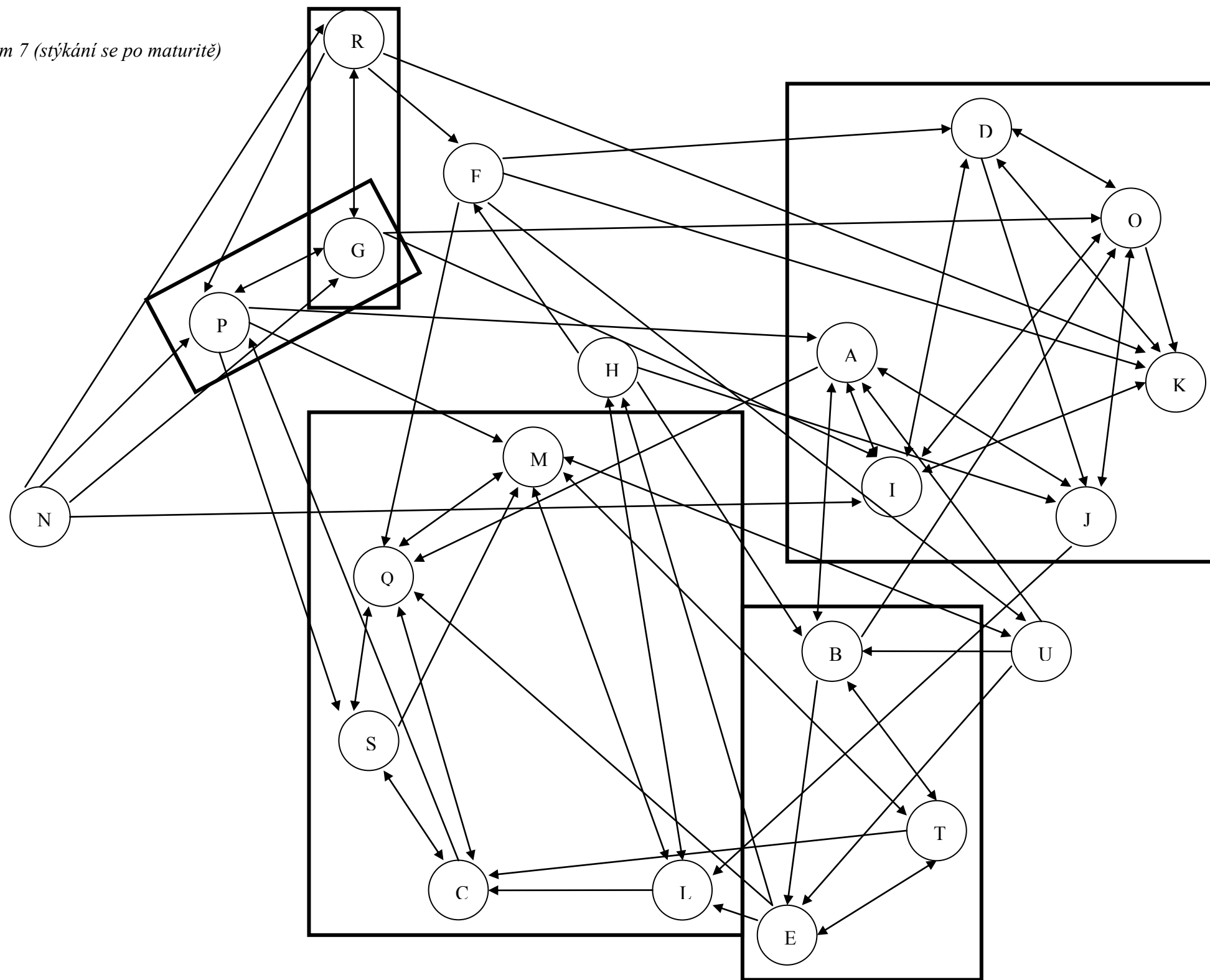
Příloha č. 25 Terčový sociogram 7 (stýkání se po maturitě)

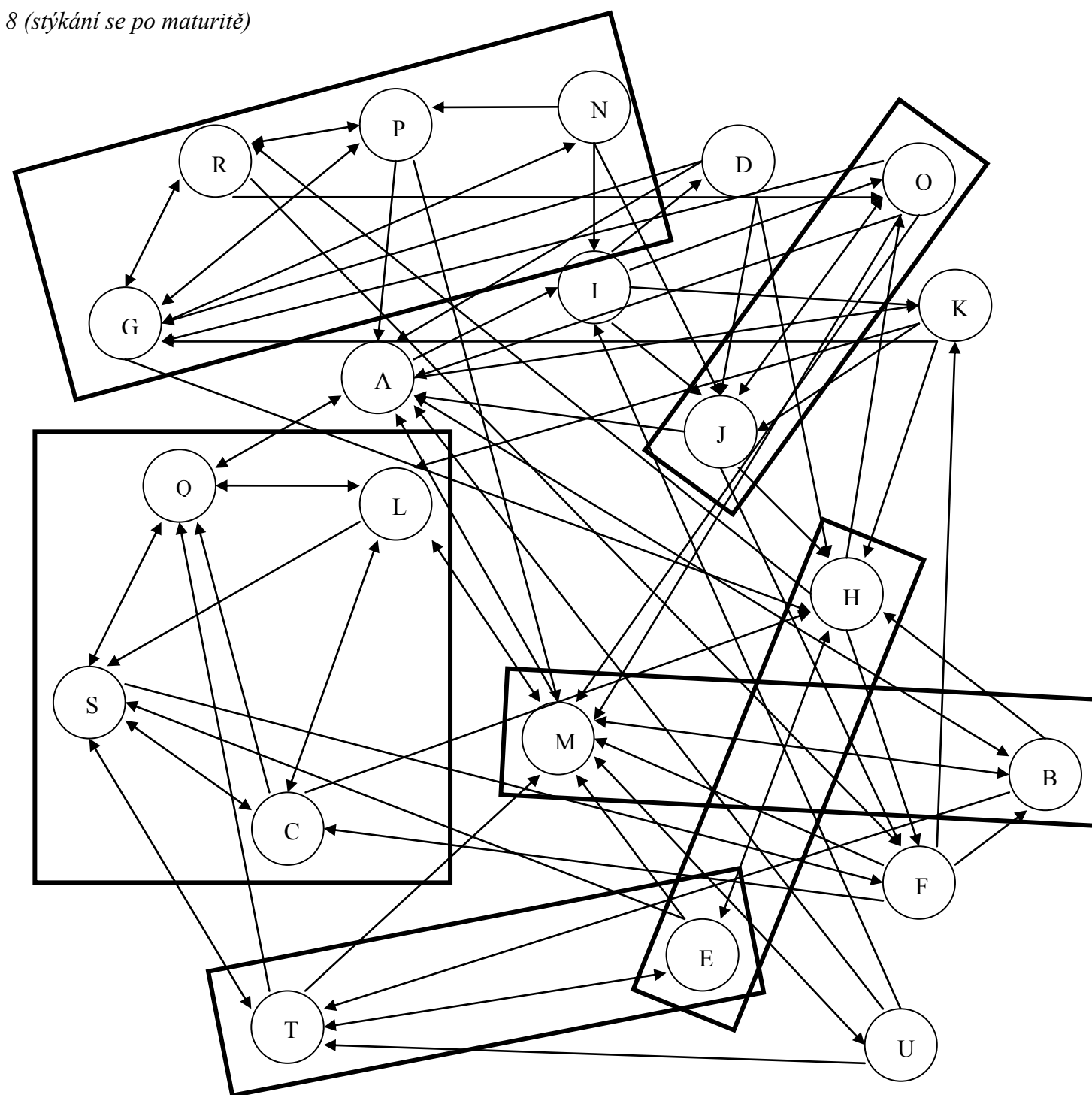
Příloha č. 26 Terčový sociogram 8 (stýkání se po maturitě)

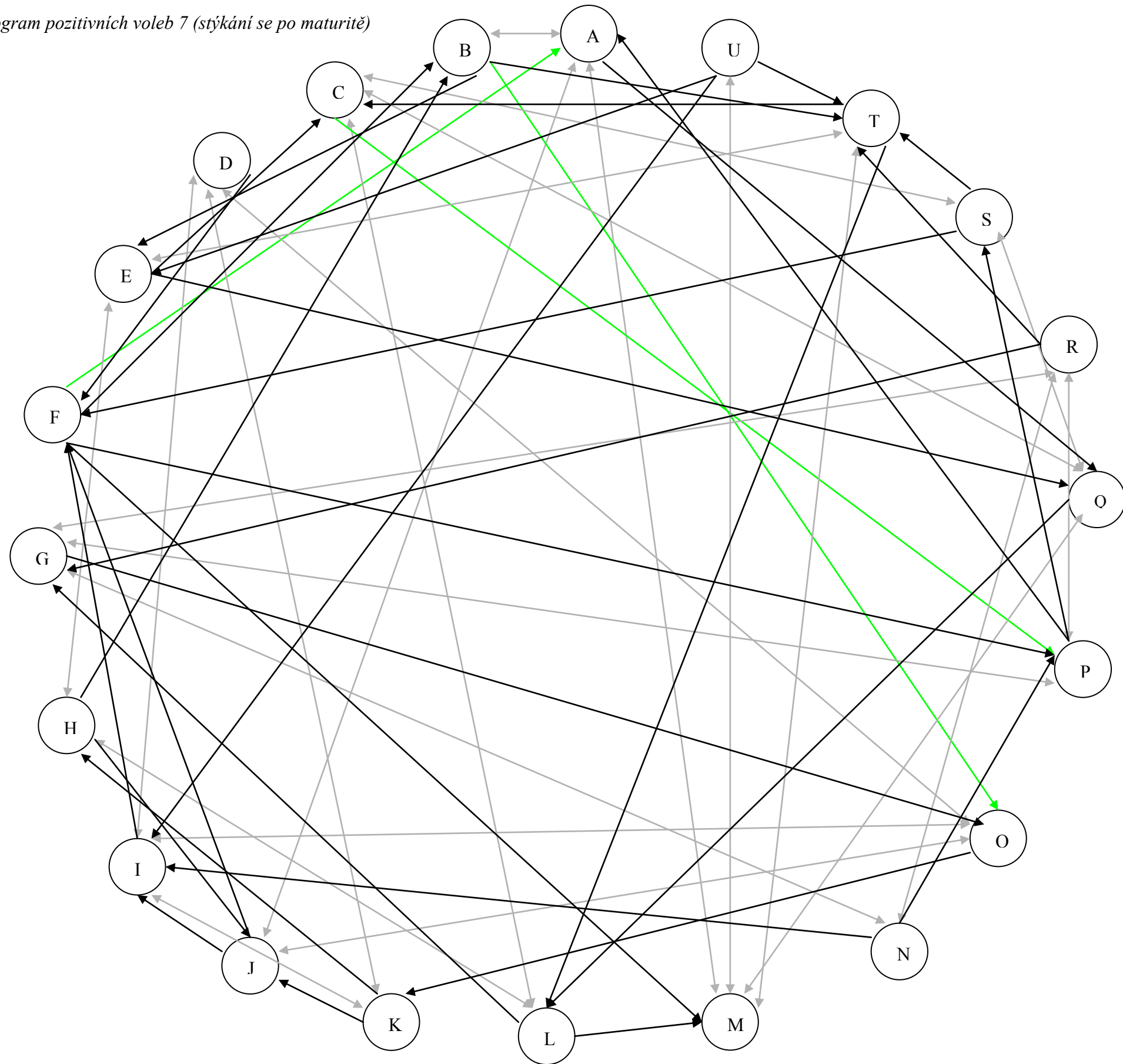
Příloha č. 27
Strukturální sociogram 7 (stýkání se po maturitě)

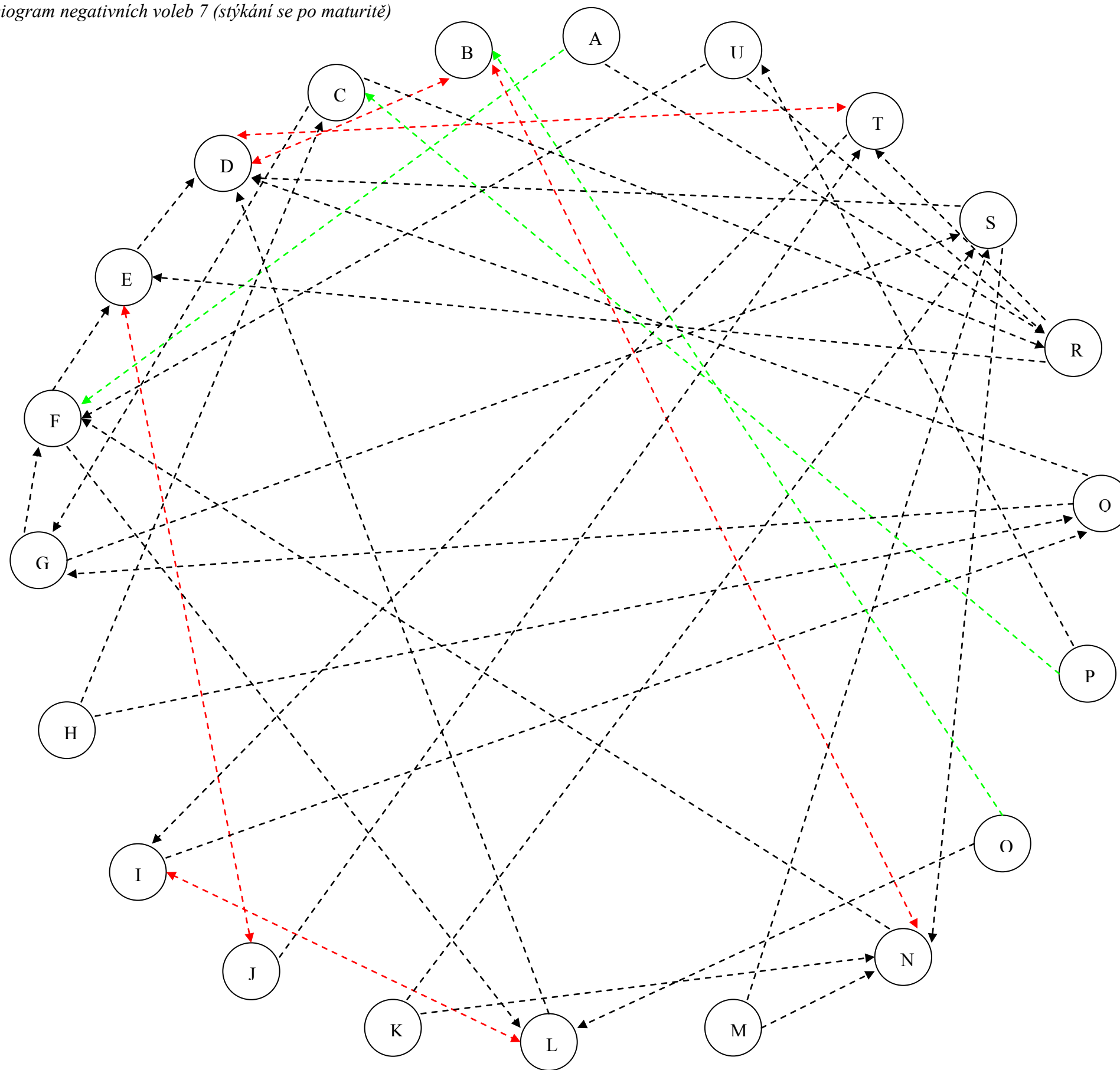
Příloha č. 28 Strukturální sociogram 8 (stýkání se po maturitě)

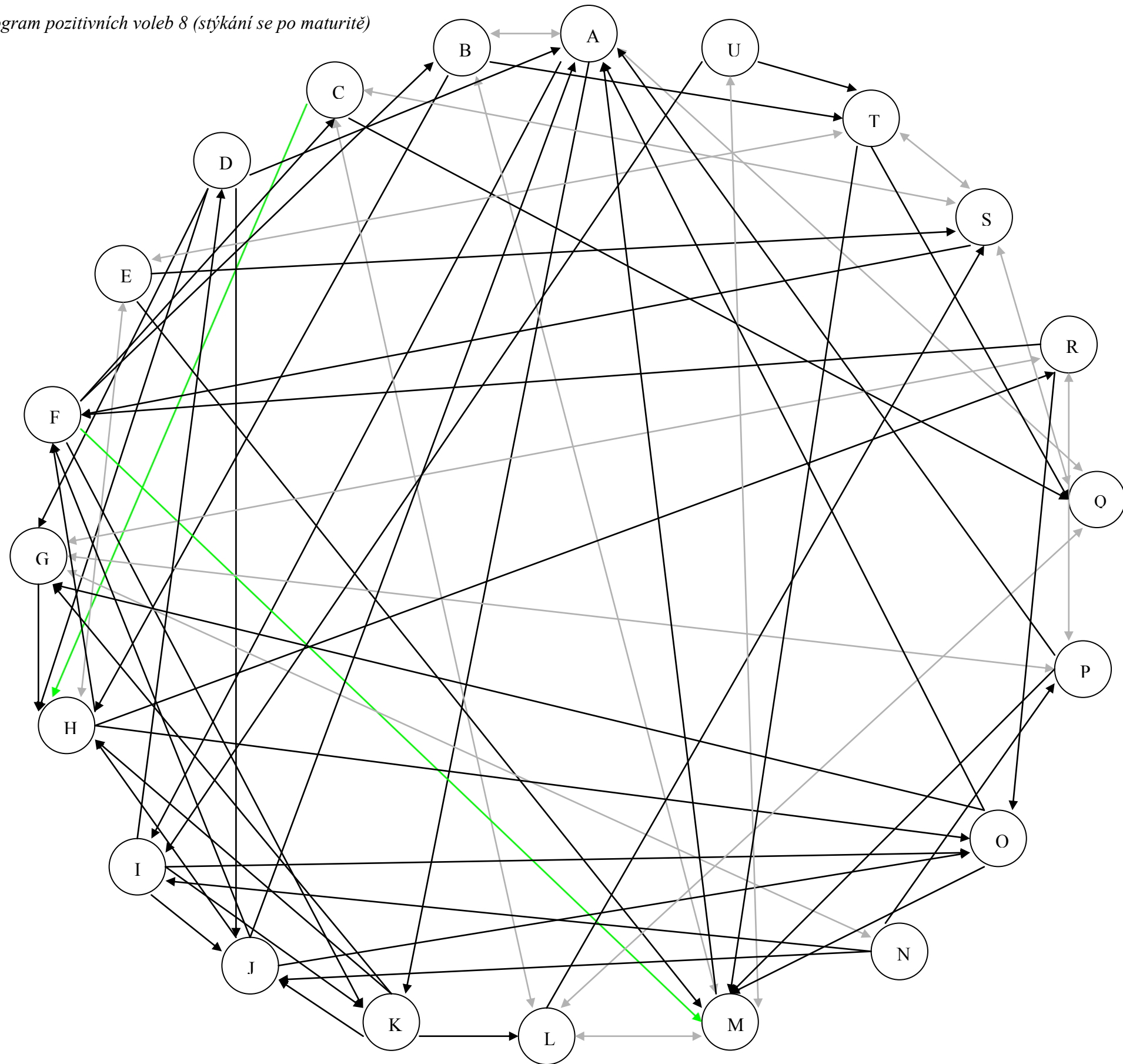
Příloha č. 29 Kruhový sociogram pozitivních voleb 7 (stýkání se po maturitě)

Příloha č. 30 Kruhový sociogram negativních voleb 7 (stýkání se po maturitě)

Příloha č. 31 Kruhový sociogram pozitivních voleb 8 (stýkání se po maturitě)

Příloha č. 32 Kruhový sociogram negativních voleb 8 (stýkání se po maturitě)

